

P. III
P II 228

CONVORBIRI LITERARE

No. 3.

BUCUREȘTI, MARTIE, 1914.

Anul XLVIII.

DIRECTOR: S. MEHEDINȚI

CUPRINSUL:

- Iacob Negruzzi. — Din copilărie (*Amintiri*).
Mihail I. Chirițescu. — Hersch Nissim (*schifă*).
Arthur Enășescu. — Sonete.
Mihail Negru. — Răsare soarele (*poem dramatic*).
Eug. Ciuchî. — Graiul Mării; Visare (*versuri*).
I. Minea. — Pierderea Amlașului și Făgărașului.
Al. M. Zagoritz. — Incercări de arhitectură românească (*desen*).
Ion Al-George. — Largo; In parc (*versuri*).
I. Lupu. — Cu prilejul morții unui filosof-pedagog.
General P. V. Năsturel. — Correspondența între Petru Poenaru și
unchii săi George (Iordache) și Gr. Otetelișanu.

Cronica literară:

Fapte: *Economie*: Un tunel sub
Marea Mănecei; *Filosofie*:
O nouă ediție completă a
operelor lui Descartes; *Fi-*
zică: O explicare științifică
a Aurorei boreale; *Medi-*
cină: Filtrarea sângelui la
animale; *Pedagogie*: O nouă
critică a învățământului
secundar utilitar.

Recensii: N. Bănescu: Deux poètes Byzantins inédits; Sorin
Negruțu: Quintus Horatius Flacus; St. Morărescu:
Adria: Operațiuni de bursă și arbitragiu; Ion Pillat:
Eternități de-o clipă; N. Bănescu: Insemnări din
campanie.

Reviste: Curierul Judiciar; Buletinul Societății Numismatice
Române; Natura; Buletin de la Section Scientifique
de l'Académie Roumaine; Revue Des Deux Mondes.

Al. Tzigara-Samurcaș. — *Cronica Artistică*: Artiști dispărui: I.
Stăncescu.

Onoriu I. Mironescu. — *Cronica Școlară*: Familia și Școala.
Bibliografie.

P. 13.875

TIPOGRAFIA „POPORUL” SOCIETATE PE ACȚIUNI

27, BULEVARDUL ELI-ABETA, 27

ADMINISTRAȚIA:

„LIBRARIA STĂNCIULESCU” Bulevardul „Elisabeta”, 5.
BUCUREȘTI.

Din publicațiile colaboratorilor mai vechi

Literatură, Filosofie, Istorie

ALECSANDRI V. Poezii, teatru, proză.

BOGDAN I. Vechile cronic moldovenesti până la

- Urechile, Bu. 1891.
- Cronici inedite, Buc. 1875.
- Vlad Tepeș, Buc. 1893.
- Documente brașovene, Buc. 1905.
- Album paleografic, Buc. 1905.

CARAGIALE I. L. Teatru, romane, schițe

CONTA V. Incercări de metafizică.

- Teoria fatalismului.

CREANGĂ I. Povești și amintiri din copilărie.

EMINESCU M. 4 oezii și proză.

MAIORESCU T. Discursuri parlamentare, 4 volume

- Critice, ed. II, 3 vol.
- Logica, ed. V, 1 vol. 1898.
- Einiges Philosophische in gemensamer Form, 1 vol. 1861, 1 v. l.
- Patru romane trad. 1 vol.
- Precedente Constituționale, 1 broș.
- Aforisme asupra înțelepciunii în viață, de Schopenhauer, trad. din limba germană, ediția 4, 1 volum, 1902.

MAIORESCU T. Reforma Instrucțiunii publice volum, 1891.

«In contra Socialismului» trad. din H. Spencer, broșură, 1894.
copilul Ey li, traducere din Ibsen, 1 volum, 1895.

NAUM A. Tradu eri, Iași, 1875.

- Versu. i. Iași, 1890.
- Povestea vulpii, 1 uc. 1903.

NEGRUZZI IACOB. Opere complete 6 vol.

ONCIUL D. Zur Rumänischen Streiffrage. Innsbruck 1887.

- Geschichte der Bukowina, Wien 1897.
- Originele Principatelor române, București, 1899.
- Din Istoria Românilor, Buc. 1906.

VOLENTI N. Poezii, Iași 1891.

ZAMFIRESCU DULIU. Nuvele, 1 volum, 1888.

- Fără titlu, 1 volum 1883.
- Alte orizonturi, 1 volum 1895.
- Lume Nouă și lume veche (roman).
- Viața la țară (roman).

ABONAMENTUL :

Pe jumătate de an, 10 lei ; pe un an, 20.

Pentru ofițeri inferiori, profesori secundari și administratori și medici de plasă :

Pe jumătate de an, 6 lei ; pe un an, 12.

Pentru institutori, preoți, înecățători și studenți :

Pe jumătate de an, 5 lei ; pe un an, 10 lei.

Pentru Austro-Ungaria, 12 coroane.

Pentru străindate, 25 lei.

Un exemplar 1.75.

Manuscrisurile pentru *Concubinile Literare* se trimit D-lui **S. Mehedinți** profesor universitar, strada Racoviță 12. (Telefon, 17,34). Manuscrisurile ne-publicate **nu se înapoiază.**

Autorii, cari doresc să li se anunțe publicațiile sau să li se facă dări de seamă în *Concubinile Literare*, sânt rugați să trimeată câte un exemplar pe adresa D-lui **S. Mehedinți**. Tot D-sale vor fi adresate revistele, publicațiunile periodice sau ziarele care au schimb cu *Concubinile Literare*.

Pentru abonamente și orice chestiuni de administrație să se adreseze: la «**Librăria Stănculescu**», Bulevardul «**Elisabeta**» București (Palatul Eforiei).

Pentru numere eventual neprimite, administrația nu răspunde decât celor ce reclamă până într'o lună dela apariția numărului.

CONVORBIRI LITERARE

No. 3, BUCUREȘTI, MARTIE 1914. Anul XLVIII

DIN COPILĂRIE

ADUCERI AMINTE ȘI IMPRESIUNI

(Urmare)

VI.

Am început să învăț carte cu D. Gheorghiu, un tânăr modest și blând pe care l'am găsit peste un lung șir de ani, la întoarcerea mea în țară, funcționând ca profesor la școala normală de fete din Iași. Mai târziu, când eșise la pensie, el venea câteodată, invitat de mine, la întrunirile societății „Junimea”, având plăcere să asiste la lecturi și discuții literare. Alfabetul era în copilăria mea firește cel cirilic și, cu toate că literele nu mai aveau denumirea slavă : *az, buche, vede, glagore* etc, totuși se învățau în ordinea cea veche și erau mult mai numeroase decât ale alfabetului latin. Mi se pare că mai departe decât la învățarea literelor și silabelor n'a ajuns instrucția ce am primit dela D. Gheorghiu.

Al doilea dascăl al meu a fost un German din Bucovina, numit Schüller, un om mic de stat, ghebos, cu picioarele strâmbe și așa de slabe că nu putea umbla decât prin odăi și chiar acolo sprijinindu-se pe un baston gros. În oraș el eșea totdeauna într'o brișcuță cu un cal, proprietatea lui. Schüller fu așăzat în două odăi din curtea noastră unde ne duceam la lecții. Cu acest dascăl am început să învăț limbile germană și franceză precum și gramatica română. Limba română o cunoștea bine, de vreme ce, înainte de a se mută în Moldova, trăise mult timp printre conaționali noștri Bucovineni.

Pe lângă frate-mio Leon și mine, părinții mei dăduse voie să vie la lecțiile lui Schüller și trei copii străini ceva mai în vârstă decât noi : *Leopold Duhamel*, fiul unui francez și unei Engleze, comercianți din Iași ; *Franz Müller*, fiul unei văduve germane care urmă negocul de haine gata al răposatului ei soț și *Christache Calcântraur*, fratele actriței Marghiolița Sterian de care am vorbit într'un capitol anterior. Nu știu ce va fi devenit mai pe urmă Duhamel, dar pe ceilalți, doi i-am regăsit mulți ani mai târziu ca funcționari ai poliției Statului Român : pe Christache ca comisar la Dorohoi, iar pe Franz, frate-mio Leon, fiind prefect la Iași, îl înaintă, din subcomisar cum îl găsisem, în postul de comisar de poliție.

Acești trei conșcolari veneau nu numai la Iași să ia lecții împreună cu noi dar ne întovărășiră și la moșia noastră Trifeștii-Vechi unde am petrecut cu Schüller și cu dâșșii un an întreg fără întrerupere. Intr'o iarnă, fie că erau la Iași epidemii, sau că părinții mei au trebuit să se absenteze timp mai îndelungat, ne-am despărțit de dâșșii, așezându-ne cu conșcolarii noștri la țară.

Am de această viață la moșie o aducere aminte foarte vie și plăcută. Țin minte ce efect mi-a făcut căderea treptată a frunzelor până la disgolirea deplină a copacilor ; întâia pătură subțire de zăpadă ce acoperi grădina și câmpul ; păsările din curte : găști, rațe, găini, curcani, porumbei care veneau cu grămada cotcodăind, hăcăind și găgâind cu sgomot mare să ceară mâncare dela Mama Paraschiva, vătăjița, când aceasta întârziă să le arunce grăunțe ; întâiul viscol, care, vâjiind cu furie, făcu să se cutremure casa noastră până în temelii ; după vijelie zăpada cea mare ce se rădicase până la mijlocul ferestrelor, așa încât argații au trebuit să lucreze câteva zile ca să ne croiască cărări de eșire afară din casă ; jocurile noastre cu omătul din care întrupam oameni uriași și clădeam case cu uși și ferestre ; plimbările în sanie peste câmpiile fără drumuri în goana cailor și sunetelor zurgălăilor ; capcanele în care prindeam stigleți și botgroși și apoi le treceam în colivii mai mari pe care le aninam în odăi . . . Par'că văd încă

puiul de lup prins de un pădurar și adus la curte plocon de Crăciun. De îndată lupoșorul deveni favoritul copiilor. Care de care îl hrăneă, îl desmierdă, ba unii îl culcau chiar noaptea la picioarele lor în pat. Câinii din curte erau foarte nemulțumiți de prezența lui *Lupilă*, cum îl botezasem; îl miroseau din toate părțile mârâind cu dușmănie și abia puteau fi opriți de-a se arunca asupra lui. Dar conviețuirea cu *Lupilă* nu finu prea multă vreme. Peste o lună sau două, făcându-se mai mărișor, toate instinctele de rasă i se deșteptară. Păsările din curte începură una câte una a deveni victimele sale, așa că într-o dimineață, auzind un foc de pușcă, am aflat că vâtaful Dumitru, bărbatul Mamei Paraschiva, pusese sfârșit scurtei vieți a acestui oaspe, ai cărui părinți și neamuri nu fusese obișnuiți să trăiască în societatea oamenilor.

Schüller, deși cam nervos când dormise rău noaptea, era altfel om bun; el nu ne pedepsea cu prea mare asprime când nu ne învățasem lecția sau ne purtam rău. Dimineața asista la toaleta noastră când feciorul venea să ne fricționeze trupul cu prostirea udă și făcea chiar serviciul de doftor când vreunul din noi se îmbolnăvea. Pentru accese de friguri avea un leac minunat. În loc de dejun el ne puneă să înghițim pe nemâncate o ciașcă mare de cafea neagră, tare, fără zahăr, în care storsese o lămâie întreagă, apoi douăzeci și patru de ore nu aveam voie să punem în gură nici măcar o fărâmătură de pâine. Erau grozave și doctoria și tratamentul, dar aveau o eficacitate uimitoare: medicamentul lui Schüller tăia frigurile mai răpede decât cea mai puternică doză de chină. Imi vine a crede că ne îndreptam și de frică să nu se repete cafeaua cea amară și postirea.

Lui Schüller îi trebuia seara apă caldă și de-a rândul fiecare din noi avea sarcina să se coboare în curte unde, în capătul atenanțelor cam depărtate, se găsea bucătăria și să-i aducă deacolo un ibric cu apă clocotită. Deși cam cu frică ne dam jos în întuneric și ne făceam treaba. Când se auziau câinii lătrând eram mai mulțumiți decât când domnea liniște în întunericul nopții căci lătratul era un semn că mai sunt ființe

viețuitoare pe undevă, pe când tăcerea predispunea imaginația la tot felul de gânduri și închipuiri. Noi amândoi frații umblam prin întineric, nu e vorbă, cam cu grijă, dar altfel aproape normal; Leopold își îndeplinea sarcină cu toată flegma, probabil moștenită dela mama lui Engleză; Christache Calcântraur, cum eșea pe ușă, începea să fluere sau să cânte tare ca să-și dea o aparență de curaj și față de noi și față de el însuși, iar fricosul de Franz era foarte nenorocit când îi venea rândul. El tremurâ din cap până în picioare și alerga în goană până la bucătărie și înapoi, tot părându-i-se că îl înhață cineva pe la spate. Intr'o seară ne-a dat o dovadă vie cât de mare este puterea imaginației. Ca întotdeauna el plecase cu ibricul gol în mână, dar după câteva minute reîntră pe ușă clănțănind din dinți și cu părul sburlit, strigând: „Herr Lehrer (așa-i ziceam lui Schüller), o sută de câni joacă lătrând pe cuptor și vor să stingă focul... n'am putut să mă apropiu...” Schüller ne zise liniștit: „Ia mergeți toți împreună și vedeți ce este?” Am plecat cam cu teamă, ținându-ne tare de mână, când, ajunși la bucătărie, ce să vedem? Focul pâlpâia liniștit în vatră, iar pe cuptor cânele Grosu, principalul păzitor al curții, dormea încovoiat, având din când în când convulsii nervoase, probabil fiindcă avea visări emoționante; ibricul era răsturnat lângă ușă. Acest spectacol liniștit, imaginația escitată a lui Franț îl transformase în prăpădenia de care ne vorbise.

Pasiunea lui Schüller era focul de artificii. Când nu se ocupă de noi, toată vremea amestecă și pisă diverse ingrediente din care făcea rachete, tuburi și alte obiecte. De cu iarnă el începuse să pregătească un mare foc de artificii, pentru Paști când părinții mei anunțase că au să vie să ne vadă. Totodată el lucra după cărți nemțești la o broșură pe care o intitulase: „*Micul artificier*”. Era foarte mândru de această operă a sa cu care zicea că are să intre în rândul autorilor cunoscuți. În general lui Schüller îi plăcea foarte mult să se laude pe sine, deși nouă ne recomandă cea mai mare modestie. „Vedeți brișca asta? ne zicea el, vă pare cam vechie, dar nu

„este alta așa de ușoară și de solidă în tot Iașul. Vedeți calul „ist alb? E cam bătrân, nu e vorbă, dar strașnic cal! V'am spus totdeauna că nu e frumos ca omul să vorbească de sine „însuși și de ale sale. E chiar urât când cineva rostește „într'una : *eu, eu, eu* . . . Acest pronume personal ar trebui „să-l ștergeți din dicționarul vostru. Luați pildă dela mine : „*Eu* nu vorbesc niciodată de mine însumi ; *eu* n'aș spune, „ferească Dumnezeu, că pot face ceva mai bine decât alții ; „*eu* știu ce pot, dar nu mă laud. Eacă vedeți, obișnuit se zice „că omul nu trebuie să facă mai multe trebi deodată. Ei bine, „*eu* fac în acelaș timp patru lucruri și toate bine : Rătez un „dop pentru tunul acesta de tuciu, dictez unuia din voi „opera mea „Micul artișter", fumez și mă spăl pe picioare." Intr'adevăr par'că văd pe bietul Schülller cu picioarele vârâte într'o căldare de apă până la pulpe ; cu mânicile cămășei suflecate ținând în mână un cuțit mare și o bucată de lemn pe care o cioplea, în gură cu o trestie lungă în a cărei capăt opus vârâse o țigaretă și uitându-se din când în când pe masă la o carte din care dicta lui Leopold.

Iarna fusese aspră și lungă, ținând până la sfârșitul lui Martie. In cele dintâi zile ale lunii April, după câteva ploi începură deodată căldurile. Primăvara veni mai devreme decât obișnuit. Rândunelele, cocorile, cocostârcii se întorsese la locuința lor de vară, iarba, presărată cu toporași se întindea vie în grădină și pe câmpie, iar pădurea înverziă văzând cu ochii. In grădină și mai mult încă în pădurea zisă Vladomira de pe malul Prutului cântau privighetorile de te asurziau. Cucul, întâia oară când se auzi ne cântase în față, semnul cel mai sigur de mulțumire și belșug. In fiecare zi ne duceam cu hârlețe, săpi, greble, lopeți și măture la pădure și lucram într'o poiană la ridicarea de bănci și mese pentru prânzul ce Schüller proiectase să se ție acolo dezi întâi Mai ca o surprindere pentru părinții mei. Dar până atunci veneau mai întâi Paștele care cădea în acel an pe la mijlocul lui April. Părinții mei sosiră câteva zile înainte de săptămâna patimilor întovărășiți de

mai mulți musafiri : Mătușa mea *Smărăndița Voinescu*, născută Negruzzi, femei foarte inteligentă și învățată, bătrânul postelnic *Asanache Dan*, o rudă depărtată a noastră din Focșani care se îmbracă încă cu haine orientale și, după obiceiul timpului, purta o barbă mare albă până la mijlocul pieptului, apoi *Dumitrache Dăscălescu*, nepot al acestuia, tânăr intelectual dela care a rămas un volum de poezii de mult uitate și înfârșit *Dumitrache Bibiri*, frate cu Niculae de care am vorbit în alt capitol, rudă a noastră depărtată ce venea adeseori la Trifești și avea pasiunea pomilor și florilor. În adevăr sub instrucțiile și povețele sale grădina devenea totdeauna foarte frumoasă.

Până când să vie rândul cozonacilor, paștelor și ouelor roșii la care se lucra cu sânguință căci nu numai boerii, dar și amândoi preoții și dascălii dela biserică precum și toți servitorii până la cel de pe urmă rob țigan aveau să capete ouă și cozonac, toată lumea posteă chiar și Schüller, deși era catolic.

Singur junele Dăscălescu își da aere de om sceptic și critica cu ironie acest obicei consacrat de secole. Asemenea nici un membru al familiei n'ar fi lipsit dela denii în săptămâna mare sau ar fi refuzat să se spovedească ori să se împărtășească. În Sâmbăta Paștelor spre seară se vedeau așezați pe poliță un șir lung de cozonaci calzi, proaspăt scoși dela cuptor, cari răspândeau un miros delicios și făceau admirația tuturor. Nouă copiilor ne venea apa la gură. Ear Dăscălescu, poetul, fără pic de sfială, rupse o bucată dintr'un cozonac și o înghiți în fața tuturor. Scandalul a fost mare și moșul Asanache Dan tot exclamă indignat : „Auzi ! În Sâmbăta Paștelor ! În Sâmbăta Paștelor ! Unde mergem !”

La miezul nopții când preotul strigă din pragul bisericii : Hristos a înviat !, Schüller slobozi tunul său de tuciu și ecoul dealurilor repetă bubuitul de zeci de ori iar a doua zi, Duminică, după ce se întunecase, veni rândul și focului de artificii ce fû un mare succes al învățătorului nostru. La cele cîntăi rachete, țărani mai ales copii din sat fură cuprinși de mare uimire nedându-și seama ce sunt stelele ce cădeau de sus ca o ploae ;

poate că unii din ei își închipuiau că sunt fenomene supranaturale care se arată la Paști. Aflând apoi că drăcia aceasta se petrece la curtea boerească, tot satul năvăli la noi spre a privi mai de aproape. Dar cum e Românul : După întâia surprindere la vederea rachetelor ce spintecau întunericul ; a sorilor ce se învârteau improșcând scânteii și a focurilor de Bengal cari luminau curtea și casa cu roș și albastru, ei cerură să se aprindă și alte culori căci „ar aveà mult haz.”

Vre-o două săptămâni după această petrecere veni și zi întâi Mai și toată societatea plecă la pădure unde se pregătise prânzul. Pe masa și băncile căptușite de noi cu brazde se așternură lăicere și covoare ; ceva mai la o parte pintre copaci se improviză o bucătărie unde cociau oue în cenușă, se frigeau pui și se găteau plăcinte. În timpul mesei se destupau sticle de vin și de pelin de care, în mod excepțional, am avut voie să gustăm și noi copiii. Pot zice însă că, dând pelinul pe gât, ne-am strâmbat cu toții, așa de rău ni s'a părut. Nu înțelegeam deloc cum o doctorie așa de amară poate să placă.

La poalele copacilor par'că ninsese așa eră presurat pă-mântul cu lăcrămioare frumos mirositoare, iar sus pe crengi cântau jur împrejur privighetorile ca și cum ar fi fost anume comandate. După masă am mai hoinărit cântând și alergând prin pădure până când, mai sub seară, flăcării din sat ne întâmpinară cu doi lăutari, scripcarul Stavarache și cobzarul Axinte ce se puseră în fruntea cortegiului la întoarcerea spre sat.

Ajunși acasă petrecerea se sfârși cu o horă mare ce se încinse în curte și la care nu știu dacă sătenii au petrecut mai vesel decât boerii.

Petreceri și prânzuri în aer liber am avut, negreșit, multe în viața mea, dar nici una nu mi-a lăsat o așa frumoasă aducere aminte ca aceasta. În copilărie totul e nou, totul din lume pare creat pentru tine și nici o gândire lăaturalnică nu-ți turbură plăcerea. Ce pline sunt zilele, ce adânci sunt impresiunile în primăvara vieții !

VII.

Tatăl meu avusese totdeauna intențiunea să ne trimeată pe frate-mio Leon și pe mine, în străinătate pentru săvârșirea studiilor noastre. Deși gândea că nu e bine ca copiii să părăsească casa părintească prea tineri, veni o ocasiune pe care n'o putu pierde și care grăbi înfăptuirea dorinței sale.

Consulul rusesc din Iași D. de Kotzebue avea nevoie de un pedagog pentru fii săi și, fiind german de naționalitate, se adresă la un prieten al său, rectorul universității din Greifswald, cu rugămintea de a căuta printre studenții săraci deacolo pe vre-un tânăr care, în schimbul unui bun onorar, ar primi să-și întrerupă studiile timp de câți-va ani și să vie tocmai la Iași spre a se însărcina cu creșterea și învățătura copiilor săi. Rectorul din Greifswald afișă propunerea lui Kotzebue la tabla neagră a Universității și unul singur dintre studenți se prezentă.

Acesta, Karl Fieweger, deși se găsi în ajunul examenului de doctorat în filosofie, declară că e gata să primească propunerea. Foarte sărac, fiul unui țăran din Silesia, de prin împrejurimile orașului Breslau, Fieweger se deosebise prin silințele sale la liceu; dobândise o mică bursă și era bine văzut și de profesorii săi de la Universitate. De o natură aventuroasă, el părăsi patria, familia și un viitor aproape asigurat în cariera didactică pentru a se arunca în necunoscut. Venit la Iași, el câștigă în curând dragostea copiilor lui Kotzebue, precum și simpatia părinților. Cu cunoștințe multiple, activ, inteligent și posedând o ușurință extraordinară întru învățarea limbilor, apoi amabil și foarte sociabil, el plăcu și tuturor persoanelor care frequentau casa consulului rusesc.

Două pasiuni avea Fieweger, una, jocul de biliard în care luptă adesea cu succes cu consulul rusesc, bun jucător și el și a doua: studiul numismaticei, unit cu culegerea de monede și medalii vechi din care încet, încet își făcuse o colecție interesantă. Cu timpul din colecționar el deveni negustor,

cumpărând și vânzând medalii și monezi la amatori. Țin minte că mai mulți ani după ce ne instalasem cu dânsul la Berlin, Fieweger se întoarse odată acasă cu un sac de gologani de aramă.

— Ce-i asta, Domnule profesor?

„Am cumpărat la o licitație săcușorul acesta de bani romani pe prețul de 39 taleri. Dacă printre monezi găsesc un Pertinax, am un câștig imens, dacă nu, n'am făcut nimic.

— Cum, un Pertinax?

„Voi știți de sigur din istoria Romană că printre Impărați a fost și unul Pertinax care a domnit numai câteva luni. Dela dânsul au rămas așa de puține monezi, încât amatorii le plătesc grozav de scump, cum se plătesc totdeauna obiectele rare.

Vre-o săptămână și mai bine Fieweger spală și frecă cu peria și săpun una câte una monezile de aramă și le tot cercetă cu lupa. Intr'o dimineață vine cu fața strălucitoare la cafea și ne anunță că noaptea târziu a dat înfârșit de un Pertinax care-i va aduce un foarte mare câștig și va fi începutul averii sale.

În adevăr, gologanul lui Pertinax a pus temelia oarecărei averi, dar mai târziu, peste alți douăzeci de ani, revăzând la Berlin pe fostul meu profesor am aflat cu părere de rău că tot ce strânsese s'a dus la bursă mult mai răpede decât cum venise și că Pertinax, cât fusese de Impărat, nu l'a ajutat la nimic.

După mai mulți ani de activitate în Iași, Fieweger se înamoră de o tânără franceză, guvernantă în casa Logofătului Costin Catargiu, *Angelique Bertrand*, cu care se și însură. Căsătoria lor coincide cu mutarea lui Kotzebue într'o altă țară, așa încât însurăței se găsiră în fața întregii probleme a viitorului lor. După mai multe combinații, Fieweger se opri la hotărîrea să înființeze provizoriu în Iași un pensionat cu puțini școlari interni, cu care, mai pe urmă după ce s'ar naște copilul ce așteptă, ar plecă la Berlin, unde elevii în-

credințați creșterii sale aveau, sub direcția și privigherea sa, să-și urmeze studiile în școalele statului.

În primăvara anului 1852 soții Fieweger deschiseră pensionatul lor în mahalaua Sărăria din Iași, cu șase școlari: Afară de frate-mio Leon și de mine, mai erau doi Dăscălești, frați mai mici ai poetului de care am vorbit, Nicu Drăghici, fiul prezidentului Eforiei de care iarăș am vorbit și însfârșit Emil Cantacuzin, fiul Kneazului Leon și rudă cu Kotzebue.

Au trecut mulți ani de când, din toți aceștia, am rămas singur în viață. Patru au murit de diferite boale, iar cel din urmă, Emil Cantacuzin, s'a sinucis în Iași în ziua chiar a cununiei sale. Pe când toți nuntașii, părinții, rude și prieteni, întorcându-se dela biserică, așteptau ca însurăței să deschidă balul, mirele se coborîse în pivniță și-și trăsese un glonte în inimă, rămîind mort pe loc. Prin această faptă Emil voiă să-și pedepsească părinții care pentru interese materiale, îl silise să încheie o cununie contrară sentimentelor sale.

În pensionatul lui Fieweger învățam nemțește și franțuzește și începui limba latină. Disciplina nu eră tocmai aspră: jumătate din zi trebuia să studiem, cealaltă jumătate ne jucam. Chiar am fost îngăduiți să reprezentăm piese de teatru. (d. ex.: *Le Mariage forcé* de Molière), lucrînd noi singuri școlarii decorurile și costumele. Când veni vara și ne dădură vacanțe de o lună, Fieweger se despărți pe acest timp de nevasta lui și de copilul de curînd născut și veni cu frate-meu și cu mine la moșia noastră. Acolo ne deprinse cu lungi primblări pe jos și, scăldându-ne după obicei în Prut, ne dădă cele dintâiu lecții de înotat. Odată luîndu-mă cu dînsul prea la adînc eră să mă înec de al binelea și abia am putut fi scos din apa care mă luase și mă ducea la vale.

Plecarea în străinătate se fixă pe ziua de Sfînta Paraschiva, 14 Octomvrie. În ajun mama ne puse să postim și să ne spovăduim, apoi ne luă cu dînsa la Biserica Trei Erarchi,

unde se păstrează moaștele Sfintei Paraschiva. Acolo în mijlocul mulțimii de închinători ce încunjurau racla Sfintei, un preot ne ceti rugăciunile rânduite celor ce pornesc la drum și la urmă am fost împărtașiți.

Astfel pregătiți ne adunarăm a doua zi toți, părinți și copii la casa lui Fieweger. Acolo ne așteptau doi harabagii Evrei, Ițic și Herșcu, care aveau să ne transporte cu aceleași trăsură și cu aceiași cai dela Iași până la Cracovia. În întâia caretă închisă, aceea a lui Ițic, se găseau Fieweger, soția lui, doica și copilul ce alăptă. În a doua, o brașoveancă lungăreață a lui Herșcu ședeam cei șase școlari, trei mai mari în fund, trei mai mici în față. La spatele ambelor trăsură erau sdravăn legate, unele peste altele, numeroasele cufere și geamantane ale familiei Fieweger și ale noastre.

Mâncarea călătorilor și pregătirile de drum se prelungiră, așa încât abia la două după amiază am fost gata de plecare. În sfârșit trăsurile amândouă, urmate de acele ale părinților și altor rude care ne întovărășiră, se puseră în mișcare. Eră o lungă caravană la care lumea de pe ulițe se uită cu mirare. La bariera Păcurarii ne oprirăm; funcționarul ne trecu numele într'o condică, după regula acelor timpuri, luarăm concediu dela părinți și părăsirăm Capitala Moldovei. Dar mult drum n'am făcut în ziua aceea. Soarele apunând curând, am fost siliți să ne oprim și să petrecem noaptea la un han evreesc din Erbiceni, cam douăzeci de kilometri dela Iași. Fiind zi de sărbătoare cârciuma eră plină de săteni care beau și făceau chef. Eră o lună splendidă. Țin minte că flăcăii cântau din răspuțuri :

Era noapte 'ntunecoasă
Alba lună lumină...

și, cu toate că la vârsta de zece ani spiritul critic nu e tocmai desvoltat, totuș nu înțelegeam cum noaptea poate fi totodată și întunecoasă și luminată de lună... Nu știu cum s'o fi odihnit familia Fieweger pe laiele unde s'au întins, știu însă că noi copii am dormit duși pe saltele așternute pe podele.

A doua zi vremea era frumoasă la început și noi cântam într'una cântecul auzit în ajun :

Era noapte 'ntunecoasă,
Alba lună lumina...

Dar o ploaie torențială pornită către seară ne împiedică să mergem până la Botoșani cum fusese proiectat. Se făcuse întuneric beznă și harabagii, mai ales al nostru, Herșcu, un tânăr cu părul și barba roșie, declarară că e primejdie să continuăm drumul. Ne oprirăm deci și astădată la un -fel de han mai rău decât cel dela Erbiceni și ne grămădirăm în singura odaie așa zisă de musafiri ce posedă cârciuma, ba doi din băeți, frate-mio Leon și Iorgu Dăscălescu au petrecut noaptea în trăsură grămădiți și strâmbi.

A treia zi trecurăm prin Botoșani unde am stat la masă și s'au odihnit caii, iar seara am ajuns la Mihăileni. Acolo am avut înșfârșit paturi cu toții și ne-am putut întinde după voie.

În ziua următoare trecurăm hotarul țării și ne oprirăm dincolo de bariera ce despărțea Moldova de Austria la vama din Sinăuți, unde formalitățile vizării pașpoartelor și altele ne-au ținut pe loc câteva ceasuri spre marea grijă a vizitiului cu barbă roșie și a tovarășului său ; căci era o Vineri și trebuia negreșit să sosim la Cernăuți înainte de apusul soarelui, când harabagii intrau în Sabăș. Pentru nimic în lume n'ar fi continuat drumul în ziua de Sâmbătă.

Cercetarea pașpoartelor a mers cum a mers dar când Fieweger, întrebat de vameș, dacă are ceva de declarat, avu imprudența să răspundă că luase cu dânsul o oacă de tutun turcesc, lucrurile se încurcă de tot.

— Arată tutunul să-l cântăresc, îi zise vameșul.

„Domnule vameș, răspunse Fieweger, nu știu în care cufăr l'am pus și dacă m'ați sili să-l scot, ar trebui să disleg și să cobor toate lăzile și apoi să le așază la loc, ceeace mi-ar lua mai bine de un cias. Astfel aș riscă să nu ajung la Cernăuți înainte de apusul soarelui și să rămân pe drum. Vă încre-

dințez însă pe parola mea de onoare că n'am mai mult de o ocă.

— Instrucțiunile mele sânt formale, trebuie să cântăresc. — Eu care asistam la această convorbire la oarecare distanță cu curiozitatea proprie copiilor, alături de harabagiul cu barba roșie, băgai de seamă că vameșul, rostind ultimele sale cuvinte, adusese brațul stâng la spate și tot deschidea și închidea mâna. Herșcu își astupase gura cu pumnul ca să nu bufnească de râs. Dela o vreme și Frieweger văzând gestul funcționarului, își scoase răpede punga din buzunar. Atunci vameșul vorbindu-i restit: „Ai sau n'ai tutun, îi strigă el, răspunde categoric!”

— „N'am de loc, zise Fieweger, puindu-i un galben în mâna deschisă.

„Apoi dacă n'ai, de ce mă necăjești atâta vreme?
(Aici închise mâna peste galben). Hai, plecați repede!
Vorwärtz! Vorwärtz!

Așa am trecut frontiera Impărației Austriace.

Ajunserăm cu bine înainte de apusul soarelui la Cernăuți unde la „Hotel de Moldavie” am petrecut seara de Vineri și am făcut și Sabășul a doua zi. Mi-au impus în capitala Bucovinei mai multe edificii mari și frumoase precum și trotuarele cu care în Iași nu prea eram deprinși. Însă ceeace m'a impresionat mai mult a fost sentinela care făcea strajă la palatul guvernatorului, cu pantalonii săi strâmți, chipiul înalt, ciubotele legate cu șireturi și pușca ce nu se mișcă de pe umăr. Imi făcu efect și împrejurarea că soldatul umblă încoă și încolo de-a lungul unei scânduri, fixată în trotuar fără a face un pas alături în dreapta sau în stânga. Noi băeții ne prindeam rămășag: „Ba are să calce alături, ba n'are să calce, ba tot are să calce”...! Oricum, nu ne puteam deslipi ochii dela acest personaj impozant.

Duminică am ajuns la Kolomea, Luni la Stanislau și așa înainte în trăjejorul cailor până la Sambor căci evitasem orașul Lemberg capitala Galiției. În drum spre Przemyśl — nume pe care noi băeții îl pronunțam după cum eră scris:

„Pârțămisl” ne pomeneam că de-alungul șoselei erau înfipti pari înalți și drepti, legați cu sârmă unii de alții. Foarte intrigam întrebarăm pe profesorul nostru ce este asta? Și după câteva momente de reflecție el ne răspunse că trebuie să fie *telegraful*.

— Telegraful?

Da, telegraful prin care oamenii comunică unii cu alții la mari distanțe. Am să pun să vi se explice.

În adevăr, ne-am dus la biroul telegrafic din Przemyśl unde, în schimbul unui bacșiș, funcționarul ne făcù un curs întreg de telegrafie pe care îl întovărăși cu exemple practice, vorbind lucruri banale cu colegul său din Lemberg. Banda subțire de hârtie ce eșea singură din aparat cu puncte și liniuțe mistice însemnate pe dânsa fù pentru noi mult mai explicită decât toată expunerea teoretică a telegrafistului.

Dela Przemyśl am trecut prin Jaroslau, de unde mi-a rămas amintirea unor pârhoale foarte mari și gustoase ce ni s’au dat să mâncăm, apoi înainte prin Przeworsk, Rzeszow, Tarnow, Bohnia, mai făcând mi se pare un sabăș în nu mai știu care din aceste orașe. La Tarnow erà s’o pățim rău. Ca să fie mai cald în odaia unde ne culcasem toți băeții, hotelierul astupase soba, deși vatra erà plină cu jăratec, așa că noaptea gazurile și năduful erà să ne asfixieze. Noroc că unul din noi, începând să geamă tare, fù auzit de Fieweger din odaia de alături. Intrând la noi și văzând ce se petrece, el se răpezi la fereastră, o deschise mare și ne deșteptă pe toți. Aerul rece al noții ne învioră în curând și scăparăm numai cu dureri de cap.

La Bohnia am vizitat o fabrică de sticlărie de unde ni s’a cumpărat șase pahare colorate, fiecare cu inițialele unuia din noi. Ani de zile ne-am slujit cu acele pahare la masă. În sfârșit sosirăm la Cracovia, trăgând la un otel ce se chemă pe atunci, „Hotel de l’Europe”, unde ne despărțirăm de harabagii cu care ne împrieteniserăm în lungul nostru drum. Impresia ce ne-a făcut Cracovia a fost mare: erà întâiul oraș cu aparență occidentală ce vedeam. După obiceiul ce aveà

Fieweger de a ne arăta tot ce era mai interesant în drumul nostru, el ne conduse a doua zi la marea catedrală a orașului unde, pe lângă arhitectura frumoasă și bogata decorație internă, admirarăm și mormintele multor regi și eroi poloni.

Dela Cracovia aveam să ne urmăm călătoria cu calea ferată. Pe cât eram de curios să văd faimosul drum de fer de care auzisem așa de mult vorbindu-se și căruia în închipuirea mea îi dam tot felul de forme fantastice, pe atât de mare mi-a fost decepția, văzându-l. În curând îmi părură chiar rău după brașoveanca lui Herșcu, unde noi băieții eram de capul nostru, cântam și făceam tot felul de nebunii și din care ne dam jos după plac la toate dealurile sau văile mai mari.

Trecând frontiera Germaniei la Mislowitz, ajunserăm într-o seară la Breslau, unde, găzduiți la otelul „Zur goldenen Ganz” la „Gâsca de aur”, ne oprirăm câteva zile; căci Fieweger voia să-și vadă rudele ce-i mai rămăsese după moartea părinților săi și să le prezente soția și copilul.

La Breslau am fost duși la operă unde, de ziua Reginei Elisabeta a Prusiei se jucă pentru întâia oară „Tannhauser”. „Să băgăm toți bine seama la muzică ne zise Fieweger, căci compozitorul acum eșit la iveală al acestei opere zice că scrie „Muzica viitorului”. Am ascultat ades de atunci încoace „Muzica viitorului” cu plăcere, dar în seara aceea, când la sfârșitul reprezentației, Fieweger din loja de alături voi să ne întrebe de impresiile ce avusesem, toți șase dormiam așa de adânc pe scaunele noastre, încât a trebuit să ne scuture bine ca să ne deștepte. Ajunși acasă, Fieweger ne zice foarte impresionat: „Să țineți bine minte numele lui *Richard Wagner*” care a compus opera *Tannhauser*. Astăzi pe cât aud mulți îl iau în râs dar are să vie o vreme când toată lumea are să-i se închine și să-l declare un *mare om*.

Adeseori mi-am adus de atunci aminte de prevederile profesorului nostru.

Plecând din Breslau ajunserăm într-o seară târziu la Berlin. Câțiva din noi dormeau. Ceilalți îi deșteptară: „Hai

sculați măi băeți, că suntem acum la Berlin! — „Aș! nu mai crede, zise unul, „Prostii!” exclamă altul; „Minciuni spui!” strigă al treilea din cei somnoroși.

Așa ne dădusem la drum, încât cu greu ne venea să credem că suntem în sfârșit la capătul lungei noastre călătorii.

Și totuși sosisem la Berlin așa de-al binelea că am petrecut acolo o bună parte a tinereții mele.

Abia după unsprezece ani și unsprezece zile, aducând cu mine în geamantan, un pergament pe care stă tipărit cu cuvinte latine că am dobândit, ca foarte mulți alții, titlul de „utriusque juris doctor” am pășit iarăș pe pragul casei părintești.

(Sfârșitul în numărul viitor).

IACOB NEGRUZZI.

HERSCH NISSIM

(Schiță)

Prietenul meu povesti.

Eram de rând la *Comitetul de asistență judiciară*. Lămpile electrice umpleau sala cu o lumină vioaie. Căldura caloriferului răspândea prin oase o toropială de traiu bun. Afară spicuiă cu zăpadă.

Stam patru inși în jurul mesii. Președintele, cel mai în vârstă dintre noi, chemă unul câte unul, prin mijlocirea aprodului, pe cei veniți să ceară sprijinul cuvântului nostru.

Se prefiraseră vre-o două duzini din nesfârșita funie a jăluitoarelor când veni rândul lui Hersch Nissim.

Un bătrân bondoc, zdrențeros; drept lumini ale ochilor, două picături de gaz.

Se înfățișe zmerit închinându-se către fiecare dintre noi.

N'aș putea zice că ivirea lui nu ne-a pricinuit tuturor o vie surprindere.

De obicei veneau la consultațiile noastre gratuite tot soiul de limbi.

Până atunci, însă, cu toată recunoscuta lor înclinare către chilipir, nici-un ebreu nu ne cinstise cu încrederea.

Pesemne, fiindcă asistența era la început, încă n'o dibuiseră.

Sau, fiind-că eră gratis, socoteau că nu putea fi chilipir...

Nu-i mai puțin adevărat că președintele, cam stenahorisit de atâtea plângeri, îl luă cam aspru :

— Dar, dumneata, jupâne, ce poștești ?

— Sărut mâna, chicoane, răspunse el, mototolindu-și căciula roasă de biber fals, vreau să-l bag *pe el* în Vichirești...

— Să-l bagi *pe el* în Văcărești !... repetă președintele mâniat. Care *el* ?...

— *El* ? !... El, iaste... ; iaste... ; Cin' să fie *el* ? !... Iaste copchil a niu. Copchil a niu adivărat... Așa să am iu fericire...

Și, în româneasca lui cea stirbă, bătrânul ne istorisi, cum putu, halimaua vieții lui, halimaua tuturor dezmoșteniților, din toate semințiile, de douăzeci de ori ascultată pe felurite strune, în acel ajun al Sfântului Andreiu.

Eră tinichigiu, ca mulți de ai lui. O viață întreagă petrecută, ca pisicile, pe acoperișuri, tocănind cu ciocanele de lemn tabla scânteietoare în vierea soarelui, ca să-și hrănească pe cei din vatră : nevastă, cinci fete și numai un băiat. Nevasta i se prăpădise ; fetele i se irosiseră în lume, fără urmă ; numai băiatul, luat supt ocrotirea unei rude din Erusalim, după ani și ani, se înapoiase cu avere și se stabilise toptangiu în piața mare.

Acuma, el, Hersch, eră un păcătos și nu mai putea munci. Nu se mai putea ține pe învelitori. Nu-și mai putea agonisi hrana gurii. Căzuse la amănul lui fiu-so, dar fusese respins.

— ...Atât l-am rugat numai : Să-mi dea un bichițichi di pâini. Dar el m'a zvârlit în stradă ca pi un *goi* (1).

(1) Spurecat nelegiuit.

— Cum asta ? întreabă, mirat, președintele, care, ca noi toți, știa cât se ajută de mult, între ei, evreii.

— A spus că iu nu sunt tată dela el.

— Păi, n'oi fi... ; îl zgândări președintele.

— Atât să am iu fericire, dacă nu sunt ; se jură Hersch.

Și, ca să-și întărească spusa ne puse pe masă câteva fotografii. Intr-una era un grup de familie. El Hersch la mijloc ; nevasta la dreapta cu mâna pe umărul lui ; copii mărunți împrejur. Intr'alta un cap de om matur care semăna aidoma cu Hersch cel din grup.

— Puftim... Ista isti *el*, lămuri Nissim. Samână cu mini ca două boabi di briliant într'un pirechi di cercei.

Asemănarea era învederată. Tăgada paternității din partea copilului răzvrăti simțul de dreptate al președintelui.

— Fă-i proces. Ai drept la hrană ; îl sfătuî el ; și, arătând spre colegul meu din dreapta, adaogă ; Dumnezeu are să te învețe ce să faci. Ai priceput ?

— Priciput, da ; răspunse Hersch neclintindu-se din loc ; dar, iu nu vreau proces.

— De ce nu vrei ? întreabă din nou președintele.

— Fiind-că, di ce am mai făcut dija proces.....
Și, cu proces, tot el a câștigat. El a avut bani. A plătit un avocat șmecher și a încurcat capul la domnii judecători...

— Atunci, dacă te-ai și judecat, ce mai poștești ?

— Vreau ca să-l bag pi el în Vichirești ; răspunse încăpățânatul Hersch.

— Bine, jupâne ; dar pentru ce ; și, cum ? se răstî plictisit președintele.

— Cum ? !... Par'că am să vă învăț iu, Hersch Nissim, cum ? ! Să-l dăm dija pi mâna la domnu Prichiror. ...

— La procuror nu merg decât mișeii, tâlharii...

— Tâlhari !... Nu iaste el dija un tâlharoi ? !... făcu Hersch înseninat. N'a înșelat el pe domni judecători chind a spus că nu-i copchil a niu ? N'a cumpărat el martori ca să mintă pintru el ?... Nu a jefuit el chiar pi mini tată al lui ?...

Și bătrânul, într'un avânt al durerii lăuntrice, ne lămurì cu un întreg șir de amănunte aproape de necrezut : cum fiu-său fusese, nu știu pentru care scop, substituit, de ruda aceia din Erusalim, unui alt copil, ca să-și însușească actele și numele aceluia ; cum la proces adusese mărturii mincinoase spre a dovedi că Hersch nici nu fusese cununoscut legiuit cu soția lui ; cum, în sfârșit, la însurătoare, înaintea ofițerului stării civile, a plătit un tată fals, cu cinci lei ; și câte alte blestemății, săvârșite numai și numai ca să-i poată tăgădui lui paternitatea.

Toate astea Nissim le spuneà cu îndeajuns de cunoșcuta pătrundere ovreiască în tot ce este pricină de judecată, așa în cât cucerì într'atât compătimirea președintelui, în cât el însu-și cercetă dosarul cel vechiu, să se deslușească dacă nu cum-va ar mai fi găsit ceva de îndreptat.

Din nefericire pentru Nissim, totul erà cu desăvârșire pierdut.

Cu întreaga lui cinstită încredințare președintele sfătui pe bătrân să se culeagă de pe drumuri.

Insă, Hersch, înclinat, firește, să dea mai multă ascultare sufletului său decât celor mai luminate sfaturi, stăruì în neroada idee ce i se înplântase în creier și plecà mormăind :

— Iu tot am să-l bag pi el în Vichirești...

* * *

Mărturisesc, că de și sufletește judecând, erà peste putință ca Hersch, fără să fi fost nebun, să se fi purtat

cum se purtase, dacă nu s'ar fi știut tatăl cel adevărat, totuși dată fiind ciudățenia întâmplării, tăgada copilului, atunci om în toată firea, și mai cu seamă îndârjirea cu care bătrânul voia să se răzbune, stam în cumpănă dacă trebuiă să crez că din acelaș sânge ar fi putut izvorî, în loc de dragoste, atâta tăgadă și ură.

Când o întâmplare neașteptată veni să mă lămu-rească desăvârșit.

Câte-va zile în urmă, ducându-mă la Primul Procuror pentru o chestie oarecare, pe banca din sală de așteptare, zării pe Nissim. În mână ținea o coală de hârtie strânsă în patru. Neapărat, o jalbă.

În întunericul bine cunoscut al acelei săli de antresol, nu mă recunosc. Dar, eu, îi vorbii, să-l încerc :

— Ei, jupân Hersch, tot mai stăruiești să-l bagi în Văcărești ?...

Nissim părû că se desmeticește ; se ridică în sus de pe bancă ; mă privi chiondărâș, ca un pui de barză ce se uită în soare ; și, apoi, rânjind cu mulțumire, ca de o apropiată izbândă, răspunse :

— Hâ... Pintru di ce nu ? ! Dac'o vrea domnu Prim-Prichiror.

— Dar, tu, ce vei câștiga, Hersch ?

— Iu ? !... Iu, nu vreau chișlig... Vreau să si chiu-nuiască și el.

Eră, dârj.

Și, totuși, par'că printre zbârciturile obrazilor, zării că cele două picături de gaz din ochi, se prelinseseră, în jos...

— Lasă-l în pace, Hersch. Iartă-l. E copilul tău. Poate și-o veni în fire.

— Nu. Nu-l iert. Am să-l duc iu di mână pi poarta di la Vichirești...

Ii întorsei spatele, socotindu-l zmintit, și întraî la Primul-Procuror.

Ce se va fi petrecut în sufletul lui Hersch Nissim în timpul cât eu am stat înăuntru, n'am căutat să pătrund nici-odată.

Când, însă, eșii, auzii aprodul care strigă :

— Hèèèersch Nissm...

Nimeni nu răspunes.

— Hersch Nissm... Ești la rând. Treci la domnu Prim-Procuror...

Iarăși nici-un răspuns.

Aprodul se pregăteă să strige a treia oară.

Atunci, Hersch, se ridică binișor de pe banca pe care așteptase, se desprinse din mulțimea celor cari își pândeau rândul și făcând un pas înapoi, spre scară, zise aprodelui :

— Hersch a plicat dijă... Nu mai striga di jiabâ...

În acea clipă m'am încredințat pe deplin, că Hersch Nissim eră în adevăr *un tată*.

MIHAIL I. CHIRÎTESCU.

SONETE

D-LUI IOAN MICLESCU

I.

*De ești tu!, cel ce lumile le ține,
Și zările cu 'n fulger le despică,
De ești într'adevăr?... O cât de mică!
Icoana ta mi-o zugrăveam în mine!*

*Un zeu să fii!... și să nu crezi nimică,
Să nu visezi nimic mai sus de tine!
...Un cer mai blînd, nici sfere mai senine,
Când totul speră, totul se ridică!*

*...Ce basm!... O! nu!.. scriptura ta ne minte;
Stingher și trist, eu te zăresc părinte,
In lumea strălucirilor divine;*

*...Un suflet ești!... ce 'ndurerat se zbate,
Cercînd să smulgă din imensitate,
Un zeu suprem la care să se 'nchine.*

II.

*A vieței mele tainică ispită,
O! tu femeie pururea visată,
De-un zeu păgân în sufletu-mi sculptată,
Pe veci de veci c'o daltă aurită!*

*Frumosu-ți chip, e forma dezmerdată...
...Cu mâini de vis,.. și-abea întrezărită,
Și te ador, o! veșnică iubită,
Căci nu te voi cunoaște niciodată!*

*Iar de te-ai coborî cumva spre mine,
In zborul tău din sferile senine,
Purtată pe-a zefirilor aripă,*

*Mi-ași îndrepta privirea 'ntr'altă parte,
...Să nu te știu... și veșnic de departe,
Să te visez pierdut în ori ce clipă.*

III

*De-ai dispărea tu, dulce neștiință,
Și-al nostru gând s'ar dezveli din ceață,
...Ce crez adânc ne-ar mai lega de viață?
...Ce vis nebun?... ce scumpă năzuință?*

*Inerți și triști, cu sufletul de gheață,
Incununați pe veci de biruință,
Ne-am adânci olimpica ființă,
Intr-un extaz de liniște măreață;*

*Și-ar amuți cântările pe gură;
Un vâl s'ar coborî peste natură,
De doliu și nespūsă 'ndurerare...*

*Și pe ruini de vise, dulci altare,
Steril și rece, gîndul ar străbate:
...Un joc de lună, peste cruci uitate!*

RĂSARE SOARELE!

Poem dramatic de MIHAIL NEGRU.

EMIL
CAMIL
LAURA

MAGDA
UN GRĂDINAR
O SERVITOARE

Întreaga acțiune se petrece într-o singură noapte, dela miezul nopții până'n zori, când soarele se vede răsărind.

Într'un parc bogat, vast; în fund în dreapta, se zărește fațada albă, a unui castel; poartă mare, largă în mijloc, în planul al doilea; colț de lac spre stânga; flori.

Noapte clară de vară; stele; lună plină.

În timpul acțiunii lumina se schimbă pe nesimțite.

SCENA II-a.

CAMIL, EMIL, UN GRĂDINAR

(Într'un pom, aproape, se aud trilarile unei privighetori; cântecul ei se aud, cu întreruperi până la intrarea grădinarului în acțiune).

CAMIL:

Să ne plimbăm puțin, de vrei (pornesc amândoi pe alee). Dar stai... ascultă cât de dulce și de duios își cântă dorul privighetoarea, astăseară...

EMIL:

Își plânge dorul, vrei să zici... căci versul ei i-așa de trist că, ascultându-l, fără voie, o jale adâncă te cuprinde...

CAMIL:

Eu, prințul meu, cred că te 'nșeli. Privighetoarea-aceasta cântă; mă crede; o aud prea bine... Și afară de aceasta, iată, am auzit-o 'n multe locuri și mai de multe ori ca tine...

EMIL :

Dar nu se cântă așa de jalnic, bătrâne, ce tot vorbești tu !

CAMIL :

Eu nu găsesc deloc că-i jalnic... Ba, dimpotrivă, versul ei are în el seninătatea acestei nopți strălucitoare care-a cuprins împrejurimea... Și versul ei te 'nseninează... Ascultă bine, și să vezi...

EMIL :

Ce curios vorbești ! Dar bine, de ce mi-s plini de lacrimi ochii când o ascult, și întregu-mi suflet tresare 'nfiorat de jale ?

Nu sunt aceleași note oare care ajung și pân' la mine ?

Tu vezi în ele tot seninul acestei nopți strălucitoare, iar eu o suferință adâncă ce seamănă cu cea din mine...

Acelaș cântec pune 'n inimi simțiri atât de diferite !

CAMIL :

Nu, cântecul trezește numai simțiri cari se află acolo.. El nu pune nimic în noi, ci doar deșteaptă ce găsește...

EMIL :

I-o vechie slăbiciune-a ta s'aduci mereu filosofia în cele mai mărunte lucruri... Te asigur că privigețoarea în clipa aceasta plânge-amarnic... Ci numai tu găsești că-i cântec o tânguire-atât de tristă...

Imi pare rău că nu e nimeni pe-aci pe-aproape ; l-aș chema ; după o clipă de ascultare sunt sigur că mi-ar da dreptate...

CAMIL :

Dac'ar fi așteptat și acesta vr'o zână care-a întârziat...

EMIL :

(Văzând pe grădinar) Dar iată-un om care se plimbă și care par'că ascultă și el ; să-l chiem și să vedem ce zice...

CAMIL :

A ! grădinarul.

EMIL :

(Face semn grădinarului, care vine cu pălăria în mână)

Ce faci pe-aci la ora-aceasta ?

GRĂDINARUL :

Dormeam... dar mă sculai în versul unei privighetori ne-bune...

EMIL :

A ! prin urmare-ai ascultat-o ?.

GRĂDINARUL :

Am ascultat-o 'ntâi de vreme. Plângea cu atâta amără-ciune, c'am plâns și eu cu ea odată.

EMIL :

Ei, bine, ce mai zici bătrâne ?

CAMIL :

(Către grădinar, aspru) Ascultă, omule, ia spune-mi decând nu ți-ai văzut iubita ?

GRĂDINARUL :

(Speriat) Stăpânii mei, vă cer iertare dacă v'am supărat cumvă.. A fost cu mine și-adineauri, și a plecat, că-i departe... Până în sat la ea e drum... Am așteptat-o două ceasuri și, cum plângea privighetoarea, am plâns și eu cu ea odată, am plâns, vă spun drept, ca copiii...

CAMIL :

Dar a venit pe urmă, nu ?...

GRĂDINARUL :

Da, a venit și-a stat cu mine ici, pe-o căpiță de fân proaspăt.

CAMIL :

Mai auzai privighetoarea cu versul ei cel plin de jale ?

GRĂDINARUL :

Spun drept, eram pe altă lume... Și nu mai auzeam nimic... Nu știu de mai cântă, și ce fel.

Când ea s'a dus, — că-i de departe și până 'n sat la ea e cale, — eu am rămas cu ochii 'n zare. Și-am ațipit puțin pe urmă... Nebuna de privighetoare m'a deșteptat însă deodată.. Mai vesel decât în noaptea-asta nu știu să fi cântat vreodată..

Și de-aia stam și eu la gânduri: ce bucurie-o fi găsit-o de cântă par'c'ar fi nebună? S'adorm din nou nu mai e chip...

(Camil izbucnește'n râs)

Să mă ertați, dar aș dori să vă fac și eu o rugare... Aș vrea să mă însor, stăpâne... Ea vine-acî câte-odată, dar mai ades fug eu la ea. Mi-e tare dragă, să vedeți, și mă gîndeam și adineaure, pe noaptea asta-așa frumoasă de-ar fi și ea pe aci pe aproape, cum fuse până mai acuma... E altfel omul cînd nu-i singur...

(Camil râde cu hohote bătîndu-l pe umăr)

În nopți cu lună ca aceasta îți pare că-i pustie lumea cînd n'ai pe cineva aproape.

Iubita mea e de departe
dar mă iubește cu 'nfocare,
și cîtă cale ne desparte
eu o străbat în fuga mare.

Adesea 'n nopțile cu lună,
mă furișez ca o șopărlă
alerg un ceas, goană nebună,
și mă opresc lângă o gâră...

Acolo-i un sărman bordei
de sălcii mari înconjurat;
acolo e căsuța ei.

Părul curge, 'nfuriat,
că nu e mai puternic valul
ce-aleargă plin de pietricele:
ar vrea să macine tot malul
să surpe casa dragei mele...
Dar capul ei îl țin culcat
și-l strâng cu dragoste la piept
și-mi rîd de valul înspumat:

căci eu cunosc drumul cel drept
care mă duce-acî 'n grădină
pe fîn mirositor și flori,
și-ascult cum râde și suspină
privighetoarea până 'n zori.

CAMIL: (tot rîzînd).

Să-l cununăm, da, prințul meu. Căci, vezi, privighetoarea-i cântă, deși-i plînsese mai 'nainte...

Privighetoarea plânge celor ce-aftează 'n nopțile cu lună
și cântă veselei perechi ce stă pe un maldăr de fân proaspăt...

O rază-a soarelui, când vine
din depărtările senine
și tremură 'ntr'un strop de rouă,
sunt o minune, amândouă :

din cerul luminos și cald
se rupe-un lung fir de smarald
ce dintr'un strop de apă clară
face o piatră scumpă rară.

Iar trilul de privighetoare
—în nopți când luna visătoare
și-așterne argintul peste lume,—
duici fericiri fără de nume

pune 'ntr'o inimă senină
pe când în cea care suspină
plângând pe-aleele deșarte
el pune dragostea de moarte...

CAMIL :

Apari să dai viață aleelor deșarte
ce dorm, sub raza lunii, în liniștea de moarte...
Printre copacii negri ce ramuri își înclină
apari în noaptea rece,—o palidă regină
cu părul lung de aur, cu haina de lumină,—

căci din a lumii colțuri, din cele patru margini
Zefirul nopții albe purtând pe brațe sarcini
de crini și roze dalbe, ți le așterne 'n cale
făcând din a lor sfinte și palide petale
covor pentru regina și sora vieții sale...

Apari să dai viață aleelor deșarte
ce dorm sub raza lunii în liniștea de moarte !...

(De dincolo de poartă se aude o cascadă de note cristaline; o melodie
tristă, sfârșită ca un oftat).

CAMIL :

Un dulce glas misterios
s'a auzit oftând cu jale;
avea un farmec dureros
ca farmecul iubirii tale...

EMIL :

N'am auzit... Ecoul poate
că mi-a răspuns din depărtare
repetând în singurătate
îndurerata mea chemare.

CAMIL:

L'am auzit venind de peste
această poartă ferecată
și ruginită ca 'n poveste...

EMIL:

En n'am deschis-o niciodată...

CAMIL:

Tu suferi... Suferința noastră e mai puțin simțită-adesea când ne uităm în jurul nostru. Găsim dureri la orice pas... sunt suferinți adevărate și suferinți închipuite... E drept că dor deopotrivă...

Și e un mijloc de uitare acela de-a privi spre alții și de-a vedea cum știu să plângă. Toți plângem, însă fiecare are un chip al lui, aparte, și fiecare om își zice că jalea lui e cea mai mare.

Tu plângi; cred că am face bine să părăsim castelul mâine sau, dacă vrei, chiar în noaptea-asta și să pornim în lumea largă...

EMIL:

Mă leagă însă-atâtea aci!...

CAMIL:

Vrei, prin urmare să rămâi, să-ți cârmuești mâine supușii? Vrei deci să porți coroana mâine?

EMIL:

Coroana?... Nu; căci e prea grea. Dar eu, care nu cunosc viața, cum aş putea să plec cu gândul s'o cuceresc?... Cu neputință!

CAMIL:

Eu te voi însoți într'una, și lunga mea experiență — ce am dobândit-o, vai! cu prețul prea mare al tinereții mele, — ne va sluji drept călăuză în rătăcirea-aceasta a noastră...

Prin țări cu nume neștiute, pierdute 'n marginile lumii, pe munți înalți până la cer cu piscuri cari dorm sub ghiață de veacuri, și pe mări albastre cu pânze ce răsar din ceață și rătăcesc de ani de zile, să rătăcim și noi, de vrei...

Pe piscuri cari dorm sub ghiață tu vei simți răceala morții, alături de adânci prăpăstii cu funduri înfiorătoare; le vom privi cu luare-aminte, înțelegând nimicnicia persoanei noa-

stre importante, pe când în vale 'ntr'un sat, poate, sunt oameni cari se frământă și se lovesc cu îndârjire pentru un colț de pâine neagră...

Pe-albastrul nesfârșit al apei, plutind pe-un vas, — coaje de nucă — sunt oameni cari cântă 'ntr'una înfășurând odgoane groase; ei cântă neputând să plângă și, aruncați mereu de valuri, tot leagă groasele odgoane de-un lemn înfipt în jucăria pierdută în nemărginire...

Copii sunt unii, copii și-alții.. De vrei, să mergem să-i vedem...

EMIL:

Mi-e greu să-ți spun din ce pricină — și poate nu știu nici eu singur, — dar sunt mai bucuros aci...

CAMIL:

Dece? (râzând) Poate-o găsești pe-acolo, pe *Ea*, de atât timp așteptata... Poate c'o vei zări odată, desculță și cu fusta'n brâu, purtând o seceră pe umăr, mergând prin praf, pe-un drum de sat...

Sau poate 'ntr'un oraș, odată, o vei zări spălând o bluză albastră-a tatălui său care, ieșind atunci dintr'o uzină s'a dus să se îmbete-alături...

EMIL:

Vai, cum vorbești, și cum mă sperii!

CAMIL:

Sau poate 'n fine, vei găsi-o pe-un vas rătăcitor pe mare, cu chipul de prințesă blondă și cu privirea dusă, 'n zare, șezând la proră să asculte cum plânge sufletu-i în doliu și valul cel fără odihnă... Să mergi, și vei vedeà atâtea...

EMIL:

Mi-așă de greu să plec de-aci!

CAMIL:

Orașul, iată, doarme 'n vale... Luminile-i tremurătoare se văd ca niște stele triste, arzând în casele tăcute și luminând o bucurie sfioasă ori abia sperată, sau o durere nesfârșită ce-și cată alinarea 'n vise, și-o clipă de uitare 'n somn.

Ne-om bucura și-apoi vom plânge de bucuriile streine și de durerea tuturor. Astfel îți vei uita durerea...

EMIL :

O ! n'am curajul tău și nu pot să 'nfrunt cu sufletul meu șubred această luptă nesfârșită spre care vrei să merg cu tine...

Eu aş muri !...

Și-afară de-asta, nu pot să mă despart de locul în care-odată am văzut-o, aci, lângă această poartă...

CAMIL : (după o clipă de gândire)

Ce-i dincolo de-această poartă, ai încercat să vezi vre-odată ?

EMIL :

Eu n'am trecut-o până astăzi. Dar știu că ea-mi desparte parcul de proprietatea unui duce care-a murit acum în urmă, lăsând soția și-o copilă...

CAMIL :

Ei bine,—atunci o vom deschide !

(Merge spre poartă)

EMIL :

Mă sperii, nu deschide poarta ! De unde știi cine trăește în dosul porții ruginite ! Acolo lumea poate plânge... sau poate râde... Nu deschide !

CAMIL :

De ce te sperii, scumpul meu ? De-ar plânge sau de-ar râde lumea de-acolo își trăește viața.

EMIL :

Necunoscutul mă 'nspăimântă, deși m'atrage cu putere... Deși-l doresc, decâteori vreau să m'avânt în el îmi spun că-i mult mai bine pentru mine să nu mă depărtez de-aci...

Cunosc toate aceste colțuri în care am visat și-am plâns...

De ce să ies oare din drumul bătut de-atâtea ori pe rând, din drumul unde plâng și astăzi și unde poate voi muri ?

CAMIL :

O ! ce greșită judecată ! La douăzeci de ani, copile, eram mai îndrăzneț ca tine. Nevoile, cu cari în viață am început

de vreme lupta și către cari m'am dus singur, mă oțeliseră, și lumea o înfruntam cu pieptul meu !

Necunoscutul te spăimântă și fugi de viață ! Ce greșală ! Dar viața trebuie trăită. Curaj ! Avântă-te 'ntr'ânsa, căci cărna o găsești în tine... Cale de mijloc nu există ; căci altfel, viața te alungă. Suprema lege 'n viața noastră și 'ntregul rost în lumea-aceasta e să trăiești și, bărbătește, să lupți în fiecare clipă, — să lupți cu tine și cu alții și să fii *tu*, cât mai mult *tu*.

Această poartă-i un simbol misterios, însă fatal, la douăzeci de ani ai tăi, în viața ta șovăitoare... O vei deschide ! Și-o vei trece ! Și, sigur, vei lupta dincolo !

EMIL :

Dar dacă voi cădeă în luptă?...

CAMIL :

Se va fi cuvenit să cazi ! Și-atunci, să cazi cât mai curând !

EMIL :

O, cât de ne'ndurată-i viața !

CAMIL :

Și cât de dreaptă, totodată ! Căci ce-i sortit pieirii piere ; și cui i-e dat să 'nvingă 'nvinge !

(Se oprește lângă craca unui pom).

Privește această biată frunză... E galbenă, și mâine cade... e moartă ; însă lângă dânsa, pe aceeaș cracă-s alte frunze, puternice și verzi, privește... Ce forță din natură vine să sprijine o frunză moartă, să lupte contra legii firii, care-ar sortit-o putrezirii ? Niciuna ! Trebuia să piară, — cum cele cari-i sunt alături și stau în rând, pe aceeaș cracă, au datoria să trăiască !

N'ai nici un drept să stai pe gânduri.

De vrei să-ți uiți durerea de-astăzi, cată de vezi de ce plâng alții, sau cată-ți una și mai mare.

Și de va fi să mori în cale, zadarnică-i împotrivirea.

Dar cine luptă nu se pierde, și luptătorul n'are teamă.

Pe valurile mării-odată
porni un prinț bogat ; cu el
mergea pe vas suita-i toată.

Și vasul lor eră de-oțel;
căci ei, mergând spre-o altă țară
duceau cu grije o comoară...

Vaporul, 'nalt cât o cetate,
săltând în negre nopți pe mare
cu ochiurile-i luminate
se afunda în depărtare,
și ziua alergă mereu
în drumul lui făr'de cărare
și roțile luptau din greu
cu valurile mugitoare...

Vaporul se lovi 'ntr'o seară,
în drumul lui nebun, de-o stâncă,
și, — prinț, suită și comoară, —
se afundară 'n noaptea-adâncă...

Când vestea s'auzi în lume
și oameni pe uscat aflară
c'o bogăție fără nume
pieri cu cei ce se'necară,
veniră hotărâți s'o scoată
și vreme multă chibzuiră,
însă în apa 'nfuriată
să se cufunde nu'ndrăzniră...

Un marinăr însă-a intrat
în valurile tumultoase
și 'n fundul apei a aflat
comoara care se'necase...

Ea fu întreagă-a omului
care-o scosese voinicește
și de atunci, copiii lui,
cari trăiesc împărătește,
știu să s'arunce 'n fundul mării
cu-o ușurință nimitoare
râzând de ghiarele pierzării
și pescuiesc mărgăritare;
și fiecare le împarte
oricui cu generozitate
pentru că ei, râzând de moarte,
au bogății nenumărate...

Și azi se mai lovesc de stânci
comori ce dorm în ape-adânci,
dar pescuiești mărgăritare
numai cînd te afunzi în mare...

EMIL:

Mă simt nespus de turburat de tot ce-aud și tot ce văd
că se petrece-acum în mine... Neliniștit, aștept mereu să
vină, parcă, o furtună... mă tem și totuși, vreau să vină...

Această poartă, voi deschide-o !

În fața porții ruginite,
în fața porții ferecate,
cine, 'nainte de a bate,
n'a șovăit și n'a plâns, poate,
în fața porții ruginite?...

Ce-i dincolo de-această poartă
— întâia poartă-a vieții mele — ?...
E oare-un cer senin cu stele,
sau o neîndurată soartă
mi'ndreaptă pașii 'n întuneric?...

Nimeni, vai ! nu-mi poate răspunde
tăcuta poartă ce-mi ascunde
și, ars de dorul meu chimeric,
mă 'ndrept cu grije și cu teamă
spre „măine” — spre o altă viață
care m'atrage și mă'ngheață —
spre soarta mea, care mă chiamă...

În fața porții rug'nite,
în fața porții 'ntunecate
cine, 'nainte de a bate,
n'a șovăit și n'a plâns, poate,
în fața porții ruginite?...

Ușoară-i spada 'n mâna mea ;
purtată fu și de-al meu tată
și, după cât știu, nu odată
vrui să mă bizui doar pe ea...

Ei bine, voi deschide poarta
Și-mi voi privi în față soarta !

MIHAIL NEGRU

GRAIUL MĂRII

*Sub straja dulce-a lunii pline,
Pe 'ntinsul nesfârșitei mări,
Călătoriam — purtând cu mine
Un veșnic dor de alte zări.*

*Jucau, spre țarm, lumini fugare :
Un roi de fluturi aurii ;
Și 'n salturi, alerga, pe mare,
Convoi de spume argintii.*

*Priviam cum valuri sfărâmate
În mii de cercuri se rolesc,
Apoi s'adună împăcate
Sub alb vesmânt sărbătoresc.*

*Noianul apelor amare
Și ochi și inimă-mi robiă :
Părea c'a mării sbuciumare
În furtunatec grai spunea :*

*„În slăvi stau sorii ca să țină
Destinul lumilor ș'al meu ;
Eu, strop, pe bulgărul de tină,
Duc dorul stelelor mereu”.*

„Dar nasc din valurile moarte
Vieață altor valuri mii,
Mai vie lupta să se poarte
De-alungul lungei veșnicii.”

„Cu valul care se tot sbate
Sporește propriu-mi avânt;
De zarea slăvii fermecate
M'apropii tot mai mult — și cânt :”

„Cât fi-vor stelele'n tărie
La ele cugclu-mi va sta;
Și'n veci întinderea-mi pustie
De-al luptei glas va răsună.”

VISARE

*Pe malul lacului sub sălcii de vântul serii tremurate,
Robit de farmecul visării,
Cum stau, mi-aduce 'n voie gândul vedenii dulci, nenumărate,
Ca undele pe 'ntinsul mării.*

*De-un molcom vânt înfiorată, își cântă trestia, la maluri,
Cântările rămase 'n minte
Din șoapta nopților trecute; iar lacul mișcă 'ncete valuri,
Voind să ia și el aminte...*

*De-odată, lacul contenește din legănata lui mișcare,
Pătruns de vraja lunei, poate;
Ca la o tainică poruncă se stinge-a trestiei cântare:
Coboară liniștea pe toate.*

*Dar gându-mi tot călătorește: străbate calea pân' la tine,
In pragul casei poposește,
Prin frunza teilor te cheamă, icoan'a vremilor senine;
Și dorul iar te-ademeneste.*

*Un cânt, năvalnic se pornește din pieptul tău spre slava sfântă,
In largul zărilor s'afundă;
Il simt, din depărtări, cum crește, l-aud — și inima mea cântă,
Chemării tale să răspundă...*

EUG. CIUCHI

PIERDEREA AMLAȘULUI ȘI FĂGĂRAȘULUI

— CONTRIBUȚIUNI LA DOMNIA LUI VLADISLAV II.
ȘI VLAD ȚEPEȘ —

(Urmare)

III.

Până la Vladislav II. (1448 — 1456) nici un rege unguresc n'a găsit cu cale și nici folositor să se atingă de posesiunile nord-carpatine ale Țării-Românești, deși atunci, când pericolul turcesc ajunge mai amenințător, când Turcii năvălesc în Ungaria, fie peste Serbia, fie peste Țara-Românească, sunt și Domni munteni, cari la nevoie se învoiesc cu sultanul, lasă trupele turcești să treacă prin țară, ca să pustiască Ardealul — unii sunt siliți să meargă chiar cu cetele turcești. Nici slăbănogii urmași ai lui Mircea n'au avut nici o turburare în posesiunile lor transilvane pentru o atitudine oportunistă. Ce e mai mult locuitorii transilvăneni apelează la protecțiunea domnitorului din Țara-Românească. Pe Mihail I (1418—1420) îl vedem chiar, că asigură pe Sașii transilvăneni de bunăvoința în cazul vre-unui conflict ce l-ar avea Țara-Românească cu Transilvania (1).

Găsim, ce e drept, o încercare de a pedepsi pe Românii făgărășeni și adică în următoarele împrejurări: În 1431 Alexandru II Aldea fusese silit să se închine sultanului, iar în anul următor oastea Țării-Românești a însoțit trupele turcești în expediția lor contra Transilvaniei. Urmarea a fost, că vecinii dela nord au rămas pentru totdeauna supărați pe Țara-Românească a lui Alexandru Aldea până la moartea acestuia, (1435). Deși îl durea inima să se despartă de creștini, totuși în ochii lumii a trebuit să pară prieten mai mult Tur-

(1) Hurmuzaki, Densușianu, *Documente*, I₂, pag. 502.

cului, decât regelui ungar, astfel că orașele săsești din Ardeal sau șpanul Săcuilor l-au considerat de acum înainte ca pe un vecin, dela care se pot aștepta numai buclucuri dușmănoase. Pretendentul Vlad, și el fiu natural al lui Mircea cel Bătrân, se îngrijește, ca neîncrederea și dușmănia Ungariei oficiale față de Domnul Țării-Românești, să continue neîntrerupt.

La 1 Maiu 1434, șpanul Săcuilor scrie Brașovenilor, că peste câte-va zile va veni cu oaste între ei spre a împedica pe Turci de a trece din Muntenia în Ardeal; în același timp amintește Brașovenilor să nu se lase înșelați de către Români, cari au de gând să conducă pe Turci în contra forțarețelor ardelenne mărginașe (1). La 2 Iulie, acelaș șpan săcuesc scrie Brașovenilor și-i roagă, ca să se urce pe munți cu toate trupele lor și să extermină pe „necredincioșii Români din Făgăraș”. Mânia șpanului contra Făgărășenilor eră atât de mare, încât îndemnă pe Brașoveni să le ia acelora chiar și femeile și copiii. Căci trupele lui îi fugărește din alte direcțiuni (2).

Pentru cari motive urmărea șpanul săcuiesc pe Făgărășeni, cari erau supuși direcți ai Țării-Românești și pentru ce s'au răscolat Românii făgărășeni?

Două motive s'ar putea lua în discuție: Făgărășenii să fi dat contingent armat trupelor muntenești, cari veniseră în 1432 cu oastea turcească asupra Ardealului. Dar răzbunarea autorităților ungurești ardelenne contra Făgărășenilor, cari în acest caz n'ar fi făcut altce-va decât a urmă pe Domnitorul țării lor, ni se pare prea tardivă la sfârșitul anului 1433, când însemnarea amintită spune, că s'au întâmplat turburările cu Românii făgărășeni. De aceea mai probabil ni se pare, că răscoala Făgărășenilor a avut caracter politic. Sigismund, regele va fi încercat să desfacă Țara Făgărașului de Alexandru Aldea

(1) Hurmuzaki Densușianu, *Documente* 12, pag. 589.

(2) *Ibidem*, pag. 590. După Székely Oklevéltár I, pag. 129. Hurmuzaki-Iorga, *Documente* XV, pag. 26, după o copie dela Brașov dă anul 1438 (?) D-l Iorga nu spune de ce citește 1438 și cum a greșit Szabó în Székely Oklevéltár, când a citat 1434. Eu cred exact anul 1434, nu numai fiindcă în 1438 nu se face vre-o altă amintire despre răscoala Făgărășenilor, care dacă ar fi fost și ar stă în legătură cu evenimentele revoluționare contemporane din Transilvania ar fi avut loc înainte de Iulie acest an, luna, pe care o dă documentul citit sub data 1438. Din contră o însemnare pe un vechi codice zice: „finis huius libri sub anno Domini 1433 tempore disturbii cum Olachis de Fogaras”. (*Századok*, 1884, pag. 341). Turburările din Făgăraș erau deci la sfârșitul anului 1433 și s'au continuat în 1434 până vara, precum ne spune documentul, a cărui dată o discutăm.

și s'o încorporeze Transilvaniei, ceea ce a provocat ridicarea cu armele a Românilor din Făgăraș

Răscoala Făgărașenilor coincide cu timpul, când Iliș, domnitorul Moldovei, se închină Polonilor, dela cari speră ajutor contra veleităților de stăpânire ale fratelui său Ștefan. Și Alexandru Aldea, pe lângă că-și pierduse razemul puternic ce i-l oferîa Moldova lui Alexandru cel Bun, intrase și cu Turcii la învoială și trupe de ale sale însoțiseră pe Turci în 1432 contra Transilvaniei lui Sigismund. Să nu se fi folosit oare de noua situațiune politică defavorabilă lui Alexandru Aldea acel Vlad pretendentul, care după solemnitatea investirii în sunet de surle și trâmbițe în Nürnberg se văzuse silit a mai aștepta încă în Transilvania după scaunul domnesc, la care rîvnea cu atîta nerăbdare nervoasă. Sigismund nu putea în anii 1432—34—căci avea alte treburi—să-i dea deocamdată ajutor, cu care să alunge pe Aldea închinat Turcilor. Acelaș împărat și rege putea ordona însă să i se ia lui Aldea feudele transilvane. Dintr'o scrisoare a lui Vlad către Brașoveni știm, că Sigismund dăduse lui Vlad sarcina să apere marginile dinspre Țara-Românească. N'am putea oare presupune în altfel de împrejurri că i se va fi dat și Amlașul și Făgărașul.

N'avem date precise, decât că Făgărașenii la sfârșitul anului 1433 erau în toiul răscoalei și că în Iunie următor, răscoala făgărașeană eră aproape înecată în sânge după cruzimi ne mai pomenite, comise în contra lor. Mai târziu, când Vlad Dracul ajunge Domn, împarte recompense printre cei d'intâi boierilor făgărașeni. Să conchidem de aci, că Făgărașenii l-au ajutat în special spre a-și câștiga tronul?

După insuccesul din toamna anului 1435, Vlad în țara Făgărașului își face preparativele pentru a intra din nou în Muntenia. La 16 Iulie 1436, eră în Făgăraș, unde ratifică învoieli încheiate în numele său de niște boieri cu Brașovenii, iar la 5 Septemvrie eră în Boița făgărașeană cu oaste gata de plecare spre Țara-Românească, unde se va putea stabili definitiv de acum înainte. În felul acesta e firesc, că Făgărașenii dau poate contingent numeros oștirii lui Vlad Dracul, astfel că compensațiile acordate de Domn după această dată unor boieri din Făgăraș pot avea explicarea în această participare numeroasă și încoronată de succes, iar nu în împrejurarea, că Vlad ar fi avut țara Făgărașului încă de când trăia Aldea. (1).

(1) N'am dat note pentru aceste evenimente, căci ele vor fi arătate amănunțit în lucrarea, ce prepar asupra vremii lui Vlad (I). Dracul

Un fapt este sigur: În tot cursul domniei sale Vlad Dracul a stăpânit Făgărașul și Amlașul, după cum l'a avut și Vladislav II până, poate, puțin mai înainte de 6 Aprilie 1456. La această dată regele Ladislav V poruncește Sașilor să se ridice cu armele și să apere posesiunile comitelui Iancu de Inidoara. Căci Vladislav, Domnul muntean, a atacat acele posesiuni întocmai precum și niște sate săsești, a dat foc pe unde a umblat și a făcut mari pagube. Regele e informat, că Vladislav își va continua atacurile, deși el, regele, i-a scris să se astâmpere (1).

Cari erau acele posesiuni ale Huniadeștilor, pe care le atacase și prădase Vladislav II, ne-o spune scrisoarea comitelui perpetu bistrițean, scrisă cu o zi mai târziu decât scrisoarea regală. Din scrisoarea către Brașoveni reiese clar, că Făgărașul era în Aprilie 1456 posesiune a lui Iancu de Inidoara, care-și avea aci castelanii săi. De mai înainte știă Vladislav II, că Huniadeștii umblă să-i ia posesiunile lui nord-carpatine. „Și cât m'am jurat eu cu părintele meu Ionaș voevodul — scriă Vladislav II Brașovenilor — el tot n'a ținut seamă de asta, nici slujba mea nu i-a fost dragă; căci nu-i ajunge gubernatoria Țării ungurești, ci trimite să-mi răpească ocina mea adevărată și țărișoara mea Făgărașul și Amlașul și umblă cu gând rău asupra mea.

Dar dacă și-a călcat el făgăduința și jurămintele, ce a făcut cu mine și dacă a călcat peste slujba mea, Dumnezeu să se răzbune asupra celui ce n'a păzit dreptatea. Iar domnia mea cu toată nevoia mea nu voiui părăsi ce este al meu odată cu capul“ (2).

Pentru a pricepe purtarea lui Iancu de Inidoara față de Vladislav II, e necesar să rezumăm împrejurările politice ex-

(1) Hurmuzaki-Iorga. *Documente XV*, pag. 42—3 = *Documente II*, pag. 70—1.

(2) I. Bogdan. *Documente privitoare la relațiile Țării-Românești cu Brașovul și cu Țara ungurească*. Vol. I. București, 1905, pag. 85—7. D-l Bogdan crede, că această scrisoare nedată este dinainte de Ianuarie 1453, când Iancu nu mai era guvernator al Ungariei. V, nota. Faptul însă, că scrisoarea vorbește de Iancu ca guvernator nu ne îndreptățește să presupunem, că scrisoarea este de pe vremea când Ladislav V nu era ales și recunoscut rege al Ungariei, fiindcă Iancu și după aceea a îndeplinit funcția de guvernator, iar străinătatea îl consideră și mai departe guvernatorul Ungariei. V. *Franknói Vilmos, A Hunyadiak és a Jágellók Kora*, Budapesta, 1896. (*Colecția Szilágyi*) pag. 118 și urm. În modul acesta scrisoarea poate fi socotită mai aproape de anul 1456.

terne moștenite și trăite de acest fiu al lui Dan și să ne întoarcem la începutul domniei tatălui, Dan (I), precum și la greutățile ce aveau să întâmpine Vladislav II într'un timp, când după bătălia de la Cossovo, ofensiva Ungariei contra Turcilor intrase într'o epocă de stagnare.

IV.

Evenimentele, cari s'au desfășurat în Țara-Românească în cursul anilor 1447—8 nu sunt încă destul de clarificate. Izvoarele documentare ce le avem sunt sau insuficiente sau pline de contradicții. Toate aceste izvoare sunt însă de acord, că în 1447 domnul Țării-Românești a fost înlocuit de către Iancu de Inidoara. De asemenea toate cronicile contemporane sau de mai târziu pun înlocuirea lui Vlad Dracul în legătură cu reținerea lui Iancu de Inidoara în Țara-Românească, când, înfrânt, grăbea de la Varna spre Ungaria. Dar afară de cronici, cari prin închisoarea lui Iancu de Inidoara în Țara-Românească vor să explice răzbunarea acestuia contra lui Vlad Dracul, nici un alt document nu face amintire, că Iancu ar fi fost prins în Țara-Românească după înfrângerea de la Varna. Din contră, evenimentele, cari au urmat imediat după catastrofa de la Varna, nu admit ca Vlad Dracul, care însuși luase parte la expediția nenorocoasă contra Turcilor să fi prins pe Iancu de Inidoara. Dacă reținerea lui Iancu în Țara-Românească ar fi fost un fapt real, cum s'ar putea explica participarea lui alături de Vlad Dracul și flota burgundă la expedițiunea pe Dunăre în 1445? Este probabil, că Iancu în Țara-Românească va fi așteptat sfărâmurile oastei sale, și știri despre cardinalul Iulian și despre rege, a căror soartă nu era cunoscută. Un document dat de Iancu în 1444 popii, Gherasim, starețul mănăstirelor Vodița și Tismana ne îndreptățește a crede, că după bătălia de la Varna aici va fi făcut popas în drumul său spre Ungaria. Căci documentul e dat în Orșova, la 20 Octomvrie. (2).

(1) Motivele, pentru cari fiul al patrulea (IV) se vor celi în lucrarea, ce va apare în curând: *Hegheonia politică a lui Alexandru cel Bun*. Dan III domnește în iarna 1430—1431.

(2) Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, pag. 162—8. Numele lui este șters. În nici un caz însă nu poate fi Septemvrie, căci Iancu, care totdeauna a însoțit pe rege în drum spre Varna, nu putea da în prezența regelui document. În felul acesta documentul trebuie să fi fost dat la întoarcere, probabil pentru ospitalitatea acordată de către călugării mănăstirilor amintite.

Dar Iancu n'avusese niciodată încredere deosebită în Vlad Dracul. După bătălia dela Ialomița îl înlocuise cu Basarab II, așa că nici după expediția din 1445, n'a avut de ce să-și schimbe sentimentele față de domnul român. Acesta nu-și pricepea rolul său de a fi o unealtă a politicei imperialiste a lui Iancu. Isoarele amintesc două lucruri, pentru cari Iancu a mers contra domnului român. Dlugosz (1) amintește amestecul neplăcut pentru Iancu, pe care l-a avut Vlad în trebile Moldovei în favoarea cumnatului său Roman II (2). Dacă știrea dată în această formă de Dlugosz nu corespunde cu totul adevărului, este indiscutabil, că Vlad n'ar fi admis nici odată, ca cumnatul lui Huniade, Petru, să ajungă domn în Moldova în locul lui Ștefan II. Pe de altă parte același Vlad, care avea Chilia, n'ar fi cedat-o nici odată Ungurilor, ceea ce s'a întâmplat nu peste mult timp.

Iancu avea să mai războvească față de Vlad soarta lui Basarab II și deci a Dăneștilor, cari îi erau înrudiți.

Expediția se făcuse în cea mai mare taină. La 31 Septembrie se știa, că armata lui Iancu va pleca „contra dușmanilor regatului”. Procese se amânau pentru 13 Ianuarie, ba chiar 5 Iunie 1447 (3). La 17 Octombrie 1446 Iancu, era în Feldioara (4). La 11 Iunie scria Iancu din Seghedin ca Sașii să se pregătească pentru a respinge pe Turci, căci sosirea acestora se aștepta din zi în zi. Sașii erau provocați ca în câteva zile să fie la Caransebeș. Dar Huniade își schimbase într'aceea și scopul și direcția. Căci către Feldioara trecuse prin Apold, unde era la 1 August (5). O scrisoare din 15 Ianuarie 1447, dă ca motiv al intrării dușmănești a lui Iancu în Țara-Românească faptul că Vlad se aliase cu Turcii și restituise acestora mai multe mii suflete de creștini desrobiți în ultimele lupte (6). La această dată Iancu nu se înapoiase din Țara-Românească,

(1) I. Dlugosz. *Historia Polonica*, II, Lipsiae, 1712, pag. 33-4.

(2) Amestecul acesta în forma arătată de Dlugosz nu este probabil, întru cât Roman răpune pe Ștefan II abia în Iulie 1447, când Vlad era mort.

(3) Nagy Gyula. *A Nagymihályi és Sztárai gróf Sztáray család oklevéltára*, II, Bpest, 1887.

(4) Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum*, II, 38. Scrisoarea lui Iancu contra lui Frideric III, publicată fără să se dea locul. Locul îl stabilește R. Wolkan în *Eine ungedruckte Rede des Eneas Sylvius Piccolomini in Mitteilungen des Instituts f. oesterreichische Geschichtsforschung*, XXXIV (1913) fasc. 3, pag. 522.

(5) I. Pușcariu, *Documente* (manuscris la Academie), pag. 69.

(6) Schwandtner, *op. cit.*, II, pag. 40.

unde eră hotărât să facă ordine definitivă. Vlad plăti cu viața îndrăsneala de a se fi opus planurilor imperialiste ale lui Iancu. Cei doi copii ai săi căutară scăparea la Turci (1). Dan, fiul lui Basarab II, rămâne domn. El caută legătură de înrudire cu domnul Moldovei, dela care are ajutoare, când fu atacat de către Vlad, fiul lui Vlad Dracul. La 22 Februarie 1447, Iancu întors din expediția contra lui Vlad eră la Buda veche (2).

La 4 August 1447, „Vladul voevod, domnul Țării-Românești, feciorul marelui și prea bunului creștin Vlad voevod” întărește niște moșii unor moșneni (3) Să fi reușit oare Vlad a alungă pe neamul dănesc din domnie? În Iulie 1447 Vladislav, rudă cu Iancu de Inidoara, se refugia cu toate lucrurile și întreagă averea sa din Muntenia la Brașov. Insuși Iancu scria Brașovenilor să primească și să găzduiască bine pe ruda

(1) Cronica lui Thurocz apud Schwandtner, *op. cit.* I, spune, că Huniade a prins pe Vlad dimpreună cu fiul său mai mare și i-a tăiat. Bonfini, în *Hist Pannonica sive Hungaricarum rerum decades, etc.* Coloniae Agripinae 1690, pag. 357, adaogă, că „în oare-care oras”. Thurocz zice, că altui voevod al părților aceloră, adică fiului răposatului Dan, i-a scos ochii. Bonfini povestește de asemenea, că Vlad și fiul său mai mare au fost decapitați, iar fiul cel mai mic a fost orbit. Dlugosz după ce amintește că Vlad a fost omorât împreună cu fiul său, adaogă că Iancu a orbit de altfel și pe Stanculon, căruia îi promisese domnia. *Chalcondyles, De rebus Turcicis*, lib. VII redă faptul, că Iancu a omorât pe Vlad dimpreună cu feciorul său fiindcă vroia să așeze în domnie pe Dan, fiul lui Basarab. La acest cronicar însă Dan este acela, care omoară pe Vlad părăsit de ostirea sa în fața dușmanului, Stoica Nicolaescu este acela, care a pus pentru întâia oară la îndoială veracitatea acestor știri din cronicari. Căci fiul mai mare al lui Vlad Dracul, Mircea, fusese omorât de Basarab II, iar Vlad, care îi urmă la Mircea după etate precum și Radu — ceilalți doi fii — au scăpat dinaintea urmăritorilor. St. Nicolescu în *Documente slavo-române, etc.* București, 1905, pag. 3—4, notă, găsind un document al lui Vlad Vintilă, în care figurează următorul pasagiu: „Și am aflat domnia mea în sfânta mănăstire ce este scrisă cartea Vladului marelui voevod celui bătrân și ce l-a ajuns moartea la satul Bălteni; de așiderea cartea lui Vladislav voevod cel bătrân le-au adus înaintea domniei mele și am citit domnia mea acele cărți... Și iarăși au adus călugării dela sf. mănăstire și cartea lui Basarab voevod cel bătrân”. Crede că Vlad Dracul este acela care a murit la Bălteni din Ifov. Documentul acesta de fapt se referă la dania făcută de jupân Tudor Logofătul mănăstirii Snagovului. Drept aceea trebuie considerat timpul, când acest Tudor și căru domn i-a fost logofăt în divan. Acel domn care-l are în divan pe Tudor Logofătul este Vlad Călugărul și prin urmare tot Vlad Călugărul este acela pe care l-a ajuns moartea la satul Bălteni și nu Vlad Dracul. Despre refugiarea copiilor lui Vlad Dracul la Turci v. *Kritobulos, Vieța lui Mohamed II* (traducere ungurească de Szabó K. în *Mon. Hung. hist. Scriptores*, XXII).

(2) Történelmi Tár, 1902, pag. 62.

(3) N. Iorga, *Studii și Documente*, II, pag. 169.

sa (1). Dinaintea cui fugea acela, care trebuie să fie Vladislav II de mai târziu? (2).

În timpul expediției dela Cossova, Țara-Românească o cârmuiă Vladislav II zis dela Cosoba, moșie ori loc de naștere al lui (3).

Iancu de Inidoara, ales guvernator, credeă, că-și va restabili gloria perdută în apropierea Varnei. Prin o victorie asupra Turcilor ar fi restabilit încrederea creștinătății în brațul său providențial și ar fi adaos o nouă aureolă înaltei sale funcțiuni. La 12 August el eră în drum spre vadurile Dunărei (4). La 29 Septembrie trecu Dunărea (5). Prima deziluzie o avu îndată după trecerea Dunării. Devotatul până acum George Brancovici nu vroi să se alieze cu armata lui Iancu, Țara-Românească însă și-a trimis contingentul său. Prădând înaintă armata lui Iancu până la Cossova, unde avu întâlnirea cu armata condusă de însuși sultanul și în număr cu mult mai mare a Turcilor. Trei zile ținū lupta. În 17 Octombrie fură numai ciocniri de avantposturi, dar în ziua următoare lupta se începū din ambele părți generală cu toată furia. Numai noaptea puse capăt luptei, al cărei rezultat rămâne nedecis. Toată noaptea spre Sâmbătă dușmanii se neliniștiră reciproc prin săgeți și tunuri. Iar în zorile zilei de Sâmbătă reluară lupta. Armata creștină mult mai mică opuse împotrivire strașnică. La ora 1 din zi lupta o câștigaseră Turcii, după ce atacaseră și luaseră printr'un crâncen asalt și tabăra de care. Insuși sultanul se coborîse de pe cal și luptă între ienicerii săi. Iancu condus de un Român, cunoscător al locurilor, fugind a putut scăpa teafăr, până când a ajuns în mâinile lui Gheorghe Brancovici, care-l ținū prins câtă-va vreme. Pușini vor fi scăpat din cei 24 sau 47.000 cât se spune, că aveă Iancu, față de 150.000 Turci ai Sultanului. (6).

(1) Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV, pag. 34.

(2) Analele sârbești amintesc în Iulie 1 moartea unui Dan voevod. Nu s'ar putea oare presupune, că data de an a letopiseșului sârbesc v. *Spomenik* III, pag., 126—7 este greșită și că adevăratul an ar fi 1447. când în aceiaș lună fiul lui Dan e silit să părăsească Muntenia și să se refugieze la Brașov?

(3) St. Nicolaescu, *op.cit.*, pag. 238.

(4) *Monumenta Hungariae historica. Diplomataria*, XXXIII, pag. 151—2.

(5) Incă Bonfini, pag. 338, *op. cit.*, știă că trecerea Dunării s'a făcut după unii pe la Cuvin, iar după alții pe la Severin.

(6) Schwandtner, *Scriptores* II, pag. 52 și urm.; *Monumenta Hung. hist. Dipl.* XXXIII, pag. 152—3; Fejér, *Genus*, etc., 129—134. 126—139; Dlugosz *op. cit.*, lib. XIII; Chalkondyles ed. Bonn., pag. 355 și urm.; Bonfini, *op. cit.*,

Înfrângerea armatei lui Iancu la Cossova are urmări îndelungate pentru desfășurarea evenimentelor balcanice viitoare. Murad II își încheie astfel cariera triumfătoare față de cel mai mare dușman al său, Iancu de Inidoara. Ungaria în urma absenței regelui, pradă ambițiilor oligarhice, s'a dovedit incapabilă de a păstra pozițiunea dominantă în sudetul european, pe care cu atâtea sacrificii, talent și devotament i-o câștigase Iancu de Inidoara prin luptele sale din anii 1440—43. Pe de altă parte eră evident, că dușmanii Huniadeștilor vor căpăta curaj în urma înfrângerii dela Cossovo: tot mai mult și tot mai pe față se va accentua necesitatea aducerii pe tron a lui Ladislau Postumul. Ambiția și sufletul lui Iancu va fi adesea rănit văzând cum toți se conjură în contra neamului său de Român ridicat prea sus după părerea oligarhilor maghiari. Între astfel de împrejurări eră clar, că stăpânirea turcească, fie direct fie indirect, va ajunge în Serbia până la Dunăre, iar în Țara-Românească până la Carpați. Moldova scapă numai fiind mai la o parte de tendințele înaintării nominale sau efective turcești.

Iancu ca atare e mulțumit, dacă despotul sârb, dacă Domnul Țării-Românești negociază în numele său pacea cu Turcii. Un document din 21 Mai 1449 ne spune că George Brancovici

pag. 338—40. Thurocz, cap. XLVI. *Dukas, Hist. Bizantinae*, ed. Bonn., pag. 222; Hurmuzaki-Densușianu. *Documente I*, pag. 754—5.

Relativ la participarea Românilor trebuie observat următoarele: Thurocz, Dlugosz, Bonfini, Eneas Sylvius în scrisoarea sa din 25 Noemvrie 1448., către papa Nicolae V (*Fontes rerum Austriacarum. Diplomataria et Acta LXVII: Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini* ed. R. Wolkan., pag., 73 și urm.) amintesc participarea Românilor la luptă și expediție. Bonfini spune chiar, că atacul de Sâmbătă dimineața l-au început Românii, iar Eneas Silvius spune, că un Român a fost acela, care a scăpat pe Iancu dela moarte. Singur Chalkondyles spune, că Dan, amicul lui Iancu de Inidoara comandă aripa stângă și că Românii lui Dan văzând rezultatul defavorabil al luptei au trimis vorbă Turcilor, că ei bucuroși trec de partea lor, dacă li se promite imunitatea. Turcii le-au promis, dar trecuți odată afară din linia de bătaie ungurească au trimis vre-o 20.000 Turci să-i măcelărească. Numai Chalkondyles are această știre, pe când izvoarele mai apropiate de Iancu, ba nici chiar acesta nu amintește că ar fi fost părăsit în cursul luptei de Români. Neverosimilitatea știrii din Chalkondyles o arată faptul că pe vremea luptei fiul lui Dan, Vladislav, eră în bune relațiuni cu naiful din Nicopole. Eneas Silvius în scrisoarea sa amintește, că după ce a doua zi numai apusul soarelui puse capăt luptei, în întunericul nopții o ceată nu mică de Unguri au fugit de pe câmpul de bătaie nevoind să aștepte soarta zilei următoare. Cu nici un cuvânt nu amintește însă despre o defecțiune a Românilor.

Cronicile turcești totdeauna defavorabile creștinilor cu mult mai târziu—

a fost autorizat să înceapă tratative de pace cu Turcii în numele guvernului provizor dela Buda. Condițiunile, pe cari despotul sârb le ducea Turcilor, sunt următoarele: Țara-Românească să plătească haraciul numai pe jumătate pentru timpul învoielii de pace; la jumătate să se reducă haraciul și contingentul de armată, pe care Serbia avea să-l dea Turcilor. Fruntașii și locuitorii țărilor, asupra cărora Iancu vroise să exerciteze hegemonia ungurească, să nu fie opriți de către Turci de a veni pentru afacerile lor în Ungaria. Negustorii turci să poată veni cu mărfurile lor numai până la Haram, Severin, Keve și Caransebeș. Anumite locuri va desemna despotul pentru negustorii creștini în Turcia. Afacerile judecătorești se vor trata prin judecători delegați de ambele părți. Dacă însă Turcii n'ar voi să primească aceste condițiuni, George Brancovici este autorizat să ofere condițiile păcii încheiate de Turci cu regele Sigismund în 1429: Țara-Românească să plă-

căci cea mai veche e alcătuită la sfârșitul sec. XV, deci posterioră și lui Chalkondyles prezintă rolul Românilor deosebit de celelalte isvoare. Românii ar fi vroiti să treacă pe la Nicopole, ca să pustiească raiaua turcească de acolo, da Firusbegoglu, Mohamed-bey și Hassan-bey au atacat armata română pe la spate și au omorât pe mulți dintre Români (Thúry Iúzséi, *Török történetirók* Budapesta, 1893, pag. 23—6, pag. 62, 146 și urm.), Seadeddin aminteștecă în luptă a murit banul român și banul săcuiesc. După isvoarele turcești povestește lupta dela Cossovo și Leunclavius: *Hist. Musulmanae Turcorum*, etc, Frankfurt, 1591, pag. 518. Acestei povestiri a cronicarilor turci le contrazice scrisoarea lui Vladislav II către un prieten al său din Ardeal (Hurmuzaki-Iorga. *Documente*, XV, pag. 35). În această scrisoare Vladislav II spune prietenului său rezultatul luptei dela Cossovo comunicat de naiful de Nicopol, care-i eră așa dară prieten. Il vedem totuși exprimându-și temerea, că Turcii îl vor atacă, poate pentru contingentul dat armatei lui Iancu de Inidoara.

Nu știm, de unde și-a luat Luccari informațiunea, care o citim în *Copioso fristretto degli annali di Ragusa*, (Raguza, 1790, pag. 162—3), că Dan „Re de Valacchia” a luat parte la lupta dela Cossovo, că „menato disordine dalla parte de Valachi, i barbari che si credevano vinti, restarono vincitori”. După ce povestește iarăși fuga lui Iancu de Inidoara, revine la Dan, despre care adaogă, că speriat de succesele Turcilor, le-a oferit și plătit acestora tribut. „Dan Re di Valacchia ispaventato dalla troppa felicità de Turchi, ancorché come pático delle cose cunoscesse che la pace comperta con danari ordinariamente partorisce servità fece nondimeno pace con Murat obbligandosi all' imposizione del tributo, sic come tutto cio consta dalle memorie di Murgul suo oratore”. Din memoriile ambasadorului Murgul Luccarf imprumută acest amănunt despre tribut și închinarea lui Dan, care-l găsim și la Chalkondyles, *l. c.*, unde însă e povestit imediat după instalarea lui Dan în scaunul domnesc și înainte de lupta dela Cossovo. Ne îndoim însă, că Luccari ar fi cetit în memoriile amintitului ambasador muntean despre disordinea imputată Muntenilor, care disordare nia provocat catastrofa armatei lui Iancu. Scrisoarea cardinalului Piccolomini desminte categoric atare „desordine”.

tească haraciul întreg, dimpreună cu oile; Serbia, Bosnia, să dea întreg haraciul împreună cu contingentul armat (1). Tratatul de pace au durat mult timp. Abia la 20 Noemvrie 1451 s'a încheiat armistițiul cu Turcia. Pacea definitivă o anunță Iancu de Inidoara la 6 Februarie 1452. Vladislav II, Domnul Țării-Românești încă a fost printre mediatorii acestei păci (2). Tocmai de aceea la 6 Februarie Iancu scria Brașovenilor și despre noile raporturi cu Vladislav II; s'a făcut pace pe trei ani și că în această pace a fost coprins și Vladislav II „așa ca noi — scria Iancu — să nu permitem a se ridică nimeni cu puterea contra numitului Vladislav și să-l atace”. În același timp Iancu atrage atenția Brașovenilor, că Vlad, fiul răposatului Dracul, are de gând să plece în contra lui Vladislav „fără știrea și voia noastră”. Brașovenii sunt rugați să-l prinză și să-l expedieze pe aceeași cale a Moldovei, pe care venise (3). Atât de conștiincios voia Huniade să observe pacea încheiată cu Turcii, fiindcă avea mare nevoie de această pace, ca să poată aranja afacerile interne ale regatului unguresc. Vlad Țepeș tratat atât de vitreg din partea lui Iancu, când a ajuns mai târziu Domn, aducea aminte Brașovenilor toate acestea: cum nu l'au îngăduit pe teritoriul lor, cum au hotărât să-l prinză și să-l piarză, „pentru dragostea lor față de spectabilul domn, Vladislav voevod” (4).

Între astfel de împrejurări, nesupărat de nimeni, Vladislav stăpâna Amlașul și Făgărașul. Iar Brașovenii și celelalte orașe sâsești puteau să facă comerț cu orientul, fiindcă domnitorul român căută să le fie binevoitor. În tratatul de pace iscălit de sultan la 13 Aprilie 1452(5) s'a inserat anume clausula, ca la denunțarea păcii încheiate pe trei ani, comercianții celor ce vor fi dușmani să se poată retrage nevătămați și nepăgubiți de pe teritoriile îndușmănite.

Și de altfel acest tratat de pace are deosebită importanță, pentru că scoate în evidență situațiunea internațională de drept a Țării-Românești, pe care a avut-o cu mici întreruperi, după moartea lui Mircea cel Bătrân până la Radu dela Afumați sau mai bine zis 1526, anul căderii puterii ungurești la Mohaci.

1) Hurmuzaki-Densușianu. *Documente*, II, pag. 760.

2) Hurmuzaki-Iorga. *Documente*, XV, pag. 36.

3) Hurmuzaki-Iorga. *Documente*, XV, pag. 37.

4) I. Bogdan. *Documente*, etc., pag. 309.

5) N. Iorga. *Acte și Fragmente*, III, pag. 23 și urm.

Pacea s'a încheiat pe trei ani. Nici unul dintre contractanți nu va atacă teritoriile celui alt, iar la teritoriul ungar se amin-tește în special Chilia și împrejurimile. Incepând dela Severin nici Ungurii, nici Turcii nu vor avea dreptul de a face fortifi-cații pe malurile Dunării. Gheorghe Despotul, care încă mij-locise pacea și ai cărui oameni încă au luat parte la tratative, va primi înapoi ce-a avut în Bosnia și pe fii săi, rămânând însă dator să plătească Turcilor tributul promis.

Vladislav, Domnul român, își va îndeplini obligațiile față de sultan, fie prin tribut, fie printr' alte servicii. Va da de asemenea ascultare și va împlini îndatoririle sale față de Un-garia și față de guvernatorul ei. Domnul român va avea pace cât timp va coresunde acestor îndatoriri. Dacă însă el s'ar sustrage, partea interesată îl va putea constrânge la îndepli-nire, ceea ce nu însemneze însă turburarea păcii. Cât timp va țineă pacea, Vladislav va fi Domn, iar dacă în acest in-terval ar muri, nici Turcii, nici Ungurii, să nu aibă voie de a pune Domn în Țara-Românească decât pe acela, pe care îl va fi ales Țara. Alesul apoi va trebui să se conformeze tra-tatului de pace până la sfârșitul celor trei ani.

De aceea participase armata munteană la victoriile și înfrân-gerile armatei ungurești, ca să ajungă între ciocan și nico-vală? Căci eră evident, că oricărui domn i-ar fi imposibil să trăiască în termeni buni în același timp și cu Ungurii și cu Turcii. Numai așa se explică continuile frecări, pe cari vom vedea, că le-a avut Vladislav II cu Țara Ungurească și din cari a rezultat pierderea Făgărașului și Amlașului.

Pentru Ungaria pacea cea nouă și pentru Iancu de Inidoara în special eră umilitoare. Tratatul de pace stabilește la supra-față o egală sferă de influență atât pentru Ungaria cât și pentru Turcia în Serbia și în Țara-Românească, deși în fond cele două țări erau legate cu tribut și alte angarale față de Turci, ceea ce nu știm să fi avut față de Țara-Ungurească. De fapt mai multă nevoie de pace avea Iancu decât Turcii. Gu-vernatorul Ungariei, după înfrângerea dela Cossovo, s'a putut convinge, că o cooperare a puterilor creștine în contra Tur-cilor este imposibilă, că Ungaria nu e în stare a desrobi po-poarele balcanice ajunse sub jugul otoman. Și pentru Țara-Românească și pentru Serbia, a căror menținere în sfera in-tereselor imediate ale politicei ungurești fusese idealul lui Huniade, pacea cea nouă însemna înrăutățirea situațiunii. Aproape de sfârșitul vieții sale guvernatorul cu părere

de rău trebui să vază, că aceste țări sunt tot acolo, unde le aflase el la începutul luptelor sale cu Turcii. Mehamed II încheiă cu Ungurii o pace, pacea învingătorului. Alte probleme se prezentau înaintea lui ca să fie rezolvite: trebuia să sfârșească mai repede cu rămășițele puterii bizantine din Constantinopol, din care mai târziu să-și pornească trupele pentru lupta hotărâtoare, ce se va da în jurul problemei, cine va stăpâni la cursul de jos al Dunării. Ambii contractanți au trebuit să fie convinși în sufletul lor, că pacea încheiată era numai un armistițiu, o epocă de pregătire pentru ceasul hotărîtor, ce va să vie.

Din aceste motive poate observăm, că Iancu are o purtare mai conciliantă față de Țara-Românească. Abia după lupta dela Cossovo s'a convins Iancu, că e mai bine a vedea în domnitorul român un aliat, decât vasal supus discrețiunii sale. Răsturnarea lui Vlad Dracul fusese o mare greșeală politică, căci dibăcia acestuia l-ar fi scăpat poate de catastrofa dela Cossovo. Un lucru însă nu l-a priceput acest Român ajuns guvernator al Ungariei, că în Domnii celor două țări românești, ar fi putut avea cei mai naturali aliați în contra oligarchiei maghiare, care ură de moarte pe Românul ajuns atât de sus, ori cât de mult serviă acesta din urmă interesele ungurești și ale religiei catolice. Nu peste mult Ladislau Postumul va fi ales și încoronat ca rege și alții vor căuta să răstoarne situațiunea privilegiată, la care Iancu ajunsese prin calitățile sale. Calitățile celor noi vor fi, că sunt oamenii noului rege. O epocă de șicane și supărări se începe pentru familia Huniadeștilor. Iancu făcuse totul, ca Ladislau Postumul să fie înlăturat și probabil numai înfrângerea dela Cossovo i-a zădărnicit planul de a aduce altă casă domnitoare Ungariei. Pacea încheiată cu Turcia în ultimul an al guvernatoriei sale, l-a trecut deocamdată la pensie chiar și din punctul de vedere al meritelor sale militare.

Iancu avea însă și motive de ordin mai intim, ca să nu fie prea supărăcios cu Vladislav II: acesta-i era rudă. (I)

1) Inrudirea Huniadeștilor cu Domnii Țării-Românești are următoarele temeuri: Nicolae Olahul (1494—1558), român catolic ajuns primat de Strigoni, a scris în cartea sa: *Historia Hungariae*, II, că Marina, sora lui Iancu de Inidoara s'a măritat cu Manzilla de Argeș din neamul Dăneștilor și a avut fii pe Stanciul și Stoian. Fiii lui Stanciul au fost Dan și Petru. Stoian s'a refugiat la regele Mateiaș și în Ardeal s'a căsătorit cu Borbala Huszár. Din această căsătorie s'a născut primatele Nicolae, apoi Matei, Ursula și Ileana. — În testamentul aceluiaș primat (14 Sept. 1562) citim, că el lasă regelui boem, Maximilian, inelul sigil împodobit cu chipul unui

Vladislav II a căutat să fie în bună pace cu begii dunăreni. Am văzut că naiful din Nicopole în 1448 îi era prieten. În sensul păcii încheiate între Ungaria și Turcia aceiași bună pace trebuia s'o observe el și față de regatul dela nord. Aceasta însă nu însemna înlăturarea definitivă a neînțelegerilor, cari le putea avea cu acești vecini pretențioși. Diferențele cu Ardealul învecinat au ținut lanț în cursul întregii sale domnii și deși a fost scurtă durata acesteia, documentele ne vorbesc despre mai multe păci încheiate cu Vladislav II. Șașii și autoritățile din Ardeal îl spionau neconținut, nu numai în feudele transilvănene, ci și în interiorul Țării-Românești Și deosebirile de păreri erau vecinic la ordinea zilei. Nu sta în puterea comitetului bistrițean, ca să oprească neplă-

vultur, care inel a aparținut odinioară unchiului său după tată, voevodului român Mihnea.

Se va întreba originea: cum e posibil, că primatele e coboritor din odrasla dăneacă, când Mihnea a fost din familia Drăculeștilor? Nu avem a face și aci cu o scornitură, invenție genealogică, prin care primatele căută să acrediteze originea sa domnească cum este și versiunea legendară a oriinei Hunadeștilor, care le coboară neamul din voievozii Țării românești? Din Dingoșz, *op., cit loc. cit.*, știm, că Petru II, voevod moldovean a luat în căsătorie pe o soră mai bătrână a lui Iancu, fapt care-i aduce sprijinul cumnatului său pentru recăștigarea tronului. Eră firesc adică, că Domnitorii români să caute înrudire cu puternicul Român din Ungaria. Dăneștii alungați tocmai atunci, când Iancu eră în culmea puterii nu e natural să fi căutat a se înrudi cu conducătorul destinelor Ungariei, în care-și pusese încrederea întreagă creștinătatea? Iancu de Inidoara sprijinește pe Barsarab II, (1442-1443), susține pe fiul acestuia Dan IV, iar în Iulie 1447 am văzut, că scria Brașovenilor să primească și să găzduiască bine p ruda sa (proximus noster) Vladislav, care fugea în Ardeal cu tot ce avea.

Nu tot din astfel de considerații va fi sprijinit regele Matiaș pe Dan, pretendentul contra lui Vlad Tepeș?

Un document de mai târziu (1499) amintește niște Dănești pierduți în familii ungurești și catolicism. Voevodul Ardelean hotărâncește în 1499 trei moșii, pe care le avuseseră Petru și Albert, fii unui Dan voevod filii condam Dank Voevode (N. Iorga, *Studiu și Documente XI*, pag. 217).

Referitor la înrudirea Drăculeștilor cu Huniadeștii, știm că Vlad Tepeș a cerut de soție pe o rudă a regelui Mateiaș. La 11 Februarie 1462 Vlad Tepeș scria lui Mateiaș, că Turcii între altele l-au îndemnat să refuze căsătoria (sperneret nuptias) (*I. Bogdan. Vlad Tepeș*. București, 1895, pag. 78 și urm.) Căsătoria s'a făcut însă, ceea ce reese din scrisoarea ambasadorului venețian. Acesta scria la 4 Martie guvernului său, că Turcii vor să răzbune „la crudelită fata per dito Valacho che hora e homo del dito Signor Re (= Mateiaș), et ha tolto una soa parente per moglie” (*Columna lui Traian* pe 1883 pag. 34). — E posibil ca soția lui Vlad Tepeș să fi fost din familia lui Mihai Szilágyi, unchiul lui Mateiaș și așa ne-am putea explica mai bine multa atenție și grije ce o purtă Mihai Szilágyi Domnului român, precum vom vedea mai departe.

ceri mici sau mari, pricini mai mult sau mai puțin neplăcute, pe cari Brașovenii și alți Șași din Ardeal le puteau face lui Vladislav II. Boeri și pretendenți pribegi nu lăsau pe de altă parte ca pacea cu Țara Românească a lui Vladislav II să fie durabilă. La 24 Septembrie 1452 Vladislav se plânge Brașovenilor, că deși sunt în plină pace, totuși ei hrănesc în orașul lor pe dușmanii săi și cere isgonirea lor. E posibil să fi fost vizat prin această scrisoare Vlad Țepeș, pe care am văzut că Brașovenii au căutat să-l omoare. Vladislav mai roagă pe Brașoveni să-i prinză pe un oare-care Cernic, român din Făgăraș, care se refugiasse la Codlea împreună cu alți tovarăși, după ce furase mai multe mii de oi ale armatei muntene. (1). Insuși Huniade își mai păstrase din purtarea sa arbitrară de mai 'nainte față de Țara Românească, acesta a încercat să-i ia lui Vladislav Amlașul și Făgărașul. Dar Vladislav s'a împotrivit și poate pacea cu Turcii a mai salvat pentru Țara-Românească ducatul transilvan. Dela Vladislav II avem ultimul hrisov românesc referitor la posesiuni în țara Făgărașului : In 1452, la Sf. Gheorghe dă boerului Stanciu Mailat a treia parte din satul Dejani împreună cu munții Presaca, Isvorul și Zârna (2).

Relațiunile lui Vladislav II cu țara, în care mai poruncea încă Iancu de Inidoara, pare să fi fost variabile. Din acest punct de vedere domnia lui Vladislav II seamănă cu vremea lui Alexandru I. Astfel Brașovenii opreau niște arme și scuturi, pe cari Vladislav prin omul său, Radu Nenciul le cumpărase Brașov (3).

Dacă a putut să-și păstreze Făgărașul, Vladislav II n'a putut stăpâni mult timp Amlașul. In 1453 Șașii sunt introduși în posesiunea Tâlmaci, ceea ce însemna pierderea Amlașului pentru Țara românească (4). Pentru astfel de aliați și prieteni, cum era Iancu de Inidoara, nu putea Vladislav să se certe cu Turcii.

Din vremea lui Petru II, domnul moldovean cumnat lui Iancu de Inidoara, Chilia era păzită de o garnizoană ungurească. Mai multe sate dinprejurul acestui oraș dunărean

1) Hurmuzaki-Iorga, *Documente XV*₁, pag. 38.

2) I. Pușcariu, *Două documente*, loc. cit. și *idem*, *Fragmente etc.* I pag. 59.

3) I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării românești etc.* pag. 88-9.

4) Hurmuzaki, *Documente II* 2 pag. 41.

fuseseră populate cu Unguri. Conform păcii încheiate cu Turcii, nici Ungurii, nici Turcii n'aveau voie să întărească târgurile și orașele începând dela Severin până la Dunăre, așa dar nici Chilia și vecinătatea ei, prevăzută și în tratatul de pace ca posesiune ungurească. În primăvara anului 1453 Iancu voia însă să trimeată la Chilia niște arme prin Țara-Românească Vladislav scria Brașovenilor în urma înștiințării, ce probabil i se făcuse, că armele, care sunt trimese de Iancu la Brașov să i-le aducă mai întâi la Târgoviște, de unde pe ascuns vor fi trimese la Brăila și de aci la Chilia, ca nu cum-va să afle turcii despre aceasta (1) Chilia formase obiectul deosebitei atențiuni a lui Iancu de Inidoara. O scrisoare din 6 Martie a lui Ladislau Postumul ne spune că Huniade ridicase în Chilia și o biserică pentru minoriți (2).

Vladislav II numește în scrisoarea amintită pe Iancu „domnul și părintele nostru”. Dar la 24 Septembrie într-o scrisoare către Brașoveni Iancu amintește pacea care făcut-o cu voevodul părților transalpine. În ce a constat această pace și ce a premers ei, nu se spune. Probabil Vladislav II a protestat cu armele contra răpirii Amlașului. Din scrisoare reiese, că Brașovenii au suferit pagube înainte de această dată din partea lui Vladislav, căci Iancu sfătuiește pe Brașoveni să trimită la Vladislav un om de-al lor : Domnul român le va face dreptate și va da satisfacție pentru pagubele suferite (3). Amlașul a trebuit să fie restituit conform acestei păci. Iancu de Inidoara avea tot interesul, ca Domnul român să nu nutrească intențiuni dușmănoase într-o vreme, când relua ofensiva în contra Turcilor. Poate aci e cheia, cu care deslegăm chestiunea păcii celei nouă cu Vladislav II.

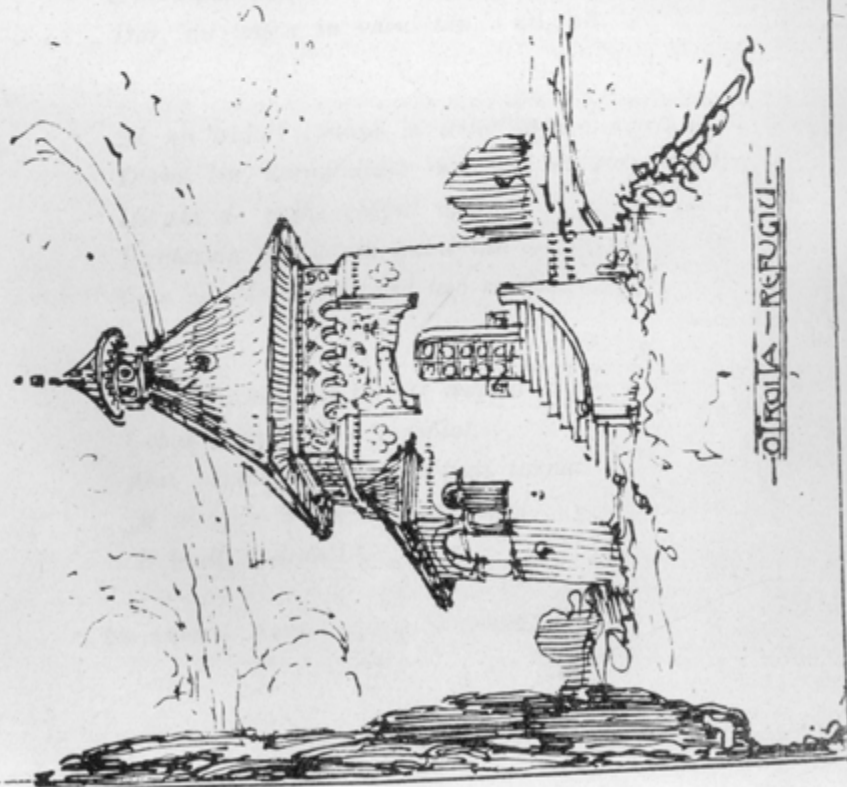
I. MINEA.

(Va urma)

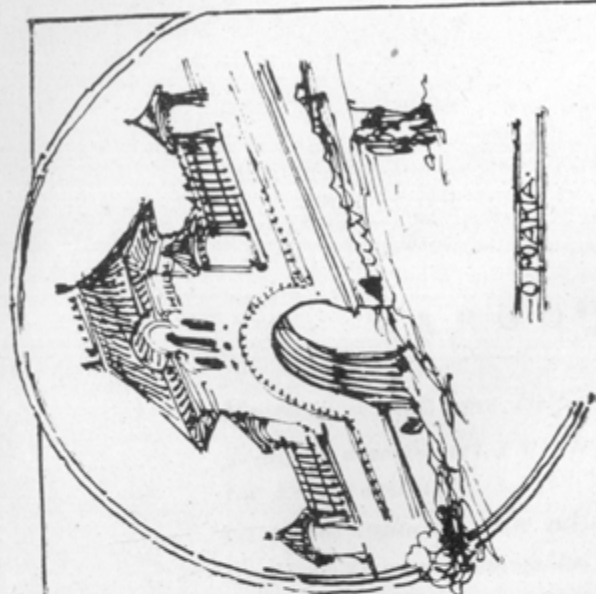
1) *Hurmuzați-Iorga*, XV, pag. 38. — Arme și alte obiecte dela Huniadești s'au găsit în cetățile dunărene, precum Ismail, când Aron Vodă în 1595 asedia și cuceria aceste cetăți ajunse la sfârșitul sec. XV în mâna Turcilor. (*Monumenta Hungariae hist. Dipl. XXXII* ed. Veress. pag. 192).

2) *Történelmi Táir* 1901 pag. 164—5.

3) *Hurmuzați-Iorga*, XV, pag. 39.

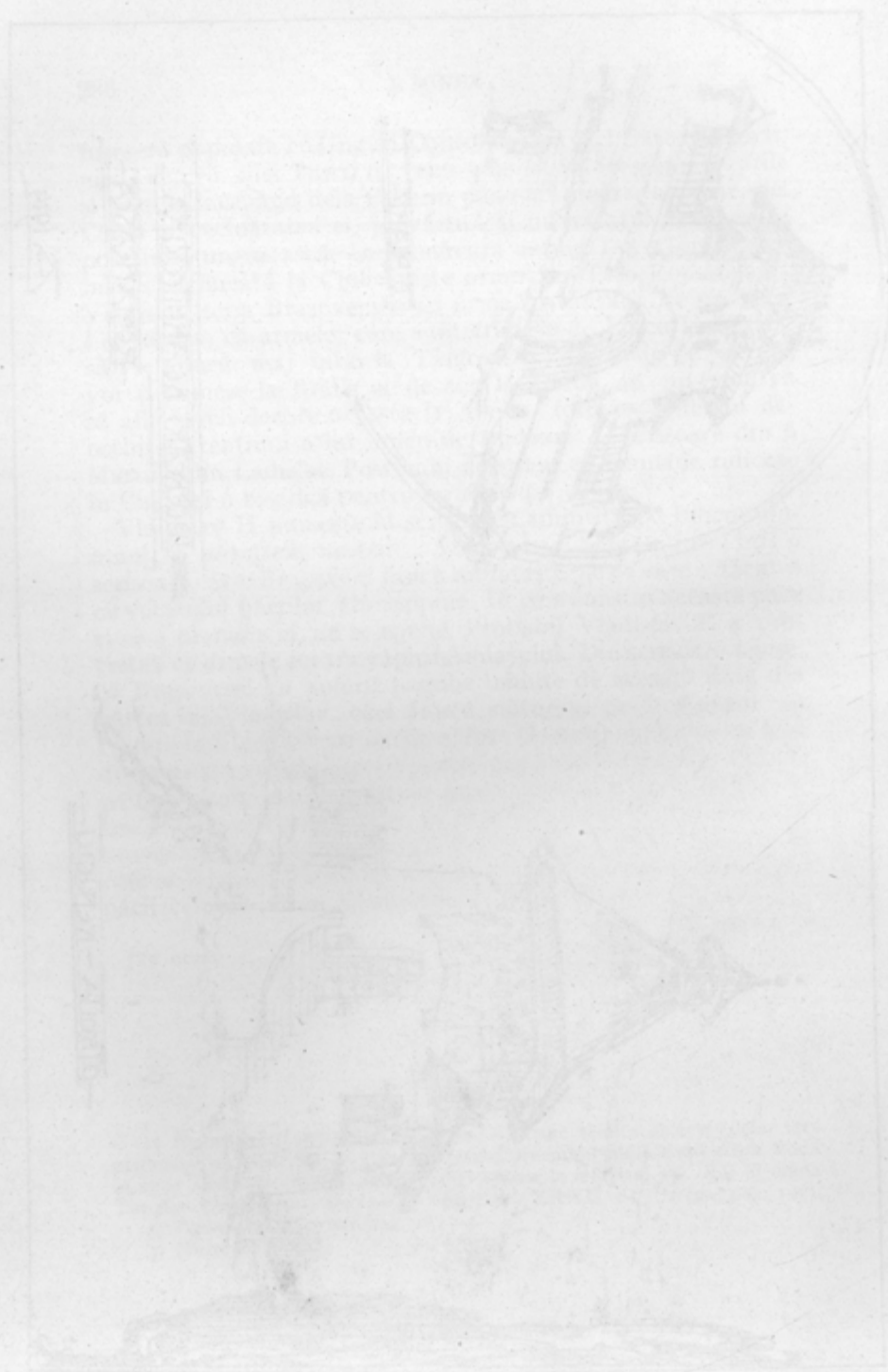
—OITOLTA — REFUGIU—

—O POZANIA—

—INCEPERCARI DE ARHITECTURA
—ROMANEASCA—

Z. 1914

L A R G O *)

*Mergeam de mult spre Delphi, la oracul,
Ți-aduci aminte, ori e o părere?
Iar ranele deschise
Ca macul înfloreau prin subligăcul,
Ce plini de răni eram și tu, și eu
Și câte clipe Chronos mai cernu
Din zilele acelea, și câte-o să mai cearnă !...
Dar, nu mișca în vasul tău... nu, nu.*

*Să nu tresari cenușă 'n urna ta,
Dormi lin, dormi dulce 'n vasul tău corynthian,
Iți stă de veghe chipul diafan,
Fantasma trist'a spiritului tău —
Ce'n veci de veci tăcând te-o regreta.*

*Când Pythia din sacru-i trepied
Cobeà sfârșitul tău apropiat,
Mai voluptuos ca Hebe ți-ai turnat
Și ai golit o amphoră de mied.
E mult de-atunci !...*

*) Din volumul „Aquile”, apărut de curând.

Viața noastră 'ncepe cu sfârșitul
Cum zilele încep cu răsăritul
Și-atunci doar' dăm de-al binelui tezaur
Când marmora ne'nchide
Și când tăria nopților de-asupra
Iși scapără scânteile de aur.

E'n miez de noapte...

Oaste fără steag,
Trec apele Propontului
Izbite furtunos spre-Archipelag,
Și noi aici, pe țărmul solitar!...
Dormi lin, dormi dulce... viața e 'n zadar.

Fugari se năpustesc sub bici chrononic
Ai vieții ani și Hades nu te 'ntreabă,
De-ai fost trăind un hoț ori om de treabă,
In piei de lup sau chitonul ionic.

Dar, dormi cenușă, dormi!...
De morți ne-apropiem cu îndoială
Și 'ncet ne-apropiem să nu-i trezim,
Iar lumea iartă relele și vina,
Căci ei s'au dus și-au stins
In urma lor lumina.

Î N P A R C

*Pe-un soclu svelt o nimfă albă,
Alături Cupido cu arcul;
Argintul lunii se revarsă
Și 'n ploaea lui tresare parcul.*

*Tăcere pân'acum, tăcere...
Pe sânul ei, desmierdătoare,
S'a așezat apoi și plouă
Cu triluri o privighetoare.*

*Și cum pe soclul de alături
Copilu 'și desfăcî tunica
Și sta să tragă — se oprișe...
Să nu ucidă păsărica.*

ION AL-GEORGE

CU PRILEJUL MORȚII UNUI FILOSOF PEDAGOG

„Science et Philosophie” e titlul unui volum apărut în bibliotecă : „Nouvelle collection scientifique”, după moartea autorului, Jules Tannery. Scriitorul era un distins matematic, filosof, pedagog priceput, critic fin, precum și un bun literat. Volumul are două părți : în prima parte intitulată „Philosophie”, se cuprind considerațiuni de natură logică și metafizică precum și diferite recenzii, relative la unele cercetări filosofice contemporane, cum sânt de o pildă cele făcute asupra numărului, a psicho-fizicei, etc. ; în partea a doua cu numele de „Enseignement et Methodes” sânt prețioase sfaturi pedagogice, ca rezultat al unei lungi activități didactice. Din toate aceste studii se desprind câteva idei generale interesante.

Din punct de vedere logic autorul admite două drumuri, cari duc la cunoașterea lumii. Pe unul au mers cei mai vechi cugetători, cari, căutând asemănări și deosebiri din observarea lucrurilor, au ajuns la stabilirea de clase perfect deosebite unele de altele și fără legături între ele. Deci după aceștia natura e discontinuă. Ca fruct al muncii științifice de acest fel avem în matematică studiul separat al numerilor, al poliedrilor, în științele naturale stabilirea spețelor. Al doilea drum e mai nou, el apare în timpul de înaturitate al minței omenеști și constă în căutarea și stabilirea legăturilor ascunse dintre lucruri (e vorba de raportul cauzal). Din acest punct de vedere natura e continuă. Re-

zultatele acestei metode au fost și frumoase și interesante : în matematici calculul diferențial și integral, în științele naturale transformarea speților, iar în fizică transformarea de forțe, precum și admiterea principiului, că unele fenomene sânt în legătură cu mișcarea.

Sub stăpânirea acestei ultime metode, unii savanți și filosofi doritori de a-și explică lumea, au generalizat la întreaga natură cele câteva cazuri, observate, de legătură a fenomenelor, afirmând că materia e mișcare și că totul nu e decât o transformare a acestei unice însușiri a materiei. E o greșală. Legăturile dintre lucruri logic nu sunt necesare, iar necesitatea practică, despre care ne vorbesc științele experimentale, nu-i nimic, când ne gândim la scurta și mărginita experiență a omenirii față de timpul infinit. Necesar pentru mintea noastră se reduce la identic ; noi vedem însă că fenomenele din natură numai se succed, dar nicidecum că unul se naște din altul — ceeace ni-ar îndreptăți să le socotim identice și deci drept necesare. Matematicile, întrucât aici totul e necesar, se pot explica ; natura însă nu ; aici omul de știință n'are decât o singură sarcină : să observe faptele și să le coordoneze.

E foarte curioasă influența acestor puncte de vedere asupra minții cercetătorilor. Savanții, după cum văd natura ca ceva continuu sau discontinuu, se deosebesc complet unii de alții.

E natura discontinuă, atunci discontinuu e și spiritul omului de știință, care o privește prin această prismă. El e dogmatic, are principii formale inutabile, face uz de silogism, a cărui concluzii sânt sfinte. În politică, cași aiurea, ei sânt oameni cu sistem : legitimiști, revoluționari, socialiști. Perfect încrezători în cele ce spun, ei au tărie de caracter. Sânt de folos ; fără ei n'ar putea fi cu puțință organizația societății.

E natura continuă, atunci continuu e și spiritul cercetătorilor, care o văd astfel. Ei sânt de obicei sceptici ; în

nemărginitul tablou, în care aceștia sau ceilalți voesc să-și închipue lumea, primii caută linii, forme precise, contururi bine trase; cei de aldoilea se silesc să arate nuanțele de tranziție, reflectele fugătoare, vicia unică circulând și dând ființilor o expresie mobilă, ondulătoare. N'au încredere în deducție; nu întrebuințează silogismul; socotesc că religiile sânt create de noi. În politică sânt progresiști; radicali extremi în teorie și foarte moderați în practică, știind că nimic nu rămâne, dar că totul se schimbă cu încetul. Nu cred în sisteme absolute și nici în îndreptarea societății. N'au stabilitate de caracter și țin socoteală de împrejurări. Prin ei străbat ideile noi și ei sânt destrugătorii superstițiilor.

Cari sânt mai de folos nu se poate spune, totuși lupta lor asigură progresul în societate.

Cunoștințele științifice despre lume sânt cu puțință, zice autorul în capitolul intitulat „le rôles du nombre dans les sciences” și ele constau în relațiile dintre lucruri; pentru a reprezenta aceste relații, cuvintele, ori și cât de abstracte ar fi, sânt însă instrumente imperfecte, căci ele ne fac să ne gândim nu numai la relațiile dintre lucruri, ci și la cutare lucru sau la cutare grupă particulară și faptul acesta întunecă raționamentul. Singurul mijloc de scăpare e înlocuirea lucrurilor nu prin cuvinte, ci prin numere și înlocuirea diferenței dintre lucruri prin diferența dintre numere; această operație trebuie făcută însă după ce au fost stabilite anume definițiuni, pe baza căror se fac înlocuirile. Că e cu puțință formularea legilor din natură prin numere, aceasta ni-o arată formula lui Newton. Geometria, știința spațiului, a fost redusă la un capitol al științei numerilor, în geometria analitică; introducerea numerilor ne arată posibilitatea unei geometrii cu 4 sau cu mai multe dimensiuni. Asemenea mare rol joacă în mecanică, în fizică, introducerea numerilor. Mai puțin introduse sânt numerele în științele experimentale, unde trebuie respectată

regula ca formula numerică simplă, care exprimă legea, să fie însoțită de experimentarea însăși a acestei legi.

Idealul e ca mica părtică, pe care omul o cunoaște din natura infinită, să fie înfățișată prin această știință de semne, numerele, fără însă a duce în lumea fenomenelor necesitatea logică, ce domnește în domeniul numerelor. Coincidența între rezultatul unui calcul și al unei experiențe sânt lucruri, care trebuiesc controlate de experiență. Numerele în această întrebuințare sunt ca o partitură, în dosul căreia, pentru cunoscător, se ascund sunetele diferitelor instrumente.

Ca metafizician se încearcă să dea o deslegare unei grele probleme, care a preocupat pe filosofi din diferite timpuri: importanța cugetării omenești față de lumea care o înconjoară. Este această cugetare un epifenomen, datorit împrejurărilor externe, în care trăește omul, după cum susține F. Le Dantec, sau este ea o însușire tot așa de veche cași mediul, în care trăim? Este mintea noastră ceva pasiv, care stă sub greutatea fenomenelor din afară, sau este în ea o tendință de a se manifesta independent de lumea externă?

Jules Tannery e împotriva desconsiderării aruncate asupra speculației și susține că ea e lucrul cel mai de seamă pentru noi în lume. Mintea are însușiri, care nu-i sânt date nicidecum de fenomenele din natură, și aceste însușiri sânt o dezvoltare a unor tendințe proprii tot atât de primitive ca și natura, ca de pildă tendința de concepte generale, de noțiuni limită. (Prin noțiuni limită Tannery înțelege ceva similar cu funcția limită din matematici; perfecția solidelor și lichidelor, de pildă e imposibilă, contradictorie cu tot ce știm din natură. Cu toate acestea savantul raționează cu solide perfecte și lichide perfecte. Deci el împinge pânăla infinit anumite proprietăți, observate în natură. Gândirea lui dintr'un salt ajunge până la capăt, pânăla limită; ea creiază corpul *perfect solid* și acest „concept li-

mită" ajunge să formeze fondul însuși al ideii noastre despre materie). Dar necesitatea matematică, care nu e în natură? Dar puțința de a raționa nu este ea ceva esențial minții noastre?

Vorbind de necesitate, în această ordine de idei, face o minunată deosebire asupra căreia noi nu insistăm în privința înțelesului, pe care-l dă un matematician și un savant, care se ocupă cu științele experimentale, cuvintelor: necesar, cu puțință, fără puțință, absurd.

Asemenea atragem atenția asupra criticei clasice, pe care o face psihico-fizicei din punct de vedere matematic.

Ca pedagog Tannery dezvoltă o mulțime de considerațiuni relative la organizarea învățământului secundar, precum și la folosul, pe care-l au matematicile în educația minții. Nu se mulțumește să dovedească cu o bogăție netăgăduită de exemple, cât de mare e rolul intuiției la începerea matematicilor, dar citează și analizează din acest punct de vedere manuale celebre, pe care nu trebuie să le ignoreze nici un profesor de această specialitate.

Un stil clar, fin și uneori ironic, o minunată înălțare logică, așa cum e de așteptat dela un matematician, dar și o ușurință de a se ridica până pe culmile cele mai înalte ale cugetării și de a se coborî până la considerațiuni mărunte pedagogice, iată impresia finală, pe care o lasă citirea volumului lui Tannery.

I. LUPU.

**Correspondența între Petrache Poenarul și unchiul său
George (Iordache) și Gr. Otetelișanu.**

Publicată de General P. V. Năsturel.

Cinstite unchiule,

Găsind ocazie sigură înștiințez d-tale mai pe larg intrigile ce fac în țara noastră vrăjmașii omenirii. Câțiva neghiobi dela *Obșlăsca Adunare* a luat lumea în cap și pe lângă alte piedeci ce au făcut în potrive folosului obștesc, acum strigă ca niște dezmetici în potrive *Școalelor obștești* fără să știe care sînt învățăturile ce se predau în școale, fără să cunoască veniturile acestor așezămînturi și cheltuelile lor, latră ca cîinii la lună, zicînd că ca acum școalele nu au fost niciodată în așa proastă stare, că profesorii iau léfa de géba fiindcă débé vin pã la școală la zece zile odată, că școlarii nu sînt mai mulți de 20 în tot *Colegiul* că eu *an* cu Eforii, am mîncat din veniturile școalelor 200.000 de lei, că Eforia, ca să facă hatîr lui *Știrbei* i-a cumpărat locul din Craiova *cu cinci mii de galbeni*, că poștele nu s'au precurmat de la Craiova aducînd și ducînd pã persoane din familia mé cu cheltuiala din Casa Școalelor, și alte asemenea nunciuni groase, parcă ar fi niște caraghioși plătiți să spue la bazme. Negreșit, te mir(i) și d-ta de așa ticăloșii ce se urmăzã în *Obșlăsca Adunare*, acest așezămînt care ar trebui să fie cel mai sfânt în ochii tuturor, care ar trebui să fie altarul dreptății, al cinstii și al iubirii de omenire, a ajuns *cațenea* de bazme o adunare de deșiuchiați, de vrăjmași ai omenirii!

Sînt, adevărat câțiva dintr'înșii, care se deosebesc cu oareșicare sentimenturi bune; dar și acește se pierd pe lângă ceilalți, carii sînt mai mulți.

Focul lor este că vād pã clasa aceia de oameni pã care ei numesc *prostime*, că înaintează la învățătură și umblă să arunce feluri de pricină piezișe ca să dărapene școalele.

Știi că pentru cercetare socotelilor, la fieșcare Departament, se orânduiește din *Obștêșca Adunare*, în toți anii cite o comisie. În anul acesta s'au ales mădulari la comisia pentru cercetare socotelilor școalelor, aceia care s'au arătat mai vrăjmași învățăturilor obștești: *Mihăiță Filipescu* a căruia inimă este de fiară sălbatecă pă cum îi sînt buzele de zavod; *Fălcoianul* cel bătrîn, cu idei ruginite; *Grigore Cantacuzino* care se face că e om iubitor de libertate cînd nu este în slujbă și să tirăste ca un rob la interes; un *Cornescu* de la Tîrgoviște care încai nu se mai preface, ci spune în gura mare, oricui voiește să-l asculte, că învățăturile ar trebui să fie slobode numai pentru nobilime iar nu și pentru *mojici*, el zice că de se va urmă tot așa, să învețe toți țărani carte, o să ajungă vremē păste vreo zece ani să nu mai găsească boerii slugi sau plugari. De acest fel de oameni a fost compusă comisia orînduită a cercetă socotelile școalelor.

D-ta acum îți poți închipui ce părere a dat acēstă comisie. Fără a cere nici o hîrtie de la Eforie, fără a vedē socotelile, fără a veni măcar odată prin școale ca să vază învățăturile, ei își făcuseră planul mai din 'nainte ce raport să dé și a înșirat numai bazme care citindu-le la *Obștêșca Adunare*, s'a întins prin deputați zgomotul în toată țara că școalele se află în proastă stare și că s'au făcut abuzuri.

Aici, într'această țară, *publicul este boerimē*, ceiace ar lătra unii din ei crede tot norodul!

Eforia nu a lăsat jos aceste minciuni ale Comisiei, ci am cerut la *Obștêșca Adunare* copie după acel raport ca să răspundem la fieșcare punct. Ei cărmē și nu vrē să ne dé copie știind că au spus minciuni, dar noi nu i-am lăsat în pace și am luat copie după raportul lor. În răspunsul ce am dat și care s'a citit iarăș în *Obștêșca Adunare* am dovedit de mincinoase toate arătările lor; am arătat și pentru locul lui *Știrbei* că s'a cumpărat de d-ta și l'ai dăruit școalii, iar nu de Eforie pă cum zicē ei.

După aceia a hotărît *Obștêșca Adunare* ca să rămâie neținut în samă raportul Comisiei în care nu să coprîndē nici un adevăr și să ne tragem și noi înapoi răspunsul ca să nu să ocărască adunare dovedindu-se de mincinoasă comisia ei. Dar fiindcă se făcuse zgomot împotriva școalelor am cerut cu denadînsul să se orînduiască de iznoavă Comisie pentru cercetare socotelilor școalei ca să ese adevărul la lumină, și

să se poruncască mădularii acei Comisii să intre cu demănuțul în cercetarea socotelilor. Așa s'a orînduit de iznoavă aceeași mădulari și fiindcă avem toate socotelile în bună orînduială și documenturi temeinice de primiri și de răspunderi, i-am făcut și fără de voia lor de a căutat socotelile cu demănuțul și și-a cunoscut singuri ocară prin raportul ce a dat de iznoava, mărturisind că toate socotelile s'au găsit în bună orînduială. Despre învățături însă tot nu încetază a lătra ce le vine în gură. Scopul lor este să se mărginescă învățătura populului ca să nu slăbescă putere boerească. Pe lângă acest scop se mai adaogă și ura cu care se mănîncă unii pã alții: *Filipescu Buzatu*, din ura ce are asupra lui *Știrbei* gonește pã toți cîți sunt prieteni acestuia, și umblă să scormonească orice prilej de a-i face rău. Alții iarăși pizmuesc pe Logofătul *Filipescu Vulpe*, alții pã *Bălăcescu* din pricina judecăților. Și, fiindcă aceștia sînt Efori la școală, să învrăjmășesc și și asupra învățăturilor.

Mihăiță Fil. a scris *Brăiloilor* la Craiova să afle de este adevărat ceia ce am arătat noi despre cumpărătoare locului lui *Știrbei* și i-a răspuns boerul turcesc *Nicolăiță Brăiloiu* „că adevărat d-ta ai cumpărat locul dar cu banii bisericilor *Sf. Ilie* și *Maica Precista* ale căror venituri zice că-i răsipești fără orînduială, că ai cumpărat adică locul pentru hatîrul lui *Știrbei* iar nu pentru trebuință fiindcă Craiova are școală și loc îndestul la *Obedenu*, că cheltuești sumă de bani fără știré nimănui ca să strici o fîntînă vestită ca să o aduci de câțiva pași mai aproape de oraș, în vreme ce această cheltuială eré cu totul de prisos fiindcă toți locuitorii din Craiova avé înlesnirile lor să ș(i) aducă apă dela fîntînă de acolo unde se afla, că ai deschis și altă pricină de încărcare socotelilor cu un pension de fete”.

De acéste și altele asemené scîrbe a scris *Turcitu* și *Buzatu* a citit acé scrisoare în *Obșteasca Adunare* cerînd să se trimiță și d-tale Comisie pentru ca să dai socotélă de întrebuițare veniturilor acelor biserici. Pă de altă parte putredul acela *K. Br. Génă* a scris tot birfeli de ale lor că adecă profesorii de la școala de acolo sînt toți nelegiuîți, că *Stanciu* (Căpățînenu) în loc de a priveghea despre acésta și pã ceilalți profesori, face însuși el cele mai mari păgînătăți, că astă iarnă într'o zi întrebînd *Stanciu* pã rîndaș pentru ce n'a făcut focul în școală el i-a răspuns că nu are lemne că s'au isprăvit, *Stanciu* atunci i-a zis rîndașului „ci ia acé scândură de acolo și o pune pã

foc". Care scindură, a întrebat rîndaşul? Aceia, răspunsă *Stan-ciul*, care voi o numiţi *icoană*!

Vezi cîtă neruşinare, ba încă cîtă tîlhărie au aceşti oameni! Şi de aceşté nu sînt puţini în Ţara Romînescă, ci încă ei sînt puteré, ei stăpînesc, ei domnesc, ei hoşesc fără a li să turbura un fir din părul capului. Hoşia o socotesc vrednicie, obrăznicia, talent şi desfrînaré o au de laudă.

Am dobîndit Regulamenturi, toată ţara s'a reformat iar ei tot aşa a rămas şi nici că se vor mai schimba.

Avem şi noi *Obştească Adunare*, numele este tot acela ca şi la alte némuri luminate iar fapta este cît cerul de pămînt de departe. Şi nici putem nădăjdui că acest sfînt Aşezămînt va fi curînd de vre un folos obştii, pentru că boerimé este elementul ei. Alegătorii şi aleşii, după Regulament, numai boerii au dreptul a fi. Şi aşa, toţi ruginişii, tigrii, boeri din Bucureşti, vor fi deputaţi. Ce poate aştepta cineva şi de la asemenea Adunare!

Rupe, mă rog, îndată aceste foi, că destul de amărit lucru este că le avem neşterse din aducere aminte ticăloşiile ce a pătimit şi pătimeşte acéstă ţară de la clasa privilegîiată a boerilor, încăi să nu le mai păstrăm şi în scris că sînt pré scîrboase.

Aci se termină scrisoarea acéstă pe care P. Poenaru nu a semnat-o dar a scris-o mîna sa.

Vrednicul de toată lauda şi aducerea aminte Marele Vornic *Iordake Otetelişanu* nu a crezut de cuviinţă să îndeplinească rugăciunea nepotului său, de a „*rupe îndată aceste foi*” şi, pe o foiţă de hîrtie, alăturată acestei scrisori, el scrie cu mîna lui următoarele:

„Patria este lipsită de multe dar, din toate, mai mult de *moral*. Ca să se aducă *aceasta* în toate clasele, guvernul au făcut Aşezămînturi sfînte atît prin oraşe cît şi prin sate. Dar pînă să rodască aceste Aşezămînturi, trebuie vreme lungă; pînă atunci, însă ce trebuie să facă norodul care geme sup jugul de fier al aristocraţilor? Stăpînire care cunoaşte acésta trebuie să i-a măsuri potrivite cu staré norodului de astăzi să orînduiască în slujbe oameni pe cît să va puté cu *moral*. Dar pentru că acésta este cu totul în potriva aristocraţilor rămîne la bună chibzuiré stăpînirii.

„Asupra orînduişilor în slujbe, să se alégă de către stăpînire privighetori oameni însămnăţi de purtările lor morale în

soțietate, cărora să le răsplătescă slujbele după a lor vrednicie și credință. Și cu toate aceste dacă nu să vor pedepi călcătorii de legi întâi cu lipsiri din slujbe pe viață, al doile cu răspundere de pagubi dintr'al lor pentru cele pricinuite particularilor din însuși a lor călcare de pravilă și formalitate, al treile și cu surgunlic. Fără de aceste pedepsi nu să poate face nici o îndreptare și ori curînd sau mai tîrziu trebuie să vedem și aici epoca Jacobinilor".

Cinstite Unchiule

Trimiț d-tale numai 4 numere din foile prescrise, fiindcă mai multe n'am putut de astădată găti, aflându-mă coprins cu alte lucrări care acum mi să mai adaogă și cu numiré între Secretarii *Obșteștii Adunări*.

Sămbătă și Duminică am avut *seanță*. În cé dintii s'au desbătut drepturile ce au înfățișat deputații de județe, despre a lor alegere. Și atât după raportul comisiei ce a fost orînduită pentru asemenea cercetare cât și după deslușirile ce au mai rezultat din dezbateri, s'au depărtat 2 din aleși dupe la județe: unul este deputatul dela jud. Prahova, d-lui *Medelnicerul Cipănescu*, pentru neorînduelile se s'au urmat la alegere; altul *Costică Brăiloiu* pentru lipsa titlului de proprietar. Acesta, după ce a auzit raportul comisiei care îi tăgăduia dreptul de a fi deputat a cerut singur a se trage din sinul Adunării zicînd că nu voește să între între deputați dacă formalitățile cerute de pravilă nu sînt îndeplinite și că mai bine voește a se supune la o a 2-a alegere de cît să stăruiască a intra aci fără a avé dreptul cerut. Pentru această mărturisire a sa Adunare i-a făcut laudă și toți i-a poftit izbutire la a 2-a alegere ce trebuie să se facă într'aceste zile.

Deosebit de acești 2 deputați s'a mai făcut vorbă pentru cel de la Buzău pentru d-lui Paharnicul *Manolake Facas* fiind că un lăcuior de acolo anume *Sărdarul Sărăfennu* ce'i zic și *Injugăurs* a reclamat că cu toate că și el este proprietar dar nu a fost primit la alegere. Pentru acesta Vornicia a făcut arătare că el n'are proprietate; dînsul încă a adus mărturie că are cumpărați câți-va stînjemi de moșie. Ca să se deslușiască dar mai bine această nedumerire, s'a hotărît a se scrie la judecătoria locală ca să se știe dacă reclamantul are apropiatitate sau nu.

În seanța de ieri s'au făcut alegerile decretărilor și ale comisiilor după cum în alăturata foaie se va vedea.

Următoare seanță s'a amănat până Joi în 8 Ianuarie ca să aibă vreme până atunci Comisia finanțială să cerceteze condițiile de arendare vănilor.

Astăzi am avut prilej a mă înfățișa înaintea M. Sale și am fost întrebat dacă știu de ai ajunși sănătoși la Craiova; eu n'am știut ce să-i spun despre aceasta fiindcă nu am primit până acum de la d-ta nici o scrisoare.

M. Sa. mi-a zis să-ți scriu să nu socotești că a uitat ceia ce a vorbit cu d-ta, ci că are de gând să pue acesta în lucrare după sărbători.

P. P.

Comisia finanțială

d-lui Logof.	A. Vilara	cu 25 glasuri
" "	G. Bibescu	" 20 "
" Vist.	A. Ghica	" 29 "
" Căminar	I. Otetelișanu	" 24 "
" Pah.	B. Catargiu	" 26 "

Comisia Administrativă.

d-lui Vornic	A. Filipescu	cu 27 glasuri
" Logof.	Em. Bălenu	" 23 "
" Aga	Ion Slătinănu	" 14 "
" Clucer	I. Bibescu	" 17 "
" Sărdaru	Z. Sihlănu	" 10 "

Comisia Bisericească

D. Logof.	I. Filipescu	cu 25 glasuri
" Vist.	A. Ghica	" 18 "
" Logof.	A. Racoviță	" 25 "
" Clucer	C. Brătianu	" 21 "
" Medel.	D. Jiiianu	" 14 "

Comisia judecătorească

D. Logof.	Ioan Văcărescu	cu 17 glasuri
" "	Em. Bălănu	" 30 "
" Vornic	Gr. Cantacuzino	" 26 "
" Maior	C. Filipescu	" 16 "
" "	A. Lenș	" 16 "

Secretari

D-lui Logof.	Iorgu Bibescu
„	Costacke Filipescu
„ Căminar	Iancu Otetelișanu
„ Clucer	Petrake Poenaru

Gr. C. Otetelișanu

* * *

Cinstite Unchiule.

La 19 Ianuarie 1842. Băiatul care prescrie manuscrisul s'a bolnăvit și de aceea n'am putut să mai trimit d-tale coale prescrisese. Pe de altă parte m'a năpădit și scrisul la lucrările *Obșteștii Adunări* și n'am avut vreme să savârșesc mai curând citire volumului 1-iu. Acum trimeț d-tale manuscrisul întreg al acestui volum însămnat pe alocură și de mine, după cum mi s'a părut că ar fi mai deslușit.

Volumul al 2-lé este tot corectat și prescris, rămâne numai a se revizui de *censură*. Pentru acesta am rugat pe d-l *Marcovici* să grăbescă cu citire și socotesc că în săptămâna viitoare a și puté trimete d-tale și acest al 2lé volum.

În *Obșteșca Adunare*, după ce s'a săvârșit cercetare condițiilor de arenda vămilor pe 5 ani s'a început desbateré asupra condițiilor. Pe arendare-(a) vâmelor Giurgiu și Turnu. Aci s'au făcut mari dispute asupra articolului unde se vorbește dă drepturile și îndatoririle reciproce ale proprietarului și ale clăcașului. Guvernul, adecă, propuné ca pentru vitele ce fiecare locuitor ar avé de prisos peste numărul de 5, hotărât prin *Regulament*, pentru care este dator proprietarul să le asigureze hrana, dacă lăcuitorii vor puté să știe acel prisos tot în cuprinsul hotărîtelor programe de islaz, să nu fie datori la nici o răspundere; iar vrînd ei să ia osebit loc de islaz peste programele ce-i dă *Regulamentul*, atunci acel loc să li să măsoare cu pogonul și să plătească ei cite lei 4 de pogon; însă acel prisos va fi scutit de erbărit numai pînă la 10 capete de vite mari, iar câte vor covâși peste aceste să aibă a plăti erbărit, după cum să vor învoi locuitorii cu arendașul.

A propus încă guvernul ca pentru prisosul pogoanelor de arături, să nu se ia de la locuitori mai mult de cât drepta dijmă.

Iarăși guvernul a propus ca precum preoții șatelor așa să

fie scutiți de dările proprietărești și învățătorii școalelor sătești.

Aceste pe lângă altele mai multe eră niște propuneri foarte drepte care, făcând țăranului un traiu mai ticnit poate și el să se îndemne mai mult la lucru și, prin urmare, să fie și proprietarul mai folosit de munca sa.

Dar, socotești că a luat cineva în băgare de seamă aceste propuneri despre folosul ce pot aduce proprietății mai cu vremea?

Nimeni n'a vrut să cerceteze aceste propuneri într'alt chip de cât despre interesul particular de astăzi al proprietarilor. Și, așa n'au primit nici o îmbunătățire a soartei țăranului, n'au primit să i se înlesnească nici stare materială, nice că morală, nici munca pământului, nici școalele, sub pricinuire greșită că vor să se ție strîns de legiuirea coprinsă în *Regulament*!

Am cercat să pui și eu umărul să nu se prăstegăliască în prăpastie gogonețul noroc al bietului plugar, dar în zadar că o mulțime de alte brațe de *Vruarcin*(?) i'au făcut vânt la vale și a pierit în adâncurile negrului *egoism*!

Pentru arendaré vămilor s'a făcut până acum numai strigaré întâi și au eșit la 2 milioane cinci mii, covârșind cu câte-va mii arenda ce a fost până acum. Vom vedé cât va eși le strigaré a 3-a.

P'aici în săptămâna trecută, Marți și Mercuri, am avut un viscol grovaz, după care ne-a rămas o zăpadă bună de însăniat îmi pare însă mai bine că este prin..... și să....

Inchisă aici scrisoare a Medeelicerului Jianu mă rog să se dé după adresă. Și rămâiu al dumatăle pré plecat.

P. POENARU.

* * *

Cinstite Unchiule.

La 25 Ianuarie 1842. Cu multă bucurie am aflat de la Coana Sărdăreșe Serghie că d-ta vorbeni de venire aici și adevărat că ar fi de cuvîntă să vii și d-ta p'aci într'aceste zile spre înclinăciune M. Sale și spre vorbire despre cevaș trebuincios de ale slujbei dumatăle sau d'ale interesului obștii din parté locului.

Aséră a venit fermanul de întărire M. Sale în Shaunul

Domniei. Mai nainte de acesta venisă alaltăeri și răspuns de la Ministerul împărătesc al Rosiei coprinzător și s'a spus la cunoștința Mării Sale Împăratului Nicolae rezultatul a-legerii Domnului și Măriré Sa a răspuns foarte mulțumit de buna orînduială ce s'a păzit la această alegere și de persoana ce s'a ales Domn. Pentru care Măriré Sa a și poruncit Ghe-neralicescului Consulat să arate mulțumiri Pré sf. sale părinte-lui Mitropolitul și d-lor mādularilor *Obșteștii Adunări Ex-traordinare*.

Acest răspuns împărătesc este a se trimete în copie pe la toți deputații prin Ocârmuiri așa dar îl vei avé și d-ta de la unchiu Grigorie.

Zioa țaremoniei pentru încununare nu este încă hotărîtă, dar socotesc că nu va zăbovi multe zile după darea fermanului, pentru care este să se facă poimăine adunarea de Miniștri și de boerii cei mai însărcinați, la palat pentru priimire lui *Sa-vet Efendi* când va fi să dea fermanul în mâinele Mării Sale.

Eu aștept cu bucurie să vă văz aici și rămân al d-tale pré plecat.

P. POENARU.

(Va urma).

K. DOUGLAS WIGGIN.

REBECA DE LA VALEA-SOARELUI

XXI.

ORIZONTUL SE LĂRGEȘTE

Vremea atât de îndelung și cu atâtă dor așteptată venise, și Rebeca ajunsese elevă la Wareham. Acei, care s'au bucurat de umilirile sociale și de superioritatea unor curți din străinătate, sau aceia care s'au mișcat în toată libertatea în cercurile intelectuale ale marelor universități, n'ar fi privit Wareham ca pe o experiență extraordinară; dar față de Riverboro, el însemnă un progres tot așa de mare, cât însemnase și acesta față de Valea-Soarelui. Gândul Rebecii era de a termina numai în trei ani cursul de patru clase, căci așa doriau toți ai ei: cum o ajunge la matură vârstă de șaptesprezece ani, ea să-și fie în stare de a-și câștiga singură existența și de a ajuta la creșterea fraților alor mici. Pe când ea-și bătea capul să vadă cum și-ar putea împlini cu izbândă gândul acesta, unele din celelalte fete cugetau cum s'ar fi putut strecură ele prin cei patru ani și ajunge la sfârșit și fără a-și mai încărcă mintea așa de surda, de pomană. Aceasta ar părea cam grea treabă, ba chiar cu neputință; dar poate fi săvârșită, și a și fost, chiar și în alte locașuri ale științei, nu numai în micul și smeritul Wareham.

De la Septemvrie și până la Crăciun Rebeca trebuia să se ducă și să se întoarcă dela școală în fiecare zi cu trenul; iar dela Crăciun să se așeze la gazdă în Wareham, pentru cele trei luni mai friguroase. Părinții Emmei Jane se gândiseră totdeauna că n'ar strică să umble și fata lor un an-doi la școala secundară de la Edgewood (la trei mile de Riverboro) unde să capete și ea acoloa nițică spoială de învățătură,

cât putea duce dânsa, nu mai mult. Până atunci Emma Jane iscălise din toate inimile la această părere, căci, dacă-i eră ceva urât pe lume, eră învățatul lecțiilor. Pentru dânsa, o carte eră tot așa de rea ca și alta, și să fi văzut toate bibliotecile din lume năruindu-se în adâncul oceanului, ea și-ar fi cătat înainte de mănecarea ei în veselie, lucrul însă luă cu totul altă față, când ea fû trimisă la Edgewood, iar Rebeca la Wareham. O săptămână întreagă — șapte zile fără sfârșit — suferi ea lipsa iubitei ei tovarășe, pe care nu o putea vedea decât seara, când aveau de învățat și una și alta. Cum veni Duminica, găsi prilejul de a discuta chestia cu tatăl său, care se arătă neînduplecat. El nu puneă preț pe învățătură, ba chiar i se părea că fie-sa știe destul și preă destul și așa. Când își arendase ferma și venise în Riverboro, el n'avusese nici cum de gând să se ție într'una de fierărie, ci se gândea să se întoarcă îndărăt la fermă acum, și în vremea asta Emma Jane și-ar fi isprăvit școala și ar fi fost gata să ajute pe mamă-sa la trebile gospodăriei.

Trecu încă o săptămână. Emma Jane se topea văzând cu ochii. Obrajii i se ofileau, iar „la masă” nu băgă în gură mai nimica.

Mamă-sa pomeneă jeluindu-se că în neamul lui Perkins toți cam dădeau în atac; că ei îi fusese pururea teamă că rumeneala din obrajii Emmei Jane eră prea frumoasă și că numai sănătate nu dovedea, că alți oameni ar fi mândri să aibă o fată cu ambiție și ar fi bucuroși să-i dea o instrucție cât mai bună; că-i eră teamă că drumurile astea zilnice până'la Edgewood or să-i facă rău chiar ei și că d-l Perkins ar trebui să tocmească un băiat care s'o ducă cu trăsura pe Emma Jane; și, în sfârșit, că dacă o fată are atâta foc de învățătură ca Emma Jane, eră un adevărat păcat a te pune împotriva voinței ei.

D-l Perkins tinu piept timp de câteva zile, până când și cheful, și digestia și poftă de mâncare îi fură cu toatele simțitor atinse; atunci își plecă capul ne mai având în cotro, și Emma Jane sbură, ca un rob lăsat în libertate, spre cuibul său iubit. Curajul ei nu slăbi nici un minut deși fû pus la niște cumplite încercări, când intră în aleele academice de la Wareham. Nu trecu examen decât la două materii, dar fû buclăroasă să intre în clasa preparatoare cu cele cinci „condiții” ce i se puseră, cu gândul de a lăsa apa învățăturii să alunece binișor pe suprafața minții ei, fără a pătrunde mai adânc

decât are nevoie. Nu e cu putință să ascundem adevărul că Emma Jane era mărginită la minte; dar o credință nestrămutată, de câine, și darul de a iubi cu devotament și desinteresat — la urma urmei, și acestea sunt talente de un fel și poate că au tot atâta preț în lume ca și talentul la matematici sau ușurința pentru limbi.

Wareham era un târg frumușel, cu o uliță mare largă și umbrită de arțari și de ulmi mari. Avea o farmacie, o fierărie, un instalator de apă, gaz, etc., câteva prăvălii de felurite soiuri, două biserici, și mai multe pensuni de familie; dar toate interesele locului se concentrau asupra școlii normale și a liceului său. Aceste așezăminte de cultură nu erau nici mai bune nici mai rele ca altele de felul lor, dar se deosebeau mult în rezultatele ce dădeau, după cum directorul ce se întâmplă a fi în fruntea lor era un om cu autoritate și cu entusiasm, ori din potrivă. Erău fete și băieți adunați din toate părțile comitatului și ale statului, de toate spețele și treptele ca naștere, poziție în lume, avere sau sărăcie. Se află destul prilej pentru fel de fel de strengării și purtări copilărești, dar e de mirare ce puțin folos se trăgea în genere din această libertate. Printre elevii din anul al treilea și patrulea erau câțiva care se duceau și veneau dela gară perechi; cavalerii urcau la deal grelele cărți ale camaradelor lor și cu acest prilej se produceau uneori accese de nerozii din partea unor fete fără minte și precoc, printre care era Huldah Meserve. Ea era destul de prietenă cu Emma Jane și cu Rebeca dar cu vremea ajunse din ce în ce mai puțin intimă. Era grozav de frumușică, cu o profuziune de păr castaniu și cu câteva peștrui foarte mici, de care pomenia neconținut, căci nu le puteai descoperi fără a băga de seamă pielea ei de porțelan și genele-i încrețite. Avea niște ochi răzători, un trup cam prea plin pentru vârsta ei, și în genere trecea că are un fel de farmec într'ansa. Riverboro fiind cam sărac în flăcăi, ea își pusese 'n gând să petreacă înăști patru ani la Wareham, cât i-or îngădui împrejurările. Ideea ei de petrecere era de a târi după sine un cerc de admiratori vecinic schimbător care să-i facă gusturile cât s'o putea mai mult în fața lumii; necurmăte tachinări și râset, și o conversație glumeață — făcută și mai eloquentă și de efect prin priviri sglobii și ochiade cu înțelesuri. Avea obiceiul de a-și spovedi cuceririle ei la fetele mai puțin norocoase și de a se vâita de neîncetate nenorociri și pagube ce pricinuia — pagube de care se

jură că e tot așa de nevinovat sufletul ei ca și mielul de curând născut. Nu e nevoie de multe lucruri de soiul acesta spre a slăbi o prietenie obișnuită, așa că, nu trecu mult și la dusul și întorsul din Riverboro, Rebeca și Emma Jane ajunseră să șadă într'un capăt al trenului, iar Huldah cu suita ei în celălalt capăt. Uneori această suită era nespuns de strălucitoare, cuprinzând pe un tânăr, Monte Cristoh, care Vineria cheltuiă un leu și jumătate pe un bilet de drum, dus și întors, și făcea drumul de la Wareham la Riverboro, numai și numai spre a fi împreună cu Huldah; alte ori, însă, cercul era redus la băiatul din tren, care vindea floricele și alune americane, și care i ajută să-și treacă vremea în lipsă de altă petrecere mai de seamă.

Rebeca era în nevinovata neștiință-de-sine firească la anii ei; băieții erau niște buni camarazi, și nimic mai mult; îi plăcea să învețe într'o clasă cu dâșii — toate lucrurile păreau că merg mai bine așa, dar — de cochetăriile vulgare și premature — o ocroteau idealurile ei. În tinerii de până aci nu aflate ea mai nimic care să-i trezească imaginația, care era obișnuită cu o altfel de hrană. Și pe curata și sensibilă oglindă a sufletului ei pluteau uneori vise, dar aceste vise nu erau țesute din ștofa romanelor școlarești ale Huldei, cu belșugul lor de amănunte banale.

Printre profesorii de la Wareham era o domnișoară, Emily Maxwell, care avu o adâncă înrăurire asupra Rebeccei și cu care luă lecții de literatură engleză și de compunere. Maxwell, ca nepoată a unuia din foștii guvernatori ai statului Maine și ca fiica unuia din profesorii de la Bowdoin, era cea mai de seamă personalitate din Wareham și faptul că puținii ei ani de profesorat se nemeriră a fi în vremea Rebeccei fu un noroc nespuns. Se apropiară una de alta numai decât, fără șovăire și fără zăbavă; inima Rebeccei sbură ca o săgeată spre ținta sa, și sufletul ei, întâlnind un suflet superior, se rândui dintr'odată într'o atitudine statornică de omagiu respectuos.

Umblă zvonul că d-ra Maxwell „scria”, vorbă care, rostită cu un anume ton, vroia să zică nu că o persoană ar avea dispoziții caligrafice în felul lui Spencer sau altul, ci că tipărise ceva.

„Ție o să-ți placă; scrie”, șopti Hulda la urechile Rebeccei, în prima dimineață, la rugăciune, unde facultatea se ședea

într'un şir imponent, pe scaunele din faţă. „Scrie; da eu găsesc că ţine nasul prea sus.

Nimeni nu părea că posedă o informaţie exactă cu care să i îndestuleze setea ei sufletească, dar se credea că se află barem o fiinţă pe lume, care să fi văzut, cu ochii ei, un articol al d-rei Maxwell într-o revistă. Această culme a perfecţiei o intimidă niţel pe Rebeca, admiraţia tot şi-o arătă, ceea ce nu putea face cea mai mare parte al clasei, cu neîndestulătoarele mijloace de vedere ce le dăduse Mama-Natura. Privirea d-rei Maxwell se întâlneşte pururea cu o pereche de ochi negri lacomi; când spunea ceva mai de seamă, pentru a vedea dacă a fost înţeleasă bine, se uita în capătul băncii a doua, unde fie-ce umbră a simţirii ce voia să trezească, se oglindea pe un tânăr chip impresionabil, pe care-l ştia dânsa.

Într-o zi, când era în discuţie cea dintâiu compunere a clasei, ea ceru dela toate elevele ale noie ca să-i aducă câte o compoziţie din anul precedent, ca să poată judeca lucrarea şi să ştie precis cu ce material avea să aibă aface. Rebeca veni la urma tuturor şi se apropia de catedră cu sfială.

„N'am nici o compoziţie aici, domnişoară Maxwell, dar o să caut una Vineri, când m'oiu duce acasă. Sânt puse bine la pod, într-o cutie.

„Legate frumuşel cu o panglică pembé şi albastră?” întrebă d-ra Maxwell cu un zâmbet hazliu.

„Ba nu”, răspunse Rebeca, scuturând din cap cu hotărîre; mi-ar fi plăcut să le leg cu panglici, căci aşă fac toate fetele celelalte, şi vine aşă de drăguţ, dar dinadins le-am legat cu sfoară; iar pe una despre „Singurătate” am legat-o cu un găitan vechiu de pantofi, tocmai ca să-i arăt ce cred despre ea”.

„Despre „Singurătate!” răsă d-ra Maxwell, ridicând sprincenele „Singură ţi-ai ales subiectul?”

„Nu; domnişoară Dearborn zicea că nu suntem destul de mari spre a ne găsi subiectu ca lumea”.

„Ce alte subiecte aţi mai lucrat?”

„Reverii la gura sobei”, „Ex-prezientul Gront ca soldat”, „Cugetări asupra vieţii lui Barnum”, „Oraşe îngropate”; altele nu-mi vin în minte acum. Toate erau proaste şi nu-mi vine să le arăt; poezii pot face mai uşor şi mai bine, domnişoară Maxwell”.

„Poezii!” exclamă dânsa, „tot domnişoara Dearborn vă pune să faceţi poezii?”

„Oh nu; toată viața am făcut poezii, chiar și la fermă. Să le aduc pe toate câte le am? Nu sunt multe”.

Rebeca își luă de acasă caietului, în care-și păstră copiile efusiunilor ei și-l lăsă la ușa d-rei Maxwell, cu nădejdea că poate o chema-o în casă și astfel o aveă parte de o întrevvedere particulară; dar veni o servitoare să-i deschidă, așa că nu-i rămase decât să plece, descepcionată.

Câteva zile după aceea, își văzi caietelul cu scoarțe negre pe catedra d-rei Maxwell, și cunoscî că venise temutul ceas al judecății, de aceea nu se miră cînd i se supse să mai rămîne după curs.

Clasa eră tăcută; frunzele ruginite frămîntau la bătaia vîntului și intrau pe fereastra deschisă, aducînd primele salutări ale toamnei. Domnișoara Maxwell veni și se așeză în bancă, alături de Rebeca.

„Credeai că astea sînt bune?” întrebă ea, înapoindu-i versurile.

„Nu prea”, mărturisî Rebeca; „dar e greu să-ți dai tu singură seama. Al-de Perkins și al-de Cobb ziceau mereu că sunt o minune, dar cînd mi-a spus d-na Cobb că ei i se par mai frumoase ca ale d-lui Longfellow, mi-a făcut rău, căci știam că nu poate fi adevărat.

Această candidă observare întări pe d-ra Maxwell în părerea ei că Rebeca e o fată, care poate auzi adevărul și profită de el.

„Uite, drăguță”, zise ea zîbind, prietenii d-tale greșeau și d-ta vedeai bine: judecate după chiar reguli ale artei, poți zice că s destul de proaste”.

„Va să zică trebuie să renunț la orice speranță de a ajunge scriitoare vreodată!” oftă Rebeca, care gustă amărăciunea cucutei și se gîndia cum o să-și ție ea lacrămile până la sfârșitul întrevederii.

„N'o luă așa de repede”, o întrerupse d-ra Maxwell, „Acestea, deci nu fac nici două parale ca poezii, totuși sunt pline de o mulțime de făgădueli într'unele direcții. Mai nici-odată nu faci greșeli de ritm sau de măsură și asta arată că ai un simț firesc, de ceeace e corect; un „sentiment al formei” cum ar zice poezii. Cînd te-oi face mai mare, și vei aveă mai multă experiență de viață — într'un cuvînt, cînd ai aveă ceva de spus, cred că ai face foarte bune versuri. Poezia are nevoie de cunoștințe și de pătrundere, de experiență și de închipuire, Rebeca. Tu nu le ai încă pe cele di-tăiu, dar mi se pare că ai o fărîmă din cea din urmă”.

„Să nu mai încerc niciodată a face poezii, nici chiar pentru plăcerea mea?”

„Firește că da, dar să nu crezi că o să-ți servească la altceva decât spre a scrie mai bine în proză. Acum să trecem la cea dintâi compunere. O să cer de la toți elevii cei noi să facă o scrisoare, care să cuprindă o descriere a orașului nostru și o privire asupra vieții de școală”.

„S'o scriu ca din partea mea?” întrebă Rebeca.

„Ce vrei să zici?”

„O scrisoare dela Rebeca Randall către socru-sa Hanna la Valea Soarelui, sau către tuș-sa Jane la Casa-roșie, în Riverboro, este așa de onestă și de nesărată, dacă este o scrisoare adevărată; dar dacă ași putea zice că's cu totul altă fată, și i-ași adresa-o la cineva, de care ași fi sigură că pricepe orice ași spune, ași face-o mai frumoasă.

„Foarte bine; mi se pare un plan încântător”, zise C-ra Maxwell; „și cine ai presupune că ești tu?”

„Tare-mi plac moștenitoarele”, replică Rebeca pe gânduri. Firește că n'am văzut pân'acuma nici una, dar fetelor milionare li se 'ntâmplă tot lucruri interesante, mai ales celor cu părul de aur. Milionara mea n'ar fi deșartă și trufașă ca răutăcioasele surori ale Cenușeresei, ea ar fi nobilă și mărinimoasă. Ar renunța la o școală mare din Boston, fiindcă ar dori să vie aici unde trăia tatăl ei când eră copil, înainte mult de a fi făcut avere. Acuma tatăl ei nu mai trăește, dar ea are un tutore, cel mai bun și mai drăguț om din lume; firește că e în vârstă, și câteodată foarte liniștit și serios, dar alteori când e fericit, e de tot hazul, și atunci Evelyni nu-i e frică de dânsul. Da, pe fată o să o cheme Evelyn Abercombie, iar numele tutorului o să fie Adam Ladd”.

„Il cunoști pe d-l Ladd?” întrebă cu mirare d-ra Maxwell.

„Da, e prietenul meu cel mai bun”, strigă Rebeca încântată. „Și d-ta îl cunoști?”

„Oh da; este unul din eforii școalei acesteia, știi, și vine des pe aici. Dar dacă te-oiu lăsa să „presupui” înainte o să-mi spui toată scrisoarea, și așa pierd o plăcută surpriză.

Ce gândia Rebeca despre d-ra Maxwell, știm; cum privea profesoara pe elevă se poate vedea din scrisoarea următoare scrisă două-trei luni mai târziu.

Dragul meu tată,

După cum știi bine, n'am fost totdeauna o entusiastă în privința profesoratului. Munca de a vâri la cunoștințe

mă descurajează uneori. Cu cât îs mai proști, cu atât își dau mai puțin seama de aceasta. Dacă specialitatea mea ar fi Geografia sau Matematica cred că ași simți că am obținut ceva, căci în aceste ramuri munca și stăruința fac minuni, dar la literatura engleză și la compoziție, oftezi necurmat după inteligență, gust și fantazie. Lună după lună muncesc greu, deschizând stridie după stridie, dar rare ori găsim un mărgăritar. Inchipue-ți deci bucuria mea semestru-asta, când, fără casnă grozavă la desfacerea coajei de stridie, am dat de un mărgăritar rar — unul negru, dar cu fața ca mătasea, cu o lumină splendidă! Numele perlei este Rebecca și nu se prea deosibește de Rebekah la fântână din Biblia noastră de-acasă; având un păr și niște ochi așa de negri, încât îți vine să te gândești la vre-o familie de italian ori spaniol. Nu e cine știe cine, îndeosebi, Nimeni n'a făcut nimic pentru dânsa. Nu e din vr'o familie despre care să se vorbească, n'are nici avere, nici o învățătură vrednică de acest nume; nu s'a bucurat de nici un fel de privilegiu; dar Doamna Natură s'a repezit pe scenă și a zis:

«O am copil de suflet;
A mea va fi de-acuma
Și eu o voi forma-o
După a mea idee».

Binecuvântat fie Wordsworth! Cum ne deschide el mintea! Și perla n'a auzit de el până acuma! Gândește-te; să citești într-o clasă „Lucy”, și când ai ajuns la sfârșit, să vezi o pereche de buze de patrușprezece ani tremurând de emoție și o pereche de ochi înnotând în lacrimi de înțelegere!

Vai, dragă tată! Și tu cunoști descurajarea de a semăna semânța cea bună în pământ pietros, în nisip, în apă sau (cum s'ar părea uneori) în noroiu, știind că și de-o răsări ceva, o să fie, acolo, vr'o biată iarbă fără de vlagă. Inchipuește-ți bucuria de a găsi un suflet adevărat — de a vedea semânța căzând într'un pământ așa de cald, de roditor încât cu siguranță știi că or să iasă și frunze, și flori și roade și toate, la vremea lor! Ași vreă să nu fiu așa de nerăbdătoare și de aprigă de isbândă. Nu făceam de profesoară; nu știu să mai aibă cineva atâtă dispreț pentru prostie, ca mine.

Perla face și niște poezioare rustice, cam schioape — nedate la strung; dar de bine, de rău, reușește a exprima

câte un vers, o gândire, o imagine, care-ți arată că este absolut fără știrea ei, în stăpânirea divinei taine!...
Te las cu bine; o să o aduc și pe Rebeca cu mine într'o Vineri, s'o vezi și tu și mama".

Fata ta care te iubește
EMILY

XXII.

FLORI DE TRIFOI ȘI FLOAREA-SOARELUI

„Ce mai faceți voi fetelor?” zise Hulda Meserve, vârând capul pe ușă. „Puteți să vă opriți nițel din învățat ca să-mi arătați și mie odaia voastră? Uitați-vă, tocmai fusei adineori la prăvălie de-mi cumpărai mănușile-astea, fiindcă m'am hotărât să nu mai port miene 'n iarna asta; zău că prea's de țară. Pentru voi amândouă, acesta-i primul an aici, la Wareham, pe urmă sunteți și mai mici ca mine, de aia cred că nu prea vă pasă dar pentru mine, una, e o adevărată suferință când nu mă pot ține și eu nițel de modă A, da știți că-i gentilă odaia voastră?, parole! Nu cred să mai fie în toată casa vr'o alta care să se poată compara cu ea! Nu știu de unde-i vine acest aer măreț, nici mai mult, nici mai puțin — poate perdelele astea grele, ori paravanul ăla elegant, ori lampa Rebeccei — dar nu-i mai puțin adevărat că aveți darul de a rândui o odaie. Și mic mi-ar plăcea să am o odaie drăguță, dar n'am niciodată vreme să mă ocup de a mea, am atâta de lucru cu toaletele, încât mai niciodată n'ajung să-mi fac patul înainte de prânz; dar la urma urmei, neavând altfel de musafiri decât fete, nu-i nici o pagubă. Când mi-oiu luă diploma, o să aranjez salonul nostru de acasă, princiari, nu alteceva. Am învățat cum se scot pozele pe porțelan, după ce'oiu începe pictura pe catifea, să vezi ce mai draperii, ce mai voaluri de canapele, ce medalioane de perete și perne de canapea și o să fac pe mama să mă lase să fac focul în toate serile și să-mi primesc prietenele. Imi dați voie să-mi sbicesc picioarele la caloriferul vostru? Nu pot să sufer să port galoși, afară numai când vine noroiul sau fleșcăria de zăpadă până la genunchi îți fac piciorul cât un butuc. Ce-am mai umblat pân'am găsit ghetetele astea cu tocuri franțuzești, numai eu știu, de aia

nu mă 'ndur să le stric aspectul vărându-le în galoși, mai des decât e nevoie. Eu cred că băieții iau seama la picioare mai înainte de toate. Elmeo Webster m'a călcat pe un picior ieri, când din întâmplare îl întinsesem afară din bancă alături, și după curs, când mi-a cerut iertare mi-a spus că nu eră așa de vinovat, căci piciorul meu e așa de mic, încât nici un l-a putut vedeà măcar. Nu-i așa că-i foarte galant băiatu-asta? Firește, asta nu-i decât felul lui de a vorbi, căci, când te gândești, nu port decât numărul doi; dar tocurile astea franțuzești cu toc înalt și cu vârful ascuțit fac să pară piciorul mai mic; și totdeauna se zice că contribuie și el. Înainte eu credeam că picioarele mele sânt cam diforme din pricina asta, dar ei zic că tocmai asta e frumusețea lor. Ia puneți nișel, fetelor, picioarele voastre alături de ale mele să vedeți deosebirea; nu că ți-u la așa ceva, da numai așa ca să râdem".

„Picioarele mele se găsesc foarte bine acolo unde sânt, răspunse Rebeca, cam rece. „Nu pot să-mi las lucrul, spre a măsură picioarele, în ziua când am algebra. Am observat că ai luat obiceiul de a întinde mereu piciorul afară din bancă de când ți-ai luat pantofii-ăștia noi, de aceea nu mă mir că te-a putut călca cineva.

„Poate că de-aia cam sânt cu gândul la ei, fiindcă la început nu prea sânt comozi, până nu ți-se deprinde piciorul într'înșii. Da ia spuneți, nu-i așa că aveți o grămadă de lucruri noi?

„Vrei să zici, darurile noastre de Crăciun", zise Emma Jane. „Fetele de perină de pe pat sânt dela d-na Cobb, covorul dela var'-mea Mary dela Revesboro-de sus, coșul de hârtii dela Living și Dik. Fața de masă și învelitoarea de perină ni le-am dat una alteia, iar paravanul e al meu dela d. Ladd.

„Zău așa, mare noroc ați avut voi când ați dat de dânsul! Doamne sfinte! Tare ași fi vrut și eu să întâlnesc unul ca dânsul. Și vezi cum se ține de prietenie, nu glumă! Paravanul tocmai bine v'ascunde patul, nu-i așa? Și eu zic totdeauna, că patul strică tot șicul unei odăi, ales când nu e făcut, da voi aveți și alcov, singurul din toată casa. Nu 'nțeleg cum ați izbutit voi să căpătați odaia asta așa de bună, când sânteti abia venite așa de curând, sfârși ea cu ciudă.

„Nici n'am fi căpătat-o, dacă nu se 'ntâplă să plece pe negândite Ruth Berry din pricina morții tatălui ei. Odaia eră

goală și atunci d-ra Maxwell a întrebat dacă ne-o poate da nouă", replică Emma Jane.

„Anu-ăsta Grozava și vestita Maxwell e mai bătoasă și mai rezervată ca totdeauna" zice Hulda. „Nici nu mă mai sînchisesc să cerc a-i intra în voie, fiindcă habar n'are ce e dreptatea, e bună cu favoritele ei, dar încolo nici nu se sînchisește de alt' cineva, decât spre a face discursuri sarcastice despre niște lucruri, cari n'o privesc. Ieri eră să-i zic că treaba ei e să ne dea lecții de latinește, iar nu de maniere.

„Te rog să nu zici nimic împotriva D-rei Maxwell în fața mea", zise Rebeca cu aprindere. „Știi ce părere am depre ea".

„Știu; dar nu pricep cum de-o poți suferi".

„Nu numai c'o sufer, dar chiar o iubesc!" exclamă Rebeca. Ași vrea să n'o ardă nici soarele, nici vântul să n'o atingă Ași vrea s'o așez în clasa ei pe o estradă de marmoră, iar ea să șadă pe un scaun de catifea, la o masă de aur".

„Lasă dragă nu te aprinde așa, căci, dinspre partea mea, poate să șadă unde i-o plăcă. Slăvă Domnului, am la ce mă gândi"; zise Hulda dând din cap.

„N'ai clasă ora asta"? întreabă Emma Jane, ca să pună capăt la o eventuală discuție.

„Ba da, dar ieri mi-am pierdut gramatica latină. Am lăsat-o în sală o jumătate de ceas, până să mă răfuesc cu Herbert Dunn. Nu vorbisem cu el de o săptămână, și atunci i-am dat îndărăt broșa de clasă. Eră furios, nu altceva. Când m'am întors în sală după aceea, ia cartea dacă ai de unde! A trebuit să mă duc și 'n oraș pentru mânuși, apoi în cancelaria directorului să văd dacă nu i-a dus lui cineva gramatica, și iată din ce pricină 's așa de elegantă".

(Traducere din englezește de Elena Rădulescu-Pogoneanu).

(Va urma).

FAPTE, RECENSII, REVISTE

I. FAPTE

ECONOMIE. D. Moutier, șeful serviciilor tehnice dela Compania căilor ferate din Nordul Franței, a făcut o conferință foarte interesantă asupra chestiunii meren actuale a unui tunel „sub marea Mânecii”. În timpurile preistorice, în perioada miocenică, eră un istm care legă insulele Britanice de continent pe locul ocupat azi de valurile mării, și anume tocmai pe locul cel mai potrivit, unde s'ar putea face tunelul. Cercetări pentru o comunicare s'au făcut încă din 1750. Pasul cel mare a fost însă făcut de geologii Potier și Lapparent: aceștia au efectuat peste cinci mii de sondaje și au găsit la fund un strat de cretă impermeabilă, gros de aproximativ 50 de metri. Planul ar fi de a face două tuburi paralele, unul pentru dus, altul pentru întors cu trenuri electrice; forma trasului ar fi rotundă, cu cele două capete externe mai ridicate spre a nu porni de pe uscat dela o prea mare adâncime. De obicei tunelurile se fac, din contra, cu partea de mijloc mai ridicată, pentru scurgerea apelor. Aci scurgerea s'ar face printr'un sistem de canale, cari ar da într'o galerie centrală, de unde apa ar trece în două puțuri adânci așezate la cele două capete ale lucrării. Acea galerie ar servi și pentru circulațiunea celor 4000 de lucrători, de cari va fi nevoie; de ase-menea ar mai servi la transportarea materialelor extrase (peste un milion trei sute de mii tone). Lucrarea ar costă 400 de milioane și tunelul ar fi lung de 48 kilometri. Câștigul ar fi de 30 milioane, adică de 6—7 la sută.

Din nefericire o veche tradiție, adânc înrădăcinată în Anglia, se opune la începerea acestei lucrări de frica unei invazii franceze și guvernele engleze au refuzat până acum în totdeauna să o ia în desbatere. Starea aceasta de spirit este cu atât mai interesantă cu cât este venită numai dintr'un fel de instinct neraționat; toate cercetările făcute au dovedit din contra marea utilitate a tunelului. Camerele de comerț în unanimitate l-au cerut. Toate jurnalele primesc, afară de *Times*, cu bucurie facerea lui. La 5 August, anul acesta, 90 din membrii Parlamentului au făcut un demers în sensul acesta: ministrul a răspuns evaziv, deși a făgăduit că va relua chestiunea. Comerțul maritim nu ar suferi, căci numai mărfurile eftine pot întrebuința calea ferată. Timpul drumului s'ar scurta în mod consi-

derabil, măbind traficul între cele două țări. Din punctul de vedere militar nu ar fi în fine nici un pericol; dinamita ar putea prea ușor închide calea și apoi soluția poate fi încă mai simplă: curentul electric de tracțiune ar fi dat de Anglia pentru linia venită din Franța și viceversa. În caz de războiu al Angliei cu o altă putere decât Franța, aceasta din urmă ar putea în fine folosi tunelul spre a trimite trupe de ajutor și ar da astfel libertate flotei care azi e însărcinată să apere coastele insulei de un blocus eventual.

FILOZOFIE. După douăzeci de ani de studii și după șasesprezece ani dela întreprinderea lucrării, s'a sfârșit acum publicarea noii edițiuni complete a operelor lui Descartes, în treisprezece volume, de Charles Adam, fostul ministru al instrucțiunii publice din Franța, actual rector al Universității din Nancy, și Paul Tannery, cunoscutul matematician și filozof. Lucrarea s'a făcut sub supravegherea oficială a d-lor Darboux, din Academia de Științe, decanul facultății de științe din Paris și Emile Boutroux. Primele cinci volume cuprind corespondența lui Descartes; al șaselea volum s'a consacrat lucrării „Discours sur la méthode”; cele cinci următoare arată celelalte opere; al doisprezecelea cuprinde un studiu asupra lui Descartes; al treisprezecelea, în fine, și cel din urmă, cel apărut acum, este un Index General urmat de câteva mici studii asupra câtorva amănunte care interesează viața lui Descartes.

Această edițiune este izvorul cel mai sigur de care se pot folosi cei cari se ocupă de cugetarea marelui filozof francez.

Domnul Charles Adam a fost ales tot acum membru liber al Academiei de științe morale și politice. Vechiu elev al școlii normale superioare el și-a făcut cariera în învățământ. Afară de marea sa lucrare asupra lui Descartes, a mai scris între altele un volum asupra filozofiei lui Fr. Bacon, la 1890, recompensat de Academie; de asemenea un studiu asupra filozofiei în Franța în prima jumătate a veacului al 19-lea, la 1894.

FIZICA. D. Georges Claude a observat (nota comunicată Academiei de Științe din Paris de profesorul d'Arsonval) că diferența de potențial scade în vârfurile tuburilor de neon în proporția în care diametrul acestor tuburi crește. Profesorul d'Arsonval, observă că, dacă observațiunea aceasta este exactă și pentru celelalte gaze, atunci s'ar explica admirabilul fenomen electric care se numește aurora boreală și a cărui explicațiune nu fusese găsită până acum. N'ar trebui decât să ne gândim, că diametrul pământului este relativ foarte mare și că deci nu e nevoie de curenți prea puternici spre a provoca fenomenul luminilor boreale.

MEDICINA. — Progresele științei au ajuns așa de departe, încât azi mai mulți medici americani, Abel, Rowntree și Turner din Baltimore, au găsit mijlocul de a filtra tot sângele unui animal fără ca el să prezinte nici un accident. Metoda este interesantă pentru că permite culegerea tuturor substanțelor cari se formează în sânge și dintre cari multe n'au putut fi studiate până acum fiind în prea minimă cantitate. În afară de aceasta, ea este indicată în cazurile de intoxicație gravă pentru curățarea organismului.

Aparatul întrebuițat se compune dintr-o cutie cilindrică de sticlă, hermetic închisă, care conține 22 de tuburi. Atât acestea din urmă cât și toată cutia e plină cu o soluție salină de o densitate egală cu aceia a sân-

gelui. Tuburile comunică cu o canulă exterioară care se introduce într-o arteră. Atunci, prin simpla lui presiune, sângele din organism curge în aparat, gonind de acolo în sistemul circulatoriu soluția salină care-i ia locul fără nici un pericol. După puțină vreme, operația continuând, sângele revine în organism după ce a împins iar afară soluția salină: el rămâne purificat, căci prin dializă a lăsat în lichidul din aparat substanțele toxice pe care le conținea. Spre a-l împiedeca coagularea se pune în acest lichid o cantitate mică de hirudină.

Experiența s'a făcut asupra unor câini, cărora se injectase salicilat de sodiu. Eliminarea a fost de 25 la 100.

Aceiași experiență a fost repetată cu succes la Londra și la Groningue.

PEDAGOGIE. D. Aug. Cartault, profesor de latinește la Sorbona, publică între altele în volumul nou apărut *l'Intellectuel*, o puternică critică a sistemului de învățământ secundar impus în Franța prin legea din 1902. Această lege, inspirată de principii utilitare, a fost o pagubă pentru Franța, pentru că a înlocuit învățământul umanităților cu acela al unor specialități. Astfel copiii sunt nevoiți să-și aleagă viitorul chiar dela 12 ani. În loc de o cultură generală, bine ordonată, candidații la bacalaureat ajung azi cu o memorie foarte încărcată, dar fără simț critic, fără gustul, măsura și avântul superior pe care-l dă suferențele cultura clasică. Orice s'ar zice, există astăzi, zice autorul, „une crise du français”. În loc de o unitate armonioasă, se creiază acum în suflete o juxtapozițiune de specialități. Menirea învățământului secundar este însă cu totul alta; el trebuie să dea tinerilor o cultură generală bine rânduită, căci fără această bază, care e cea mai grea de dat, nu se poate spera într'un bun învățământ superior. Cele trei limbi clasice, elena, latina și franceza, reprezintă trei momente strâns legate între ele din evoluția unei culturi unitare: nu poate cineva să stăpânească cea din urmă fără a cunoaște cele care au precedat-o. Continua și atenta aplicare a sintaxei, temele și versiunile, sunt un mijloc bine potrivit de a da copiilor simțământul valorii cuvintelor, de a le deștepta spiritul de probitate intelectuală și de precizie, astfel că, precum spunea însuși Henri Poincaré, limbile clasice sunt școala cea mai sigură pentru dobândirea spiritului științific. Metoda pragmatică a legii din 1902 nu provoacă spiritul estetic, metoda directă pentru învățarea limbilor moderne nu dă o disciplină intelectuală bine legată, suprimarea examenelor și concursurilor generale, în fine, împiedică orice emulație și au făcut să scadă nivelul școlarilor.

Observațiunile d-lui Cartault sunt de o adâncă însemnătate: putem învăța multe din cugetarea asupra lor. Pare, într'adevăr, că și la noi un val de utilitarism cuprinde învățământul secundar, unde, sub pretext de metode noi pedagogice, și sub acela de a da copiilor învățăminte practice și în orice caz cât mai mult științifice, de multe ori nu se ajunge de loc a lega în sufletele copiilor o cultură solidă, generală, umanistă în adevăratul înțeles al cuvântului. S'a mai expus odată, în același loc al acestei reviste, cum în Franța inginerii și comercianții, fiind întrebați, au alcătuit un memoriu, în care arată regretele lor și răul adus de faptul că învățământul clasic a fost în mare parte redus în licee. Astăzi vin să se plângă în același sens chiar profesorii de matematică francezi. Nu se poate mai bun răspuns pentru cei cari cred, că întronarea unui învățământ pur științific și nu unul umanist ar fi mijlocul de a prepara oameni apti să se ocupe cu folos de înaintarea științelor astăzi.

M. DJ.

2. RECENSII.

N. BĂNESCU. — *Deux poètes Byzantin singuliers du XIIIe siècle.* 1913 (20 pg.)

Domnul N. Bănescu, cunoscut prin cercetări de istorie literară, publică patru scurte scrieri literare, în versuri grecești, aparținând: două lui *Makarios Kaloreites* și două lui *Konstantinos Anagnostes*, ambii din secolul al XIII. Într-o prefață de 7 pagini editorul ne dă lămuriri critice, lingvistice și metrice. De asemenea se arată pe scurt cuprinsul fiecărei poezii. Editorul a avut în mână fotografii după manuscriptul conținut în *Codex graecus vaticanus palatinus* 367. Prima poezie a monahului Makarios, „Alfabetul” a mai fost editată de D. N. Anastasiewicz în *Byz. Zeit.*, XVI. Asupra aceiași a făcut câteva observări filozofice și Hatzidakis din Athena în revista citată. XVII an. Celelalte 3 ediții crede a fi inedite. Despre poetul Konst. Anagnostes ne vorbește și Krumbacher într-o pagină întreagă, atrăgând cel dintâi atențiunea asupra lui în a sa *Geschichte der byz. Litteratur.* (II ed. p. 773).

Scrierea: „Alfabetul” a lui Makarios, numită așa fiindcă fiecare stil începe cu câte o literă a alfabetului în ordinea obișnuită, cuprinde considerațiuni generale asupra zădărniciilor vieții acesteia. O melancolie te prinde dela început:

(Să gemem din suflet, să plângem din inimi...)

(Căci iată-mi viața întreagă uscatu-s'a ca iarba

((Și ca o floare a căzut, vai mie prea nefericitul. etc.)

Makarios Kaloreites era un călugăr *μοναχός* în Sfântul Munte, căruia i se mai zice și *καλὸν ὄρος* pe lângă *ἅγιον ὄρος*. Așa că, după d. B. s'ar putea pune în legătură numele lui *καλορεϊτες* cu aceste vorbe. Înălătură, în tot cazul, eroarea lui Anastasiewicz, care neavând în vedere poezia a doua, unde călugărul ne lămurește asupra persoanei sale, încearcă să-l pună în legătură cu un nume occidental Belmontinus sau Buondelmonte, părere fantastică. Makarios ne spune în a doua poemă (destinată a fi prefața unei opere mari, pierdute) că venind la el doi latini ca să discute și susținându-și fața de ei cu tărie credința lui ortodoxă a fost pus la închisoare împreună cu alți 12 tovarăși cu cari până atunci trăia în liniștea cea mai deplină. Aci în închisoare, pe întuneric, a scris cu destule erori ortografice poezia-prefață, prin care își recomandă cartea (pierdută) ca folositoare spre mântuirea sufletului cititorilor. D-l B. stabilește cu destulă probabilitate epoca maturității poetului: prima treime a secol. XIII. Versurile sunt în metru politic (tetrametru iambic, catalectic). Limba mai ales prezintă interes prin faptul că prima bucată e scrisă în formele literare, cea de a doua cu evidentă influență a limbii vorbite-populare. La prima citire aproape nu poți crede că e aceeași mână și același cap. Surprindem însă fenomenul a două limbi, două sisteme simultane, în aceeași personalitate. Din Konstantinos Anagnostes, pe care editorul îl stabilește cu multă probabilitate în a doua treime a sec. XII, ni se dă o poezie în vers de 7 silabe, bazate pe accent (și aci se rectifică eroarea pe care catalogul lui Stevenson i-a cauzat-o lui Krumbacher) și cu o evidentă tendință spre rimă (care apare în al XV secol), în tot cazul o simțitoare asonanță. Așa dar Anagnostes este unul din cei dintâi făuritori de rimă — element necunoscut până la el de byzantini. Cuprinsul primei poezii este o mulțumire către un binefăcător. Se mai dă o scriere de 46 versuri în metru politic. Caracterele vorbirii populare sunt manifeste. Sînzura vine des (*κη ἄν* etc.). — Cuprinsul este asupra rostului unei pedepse date școlarului său, care era pornit spre mânia. Precum s'a văzut, cred, micile poezii își au interesul lor, dacă nu ca valoare intrinsecă, poetică, de sigur ca sintaxă, limbă și istorie literară.

C. PAPACOSTEA

SORIN NEGRUTZI: *Quintus Horatius Flaccus*. București. Tipogr. F. Gobl fii.

Autorul — probabil un tânăr student în cei dintâi ani ai facultății de litere — tipărește într-o vioaie broșură, îngrijită ca înfățișare, o conferință ținută în clasa a opta a liceului Sf. Sava, în 1912. O publică „nu pentru vanitatea de a-și vedea numele tipărit” ci pentru ajutorul celor care studiază pe Horațiu în liceu, și n-au vreme trebuitoare să citească ceea ce s'a scris despre el; și, pentru un motiv de ordin subiectiv: o amintire de pe timpul „frumoaselor zile trăite pe băncile liceului”... În cele 50 de pagini ale broșurei se dă o icoană deseori isbutită, și desigur fără pretenții de originalitate, a vieții și operei lui Horațiu, punând în lumină toate însușirile deosebite ale marelui liric latin. Conferința e scrisă mai totdeauna cu îngrijire, — ici-colo s'a strecurat câte o stângăcie stilistică, — și rândurile de pe pagina 6, arată că d. Negruzți știe să evoace îndemânatec o scenă din antichitate. Revăzută, conferința și-ar avea locul meritat într-o bibliotecă de popularizare, — pentru marele public ar fi o călăuză întru cunoașterea lui Horațiu.

TR. I. Z.

ȘTEFAN G. MORĂRESCU: Operațiuni de bursă și arbitragiu. București 1913.

Lucrarea este împărțită în două părți. În prima parte autorul tratează despre feluritele operațiuni de bursă. Ne lămurește legea burselor, executarea ordinelor de bursă prin agenți de schimb, efectuarea târgului cu termen și bani gata, arată procedarea de urmat pentru titlurile pierdute ori furate, arată avantajele și desavantajele speculațiunei la bursă, dă sfaturi prețioase asupra plasării capitalului și ne aduce la cunoștință feluritele valori speculate la bursa noastră.

În partea doua a lucrării d-sa tratează despre arbitrajii și dă sfaturi folositoare cum trebuie să procedăm ca să acoperim mai economic sumele datorite în străinătate, după ce am consultat cotele de schimb ale localităților respective. În acest scop d-sa arată influența scontului asupra schimbului și cauzele fluctuațiunii scontului, și dă exemple de socotirea echivalentului monetar. Această parte este însoțită cu diferite tablouri de parități între București și alte burse streine, cu exemple practice de arbitragiu între București și alte burse și cu tablouri de echivalentul monedelor streine în lei. Lucrarea poate folosi oricui dorește să-și plaseze economiile în titluri de rentă ori acțiuni, cum și celor care au legături comerciale cu străinătatea.

DR. I. B.

ION PILLAT: *Eternități de-o clipă*. Poezii. edit. „Flacăra” 1914. București.

Noul volum de poezii al D-lui I. Pillat, îmi dă bun prilej să-mi recitesc aprecierile tipărite în no. 12, din n. 1912, al „Convorbirilor Literare”, cu privire la cel dintâi volum al d-sale — aprecieri ce-au părut prea entuziaste — și, să le mențin pe dea'ntregul față cu activitatea literară desfășurată de atunci, adăugând încă pe alocurea și unele lumini nouă.

Socotesc, însă, din capul locului să las în afara acestor fugare însemnări, — versurile din noul D-sale volum, intitulate: „Cântece din amurg”. Mai toate sunt scrise, după însăși deslușirea d-lui I. Pillat, în anii de ucenicie poetică: înrăurirea eminesceană — și fond și formă — e prea vădită, încât, cred eu, publicarea lor n'a fost nimerită.

Ceeace caracterizează, în genere, poesia D-lui I. Pillat — lucru ce am căutat să-l statornicesc cu prilejul cetirii celui dintâi volum — e atmosfera c'un pronunțat accent de intelectualitate, de rafinament artistic, în ac-

cepția bună a cuvântului. Vor fi, firește, unele influențe literare ce-și fac loc în volumul acesta nou al D-lui Pillat. S'ar putea aminti numele lui Heredia, spre pildă, ca unul dintre poeții care au îndemnat inspirația d-sale să se avânte apre lumi spuse, dela care a deprins tăctura solidă și scântee-toare a versului, plasticitatea imaginilor, viziunea de un admirabil colorit a priveliștilor... S'ar mai putea pomeni și numele încă a doi poeți, poate. Și acest chip, totuși, de-a judecă poezia d-lui Pillat ar fi, socotesc nedrept. Întrăuriri felurite au suferit mulți și mari poeți. Interesant pentru noi, e ceea ce a răsărit din ciocnirea aceasta: a putut isvorî nota personală, lămuritoare a unei nouă tălmăcirii poetice? În cazul afirmativ, de bună seamă, avem a face cu'n poet. D. Ion Pillat, fără îndoială, își caută încă drumul — drumul definitiv. E și prea tânăr ca să-și l fi statornicit. Dar din chipul cum a știut să-și asimileze diversele influențe literare, împrumutându-le de cele mai multe ori viață proprie — reiese limpede că-și va putea găsi calea definitivă.

„Fresca din Orvietto” — ce continuă seria de poezii intitulate „Pictor Ignotus” — prin admirabila zugrăvire, prin așă de abila gradare a efectelor, prin discreția plină de grație de care e învăluită, poate fi pusă alături cu cele mai avântate pagini din „Sensations d'Italie” ale lui Paul Bourget.

Pentru lumile apuse d. Ion Pillat are o semnificativă înclinare: „Sonetele coryntiene” și o „vedenie” — *Thebaidă* —: deslușesc fericit simțul fin de evocare al trecutului, al priveliștilor naturei:

Pare brâu cusut cu aur prins în boabe de mărgean
Nilul presărat cu Ibiși în a zilei agonie.
Nici un zgomot de lopată, nici o șoaptă nu învie
Nesfârșita necropolă a pustiului theban.

A lui Ramises țară doarme sub a vremii moarte file,
Și rogozul își frământă lung murmurul monoton, —
Dar pe ceruri iconită: tiară de Phaëon, —
Lună nouă iar străluce luminând palmieri la Philae...

Minunați privim vrăjirea de pliaște și de gemme:
Insula e străvezie ca un ostrov de cleștar.
Ibiși fug și cum iau sborul, pare râul secular
Că-și înalță 'n rânduri dese pânzele de pe trireme. (pg. 99)

Iubirea învăpăiată, tumultoasă, nu vibrează în poezia D-lui Pillat. În unele „cântece din amurg” e surdănată, plutind într-o atmosferă de vis. În „Aeterna Lux” — *Un monah orb vorbește* — una dintre cele mai bune bucăți ale volumului — se lămurește chipul d-sale propriu de a tălmăci simțământul iubirii...:

Atunci și la ce bun cu dor nebun
S'o iau, s'o strâng, s'o frâng ca pe o floare?
Din două firi să facem Neființa
O clipă; — apoi să resimțim ființa
Din nou cum ne desparte și ne doare?
S'o urmăresc atuncea; la ce bun
Să caut să cunosc necunoscuta?
Când ai atins un flutur, el pierdut-a
Pe veci din aripi scumpa strălucire...

Și dureros, pe țărni săpat de ape
Eu am cules-o numai din privire,
Și am răpit-o sub închise pleoape,
Am dus-o 'n țări cu vecinică zăpadă...
Apoi din ochi ca pururea s'o vadă
Mi-am smuls lumina lumii trecătoare.

Și am lumina feței Ei pe veci,
Călugăr orb sub bolta fără soare
Închis în paza zidurilor reci. (pg. 135)

„Eva”, și, în deosebi „Sarcophagele” — un simbol minunat care ar putea sluji multora dintre... poezii „curentului nou” drept pildă de adevărat simbol — sunt iarăși netăgăduite dovezi că d. Ion Pillat pășește în rândurile dintâi ale poeziei noastre contemporane.

Peste tot, limba a câștigat în precisiune, împeștrirea cu neologisme inutile nu se mai zărește, verbiiajul, care — o clipă — își făcuse loc în volumul dintâi în „Noapte păgână”, e cu desăvârșire îndepărtat, cedând pasul unei sobre, și totuși avântate versificări. Speranțele, — deșteptate cu prilejul „Visărilor păgâne”, — le socotim pe deplin îndreptățite, și sporite, cu acest nou volum.

TR. LĂZĂRESCU.

N. BANESCU. *Insemnări din campanie.* București 1913.

Insemnările D-lui N. Bănescu sunt notele de drum ale celui care nu are multă vreme să scrie, ci care-și folosește pentru aceasta numai popasurile scurte. Insemnările sale sunt mai numeroase tocmai atunci, când popasurile au fost mai scurte, iar în zilele de odihnă și așteptare un rând două ne amintește trecerea acelei zile. A scris numai cât a văzut, puțin din ce-a auzit și foarte puțin din ce a gândit. Ciudat, să scrii despre o campanie și să nu faci nici-o critică, să nu-ți manifestezi prin nimic personalitatea de scriitor! Aceasta fiindcă autorul a înțeles realitatea și și-a făcut însemnările ca un militar, care are să înțeleagă ce vede și aude, dar care nu trebuie să întocmească, ceea ce se cuvine să întocmească alții.

Citindu-i însemnările așteptăm ordinul odată cu el, mergem cu el, ne înveselim de veselie lui și odată cu el ne întristăm de situația tristă a armatei lovită de epidemie.

Descrierile lui sunt schițe sobre; în câteva cuvinte ne tâlmăcește pe înțeles locul și situația lui de fiecare zi, iar când ne dă în 2 rânduri: „Sunt ofițer de zi... nu mai am vreme să scriu” înțelegem deplin toată răspunderea și nici zece pagini nu ne-ar fi lămurit mai bine asupra greutateii sale. E scrisul unui om pe care nu-l fură condeiul.

I. B.

3. REVISTE

CURIERUL JUDICIAR. — (Ianuar, Fevruar.). În vremea din urmă, prin felurite ziare și reviste, chestiunea magistraturei la noi în țară — privită fie din punctul de vedere al organizării, fie din acel al răspunderii bănești pentru munca depusă — a interesat cercuri din ce în ce mai largi. Dacă din punctul de vedere al organizării, magistratura a căpătat o temeinică îndrumare, și o quasi-inamovibilitate sub ministeriatul d-lui Toma Stelian, din celălalt punct de vedere, al răspătării bănești, își așteaptă încă o bună legiferare. Toate îmbunătățirile făcute în ultimul timp sunt minime, spre a putea fi amintite că un pas înainte. D. I. Ionescu-Dolj,

prezidentul secției de notariat al trib. Ilfov, tipărește un articol vioi și documentat, punând față în față țifre care înfățișează lefurile magistraților de diferite trepte — dela noi, și, din Franța, Anglia, Germania, Austria, Rusia. Firește, comparațiile sunt dezastruoase pentru râsplata bănească ce-o primesc magistrații noștri. Scumpirea traiului așă de viu simțită în vremea din urmă la noi în țară, îngreuiază și mai mult vieța, plină ea însăși de multe și felurite exigențe. Poate n'ar fi făcut rău d. Ionescu-Dolj dac'ar fi alcătuit un tablou, în care să fie confruntate lefurile magistraților noștri cu lefurile egale ale diferiților funcționari din alte ministere. Am fi avut, — bănuim, — surpriza ca leafa unui judecător de tribunal, să fie egală cu a unui șef de birou din nu știu ce minister: funcțiune, fără îndoială, foarte onorabilă și această din urmă, — dar iarăși vădit lucru este că există, în toate privințele, o apreciazabilă deosebire între ele... D. Ionescu-Dolj cere, având în vedere și excesiva scumpire a traiului, în Capitală cu osebire, o simțitoare sporire a lefurilor, și introducerea gradățiunii, cași în alte țări. Sunt dorinți de câțiva ani în urmă continuu exprimate și care, până acum, au căpătat un acelaș statornic răspuns: „nu permite bugetul”. Unde d. Ionescu-Dolj pare nedumerit și nu găsește un răspuns suficient la întrebarea: „de ce această vitregă atențiune față de cea mai necesară instituțiune: justiția”, — socotim că răspunsul ar fi mai ușor de dat decât am dori chiar noi... În legea de organizare a ordinului judecătoresc, din 1909, în expunerea de motive, dacă nu ne'nșelăm, d. Toma Stelian amintea dorința vie ce are de-a scoate, cu desăvârșire, magistratura de sub influența politicei de partid... Aici trebue căutată cauza de mai sus. Nu putem stărui mai mult într-o fugară recensie, și într-o revistă cu desăvârșire obiectivă. Oricum, vorba veche: *sapienti sat...* S'așteptăm, totuși, cu speranța unor înfăptuiri de gânduri mai bune. — Interesante observațiuni publică d. Nicolae N. Păncu, judecător, asupra maximei „*nemo censetur ignorare legem*”, — conchizând că „nu-și mai poate avea aplicațiunea sa, iar instanțele sunt datoare a se pronunța asupra efectului de anulare a convențiunilor pe calea ce poate duce la realizarea adevărului și a echității”. — Studiul d-lui judecător C. St. Bossie, asupra deosebirilor dintre legile bulgare și cele române „din teritoriul anexat”, bine scris și foarte conștiincios documentat, merită o specială atențiune — încât, socotim că vom avea prilejul să stăruiim altădată asupra lui. D-nii M. Tigoianu și Fl. Vasiliu, magistrați, tipăresc două interesante cărți de judecată; cel dintâi în speța: într'un delict de bătaie deși martorii nu arată c'au văzut faptul material al bătăii, însă existența delictului se poate deduce din diferite indicii și prezumpțiuni care au înconjurat acel delict; și, cel de al doilea; în speța: dacă titlul de proherede constituie o justă cauză pentru toți herezii ab-intestat, testamentari, universali sau particulari, atunci când posesia autorului a fost cu titlu de proprietar.

ZL.

BULETINUL SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMANE. — *Publicațiune semestrială, sub îngrijirea d-lui Constantin Moisil.* — În ultimul număr Ex. Sa Mgr. R. Netzhhammer în „Dioscurii în Tomis” arată rolul pe care l-a avut în viața orașului Tomis (Constanța de azi), divinitățile acestuia, potolitoare de vijelii. Icoana celor 2 frați gemeni, prefăcuți în constelația Castor și Pollux, alcătuia marca orașului, împodobiă clădirile publice, eră venerată în sanctuarii, eră săpată pe monete și pe greutățile comerciale.

D-nul C. Moisil, numismatul ajutor al Academiei Române, analizând privilegiul comercial, acordat de Mircea-cel-Bătrân negustorilor din Brașov, deduce că monetele întrebuițate în Țara-Românească pe vremea aceea erau: ducatul, banul, fertunul și perpera. Ducatul era egal cu dinarul unguresc, banul valora $\frac{2}{3}$ dinari; fertunul și perpera nu erau monete propriu zis; ci numai monete ideale, însemnând: fertunul 24 ducați, iar perpera 18 ducați. D-nul Moisil identifică apoi ducatul și banul, pomeniți în privilegiul lui Mircea cu monetele, aflate în tezaurele monetare și păstrate, o bună parte, în colecția Academiei Române, ducații sunt bucățile mari de argint; iar banii cele mici.

În același număr d-nul Moisil continuă inventarul monetelor și tezaurelor monetare, găsite în România și ținuturile românești învecinate.

N. C.

NATURA. Anul IX No. 5 *Februarie* 1914 București. — D. Ing. I. Gheorghiu, într'un interesant articol, arată utilitatea tractorului electric și ne-nunțăratele avantaje ale acestuia față de tracțiunea cu aburi, cu aer comprimat, cu motoare cu benzină ori cu păcură. D-sa nădăjduiește ca în viitor tractorul electric să fie întrebuițat la toate mijloacele de transport.

D. Prof. G. G. Longinescu începe să publice amintiri plăcute din primele timpuri ale activității sale ca profesor.

O scurtă biografie a lui Claude Bernard, ne arată însemnatele servicii aduse științei de către marele fiziolog francez.

În o formă literară D. Victor Stancu face cunoscut felul răspândirii semințelor.

Indemnuri pentru industrializarea lemnului în țara noastră ne dă d. G. Netta.

D-l. Ing. V. Florian arată avantajele probabile ale roților de oțel asupra roților de lemn la automobile.

DR. I. B.

BULETIN DE LA SECTION SCIENTIFIQUE DE L'ACADEMIE ROUMAINE. II-ème Année. No. 8 Bucarest 1914. — D. Gr. Antipa publică discursul ținut în ședința Ac. R. din 16 Febr. 1914 cu prilejul serbării a 80 ani împliniți de Ernst Haeckel. În o cuvântare relativ scurtă d. Antipa a precizat individualitatea marelui naturalist și filosof, înșiruindu-ne mersul vieții și al lucrărilor acestuia.

Aflăm că medicul Haeckel a părăsit Medicina pentru a se devota studiului biologiei, către care era atras încă din copilărie; că el a muncit fără odihnă studiind amănunțit vietățile în laborator și în natură, iar legile vieții aflate de el au fost întemeiate pe un imens material studiat de el însuși. O muncă pentru aflarea adevărului și neînvingă de cele mai dureroase loviri ale soartei; un curaj neasemănat în apărarea teoriilor sale, o dragoste nemăsurată de cariera lui de profesor, l'a înconjurat pe fondatorul filozofiei moniste de aureola unui întemeietor de religii.

D-l. Giurgea are două comunicări. În prima, asupra variației puterii catalitice a soluțiilor saline și coloidale cu concentrația, ni-se arată că o soluție salină nu-și mărește puterea catalitică odată cu concentrația, iar unele soluții coloidale nu au putere catalitică. Încercările au fost făcute asupra apei oxigenate.

În a doua comunicare asupra influenței alcalinității în determinarea coeficientului catalitic arată că puterea catalitică a unei soluțiuni saline

ori colloidale nu atârnă de alcalinitatea ei, dar că mărirea puterii catalitice depinde de natura și cantitatea substanței care se adaugă în soluție.

D. Gh. Botes., publică o notă asupra structurii geologice a zăcământului de petrol dela Copăceni (Prahova). Zăcământul studiat se află de-a lungul unei linii de dislocație în care saliferul miocen vine în contact anormal cu pliocenul. Una din sonde se află la nordul liniei de dislocație pe oligocen și a găsit petrolul la contactul oligocenului cu saliferul miocen; iar a doua sondă se află pe pontic la sudul liniei de dislocație și a găsit petrolul în meotic. Din analizele petrolului dela cele două sonde reiese că petrolul primei sonde este primar, fiind ușor și parafinos; iar petrolul din sonda doua este un petrol de tranziție între petrolul primar și secundar, totuși compoziția chimică a celor două petroleuri este apropiată.

Tot D. Rotez mai publică o notă asupra faunei Moluscelor din levantinul dela Moreni. Locul de culegere al fosilelor se află pe partea de sud a dealului Morenilor la nordul exploatării de petrol Bana. D-sa a aflat o faună destul de bogată reprezentată prin 33 forme diferite, care-i arată precis că acele depozite sunt formațiuni de apă dulce. D-sa mai descrie și câteva din formele faunei aflate.

D. I. P. Ionescu Argetoiaia publică o notă asupra ponticului în Oltenia. D-sa vrea să precizeze limitele ponticului în Oltenia și crede că acele limite ar fi valabile pentru România.

După rezumarea lucrărilor geologice făcute anterior de alți geologi asupra ponticului în România și după ce compară acele lucrări cu rezultatele cercetărilor ce D-sa a făcut în regiunea dintre Turnu-Severin și Baia de Aremă, stabilește ca limită inferioară a ponticului depozitele cu facies marnos cu congeria thomboidea ca fosilă caracteristică a orizontului inferior care se reazemă nemijlocit pe meotic.

Orizontul superior este reprezentat prin marne nisipoase galbene bogate în fosile și este limita superioară a ponticului cu fosilele caracteristice: Dreissensionuja și Vivipara achatinoides.

D. G. Marinescu publică o notă asupra întrebunțării injecțiunii cu serum salvarsanizat „in vitro et in vivo” sub arrachnoida spinală și cerebrală la tabes și paralizie generală. Au fost tratate astfel 20 de cazuri de syphilis al sistemului nervos central. Rezultatele de și par bune, totuși autorul cercetărilor le dă sub cuvenita rezervă, de oarece timpul de observație a fost de trei până la opt săptămâni.

DR. I. B.

REVUE DES DEUX MONDES. (15 Februarie 1914).

Critica nu s'a prea ocupat cu literatura pentru copii, — nici în Franța, nici în Italia. D. Paul Hazard, într'un lung articol, scrie amănunțit tot ce se poate spune asupra subiectului „La littérature enfantine en Italie”. — Pe lângă cântecele, jocurile copilărești, — există o întreagă literatură pentru copii. În Franța sunt cunoscutele memorii ale unui măgar, — în Italia, sunt Memoriile unui pui de găină: autoarea e Ida Bocini, Atăția din scriitorii streini care au scris pentru copii — Grimm, Canonul Schmid, Andersen, și cu deosebire Jules Verne, pătrund din ce în ce mai mult în Italia. Acesta din urmă a găsit și un „pastîșeur”, Selgari, exagerând multe din calitățile popularului povestitor francez. O mulțime de ziare ce se adresează numai copiilor apar în Italia: *Il Piccettino*, *Il Giornaleto*, *La Domenica dei fanciulli*, ș. a. Dacă execuția tehnică lasă de dorit, — răspunsul vine dela sine când știm că, abonamentul pe an e de 2.50 l., și, un abonament special

pe vacanța mare, trei luni, costă 0.301... Cea mai răspândită dintre aceste gazete, e *Corriere dei piccoli*, care numără și colaboratori de merit. Mai presus însă, de această literatură de ordin mai obicinuit, două cărți de o potrivă de răspândite și de iubite, sunt hrana intelectuală a copiilor: *Pinocchio* și *Cuore*. Minunata carte ce se cheamă „Pinocchio” — o îmbinare fericită a miraculosului, ce ține veșnic trează mintea copiilor, cu observația psihologică, ce le îngăduie să înceapă a-și da seama de ei înșiși — a avut nevoie de trei condiții ca să poată vedea lumina zilei: o tradiție stabilită; talentul autorului, și colaborarea geniului rasei. Către sfârșitul sec. 18-lea începe o literatură anume pentru copii — multe nume de scriitori pot fi amintite și dintre ele, Luigi Antonio Parravicini, cu cartea sa *Gianetto*, e strămoșul lui Pinnachio. În urmă, talentul vioi al lui Collodi — pseudonimul lui Carlo Lorenzini — un funcționar mic, care își întrebuință vremea liberă scriind povestiri pentru copii, știu să intruchipeze încântătoarea carte așa de populară azi: *Pinocchio* și a treia condiție e deja împlinită prin întrebuințarea însăși: ce popor, mai mult ca cel italian, a fost înzestrat de natură cu o imaginație bogată și mlădioasă?

„Cuore”, admirabilul volum al lui De Amicis, isvoră dintr-o simplă întâmplare. Autorul, ducându-se să-și iea copilul de la școală, îl văzu în tovărășia unui sărman copilaș îmbrăcat în niște haine mult mai mari decât el — înainte de a se despărți, cei doi copii se îmbrățișară. În clipa-aceea, De Amicis concepă ideea unei cărți în care viața de școală să fie zugrăvită cu tot ce are mai frumos și mișcător... În treizeci de ani, șease sute de mii de exemplare s’au răspândit pretutindeni: douăzeci și cinci de traduceri, dintre care una în limba arabă și alta în limba japoneză, arată că renumele acestei cărți a străbătut tot pământul. Ea aparține acelor opere, care, din elementul național fac să răsară elementul omenesc. O analiză amănunțită ar fi de prisos — urmărind studiul d-lui Hazard — întrucât e destul de cunoscută, și la noi, cartea lui De Amicis. Păcat numai că niciunul dintre scriitorii noștri tineri — d. A. Vlăduț, de pildă, care ne-a dat frumoasele tălmăciri din Ada Negri — n’a fost ispitit să traducă această adânc mișcătoare operă, — de oarece versiunile ce le avem sunt departe de a fi la înălțimea originalului.

I.Z.

CRONICA ARTISTICĂ

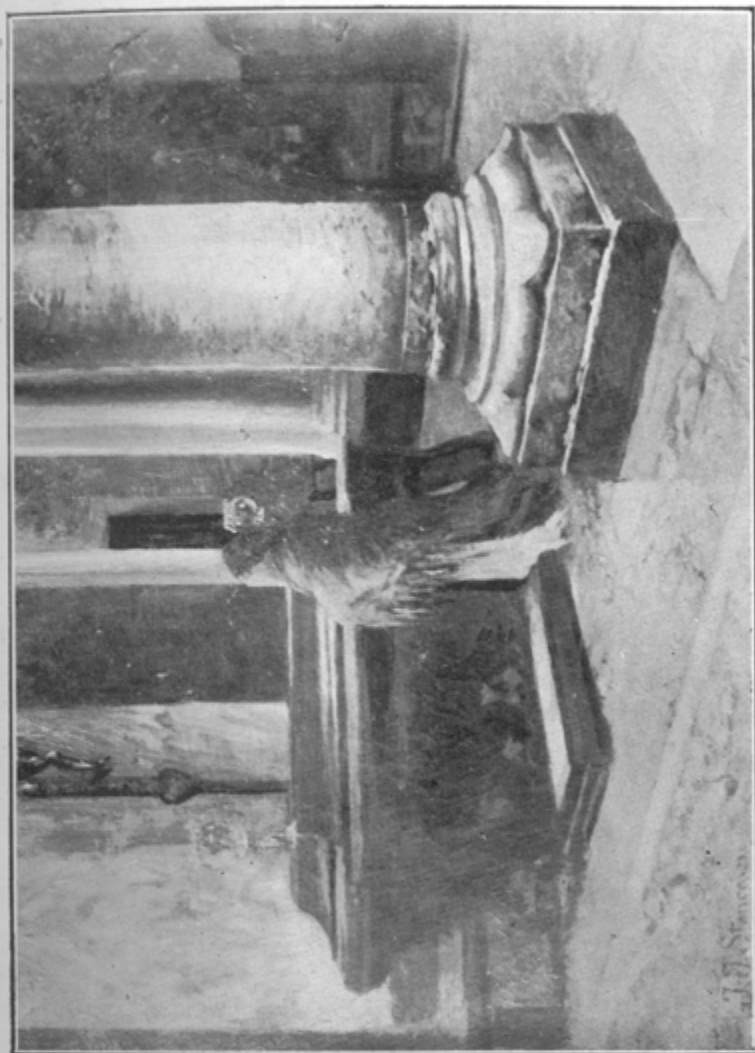
Artiști dispăruți: Pictorul I. Stăncescu.

Istoria artei românești, așa de bogată în monumente, este încă prea săracă în nume de artiști. Din epoca de splendoare a arhitecturii noastre monahale se cunoaște aproape singur legendarul meșter Manole, pânăce în preajma vremurilor nouă, în fine, înregistrăm câteva nume de zugravi și meșteri pământenii. Cu puține excepții dar, întreaga artă românească, atât cea monumentală cât și cea populară, ca și poezia, este opera unor anonimi. Într'ansa se reflectează sufletul poporului român, iar îndeletnicirile sale artistice se transmit ca un bun comun din generație în generație, fără ca vreunul anume să revendice singur merite deosebite.

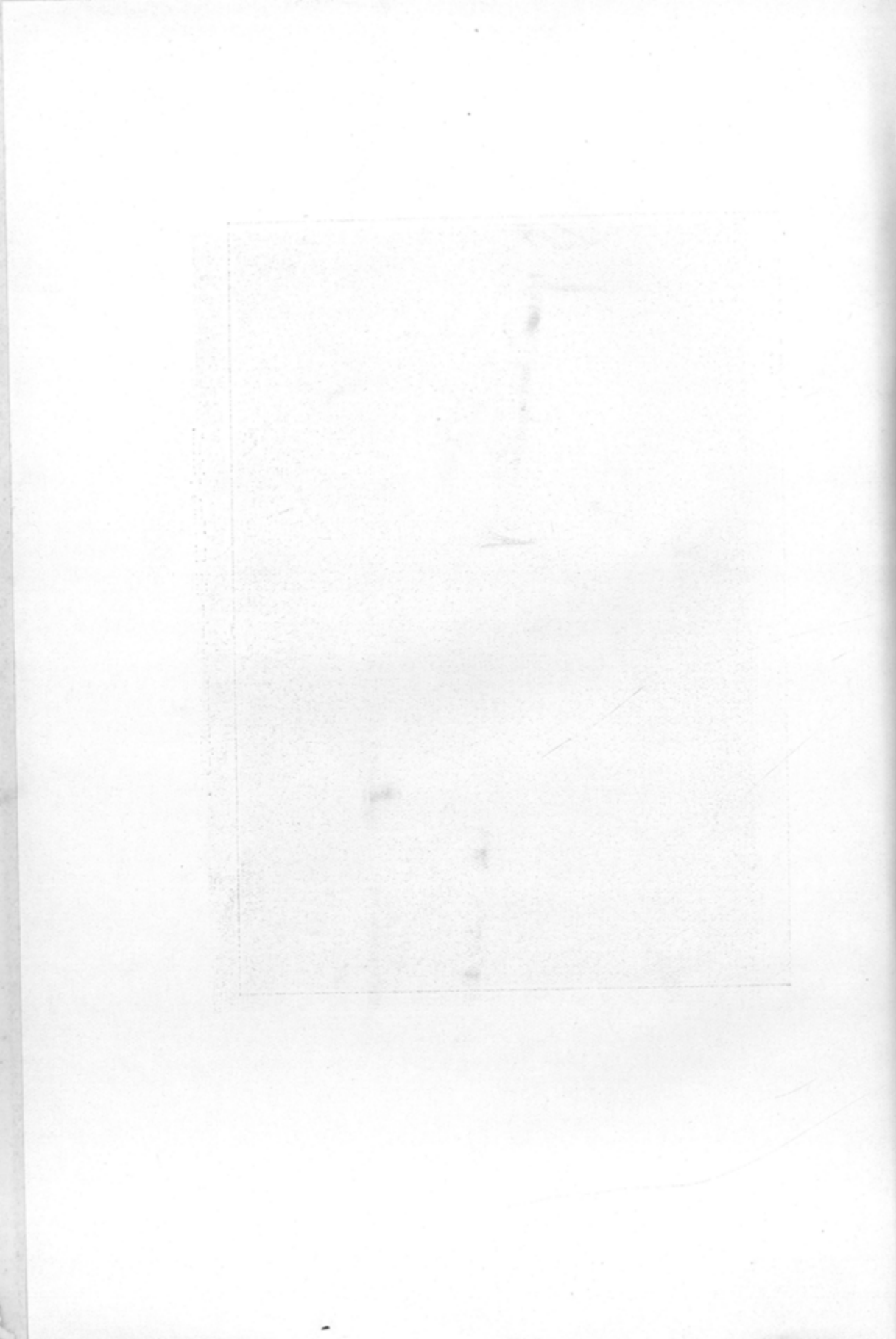
Astfel se explică cum, la începutul veacului trecut chiar, artistul propriu zis nu era încă considerat. Dovada ne-o dă nemulțumirea ce serdarul Craiovean Dumitru Aman o resimte, atunci când copilul său Teodor vrea să îmbrățișeze cariera artei.

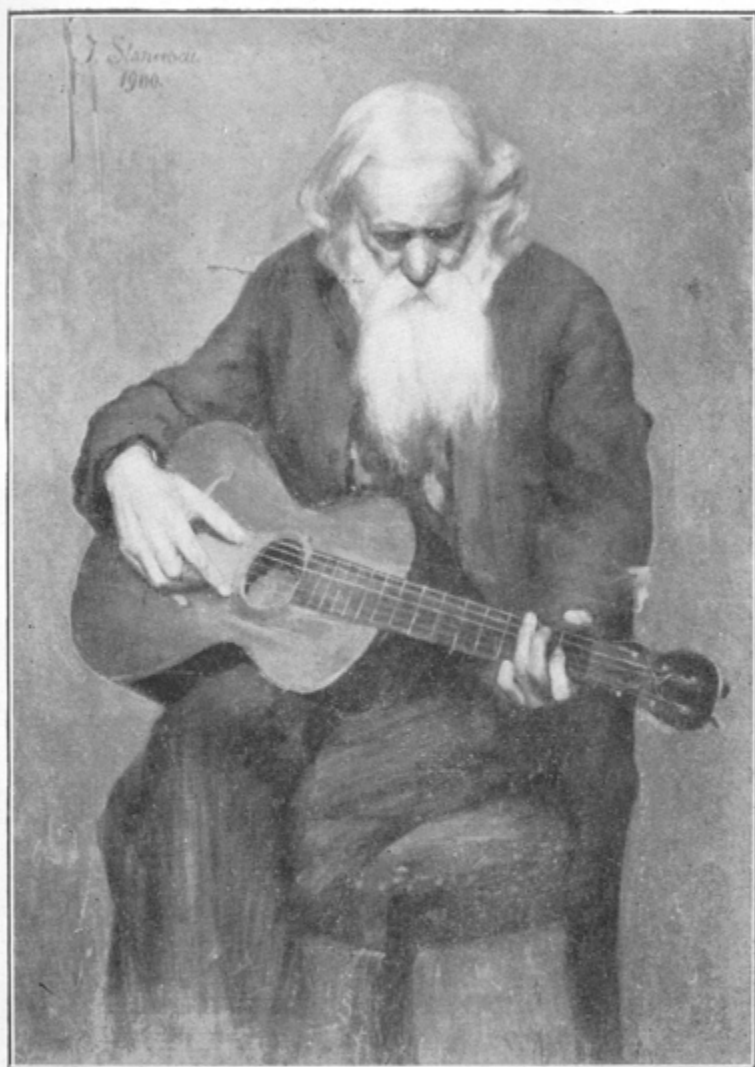
Succesele tânărului Aman la Paris și mai ales renumele de care în curând se bucură în capitala artei modestul zugrav Nicu, devenit marele maestru Grigorescu, contribuie ca în curând să se acorde oarecare considerație și artei la noi în țară.

Eră firesc ca, din mijlocul unui neam cu așa îndepărtate tradiții artistice, să se ivească numeroase talente, cari și în domeniul plastice să năzuiască la realizarea frumosului. În graba însă a prefacerii întregii noastre vieți politice și economice nu s'a putut acorda atenția cuvenită educației artistice, care astfel a rămas mai mult la voia întâm-

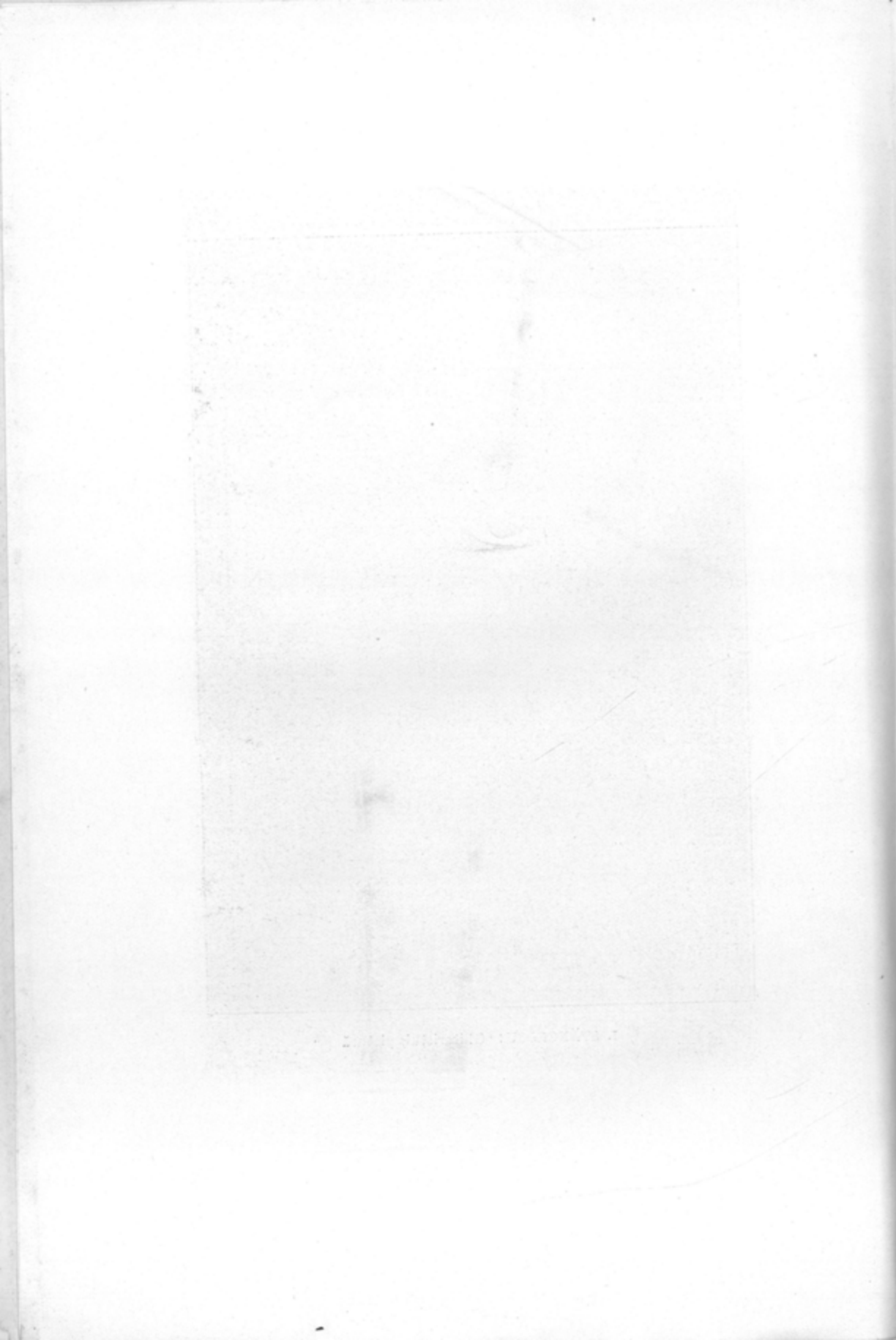

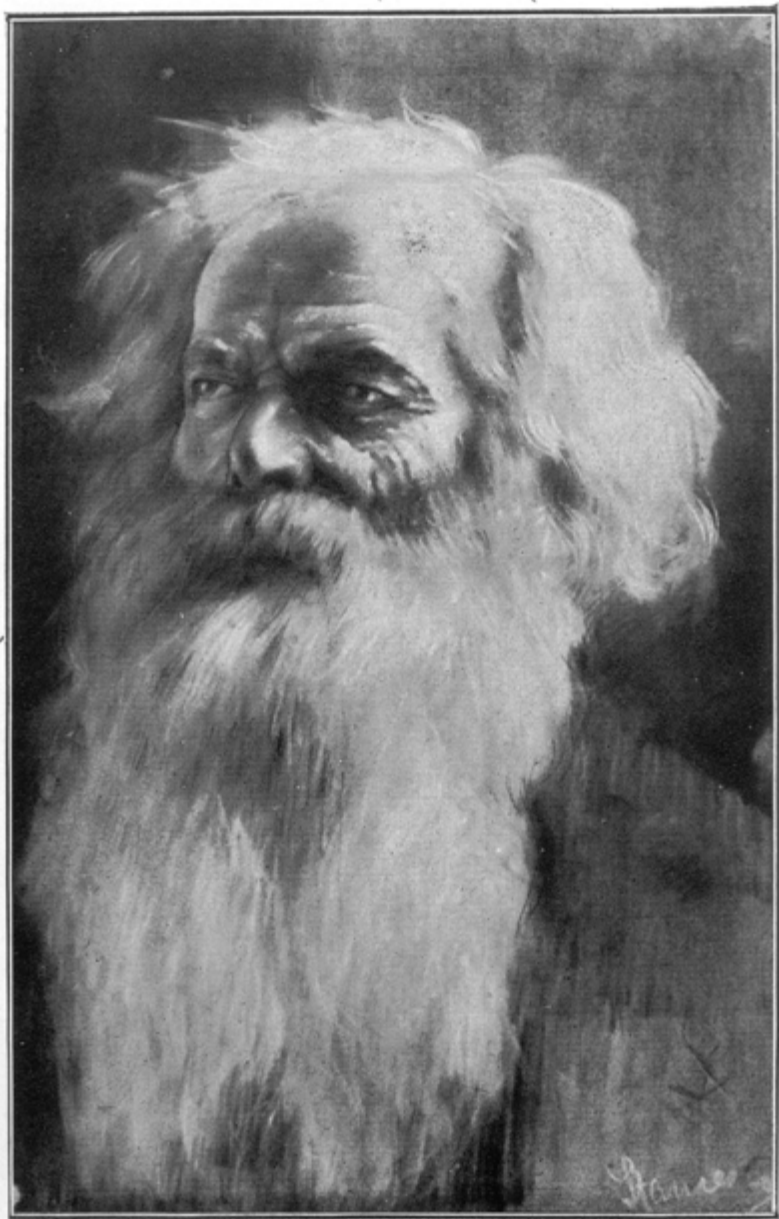
I. STĂNCESCU : Interior din Sf. Marc, pictură.

I. STĂNCESCU: Ghitaristul, pictură.

I. STĂNCESCU : Desemn.

I. STĂNCESCU : Desen.

plărei. Statul la început, cu drept cuvânt preocupat numai de marile probleme ale învățământului primar și secundar, a cam dat uitării școlile de arte frumoase, întemeiate după modele streine de generația plină de entuziasm dela 1864. Cu toată această atmosferă puțin prielnică, totuși talente s'au ivit și dacă numai unele dintre ele au răzbit, vina este mai puțin a lor decât a mediului în care au trăit.

Mulți, dintre aceia cari în acest răstimp s'au îndeletnicit cu arta, au lăncezit, fără a cunoaște mulțumirea de a se vedeți apreciați și însuflețiți de contemporani. Exemplul cel mai izbitor în această privință este al pictorului Andreiescu, coleg și uneori am putea chiar zice emul al lui Grigorescu. El s'a stins, cu totul ignorat, ca maestru de desen în provincie și târziu numai lucrările lui ne-au dat măsura talentului său. Colecțiile oficiale nu conțin niciuna din operele lui de seamă, iar istoria artei nu știe decât prea puțin despre el. Asemenea lipsuri sunt cu atât mai regretabile, cu cât mai restrânsă este încă pleiada artiștilor români.

Înscriind deci în analele artei române numele tuturor acelora cari s'au închinat ei, împlinim nu numai o datorie pioasă dar și un serviciu viitorului istoric al culturii veacului nostru.

Printre cei de curând dispăruți, alcăror nume trebuie reținut, este și pictorul Ion Stăncescu. El se născu la Craiova în 7 Aprilie 1870. Absolvind gimnaziul din localitate și simțind predispoziții pentru desen, intră în Școala de Arte și Meserii, singura instituție din Craiova în care arta era mai mult cultivată.

După absolvire, apreciindu-i-se bunele dispoziții, i se înlesni printr'o bursă a județului și o subvenție a Epitropiei Bisericei Madona Dudului, plecarea în străinătate. Renumele artistic al Veneției îl atrase și înscriindu-se în Academia de Bele-arte de acolo, urmă în atelierul profesorului Ettore Tito. Foarte curând s'a putut pune în curent cu cultura artistică mult mai înaintată a noului mediu în care se află și, în 1896, absolvi Academia, obținând mai multe medalii. Studiile și le completă vizitând diferite centre din Italia și lucrând în special încă timp de doi ani la Academia din Milano. Cu un număr însemnat de desenuri și picturi, Stăncescu se întoarce în 1898 în orașul său natal. Vechea Capitală a Banilor Olteniei, deși păstrase ceva din însemnătatea și belșugul ei de odinioară, nu era însă favorabilă

artei. Indiferența publicului—căci excepția unor rari amatori nu poate conta — nepermițându-i să se poată susține prin arta sa, Stăncescu intră în învățământ, devenind prin concurs titularul a două catedre de desen și caligrafie la Liceul Carol I.

Această nouă activitate a lui Stăncescu, deși de caracter mai mult didactic decât artistic propriu zis, merită totuși să fie semnalată, distingându-se prin roadele îmbucurătoare ce le-a dat. Căci departe de a se mulțumi să corespundă numai cerințelor modeste ale programului catedrelor ce ocupa, Stăncescu a reușit să facă din predarea desenului un adevărat învățământ artistic, cum ar trebui să fie peste tot. Generații întregi au căpătat dela el nu numai îndrumările necesare ale desenului, dar mai ales au dobândit priceperea și iubirea operelor marilor artiști ai omenirii. Prin conferințele ce din propria sa inițiativă inaugurase la Liceu, Stăncescu a desvăluit elevilor săi frumusețile artei clasice. Proiecțiuni executate după fotografiile ce însuși luase în Italia, — grație unei permisiuni ce obținuse de a fotografia și prin Muzeu — ilustrau și înviorau conferințele sale. Cuvântul său era atrăgător și persuasiv, căci nu reproducea cunoștințe adunate de prin manuale: vorbea cu convingerea și entuziasmul artistului care în fața originalelor chiar, în Italia și Franța, se pătrunsese de frumusețea lor, pe care acum o comunica elevilor săi, fericiți de a-l asculta. Asemenea conferințe publice au contribuit desigur și la deșteptarea și buna îndrumare a educărei artistice a Craiovenilor. Exemplul său ar trebui să găsească imitatori, procedeul de el aplicat fiind mijlocul cel mai sigur pentru dezvoltarea simțului artistic al maselor.

Din nefericire, această rodnică activitate n'a putut fi de lungă durată. În urma unor operații, cărora s'a supus în două rânduri la Viena, el se stinse din viață la 7 Oct. 1912 în Capitala Austriei, de unde fu transportat și înmormântat la Craiova.

Moștenirea artistică rămasă pe urma lui îi asigură însă un loc demn în rândul premergătorilor artei românești. El face parte din acea generație de artiști, cari nu au cunoscut mulțumirea sufletească a succesului, pe care o dă numai o atmosferă generală mai prielnică artei decât aceea a vremii lor. Prin munca desinteresată, prin devotamentul lor sincer și neclintit, susținut prin încrederea

ce o aveau în frumoasa și înalta lor misiune, ei vor fi adus artei românești servicii pe care viitorimea numai le va putea aprecia mai bine. Căci avem convingerea că cuvântul propovăduitor al frumosului și exemplul nobil al acestui dascăl al tinerelor generații craiovene nu vor fi fost în zadar. Iar când ziua de mâine ne va revela un mare talent al Olteniei, nu am fi surprinși să aflăm că el va fi fost elev al lui Stăncescu. Influența lui binefăcătoare se repercutează de altfel astăzi încă în liceul din Craiova, unde sunt expuse la loc de cinste mare parte din desenele fostului profesor. Mulțumită generozității, vrednică de laudă, a văduvei artistului, biblioteca liceului s'a mai îmbogățit și cu cărțile de artă și de autori clasici Italieni precum și cu numeroase planșe și ștampe adunate de Stăncescu în decursul celor șapte ani petrecuți în mediul atât de artistic al Italiei.

Picturile și desenele lui sunt în parte răspândite pe la prieteni și admiratori. Cu rușine trebuie să constatăm că colecțiile oficiale nu posedă nimic dela el. Fiind un modest, nu s'a avântat a-și expune lucrările în afară de rarile ocazii ce-i oferă Craiova. Iar când în 1906, răspunzând apelului lansat, a trimis la Expoziția generală câte-va din lucrările sale, a avut cruda decepție să constate că, de oarece nu se închinase probabil la niciunul din potenții organizatori, lăzile cu tablourile sale nici nu fuseseră cel puțin ridicate din gara de destinație.

Amărât de precumpănirea numeroaselor interese lăturale și în domeniul mai senin al artei, el s'a abținut dela oricare altă manifestare publică. A continuat însă să lucreze cu aceeași râvnă care denotă pe artistul adevărat închinat idealului său și strein de orice alte preocupări.

Numeroasele desene și studii ce au rămas dela Stăncescu ni-l arată ca un adept al școalei clasice italiene în care perfecțiunea formei predomină. El se distinge printr'o mare îngrijire a desenelelor: siguranța și puritatea liniilor, studiarea amănunțită a formelor, exprimate cu mare sobrietate dar cu multă realitate, alcătuiesc calitățile sale fundamentale. Foarte cinstit în redarea naturei, s'a ferit de a cădea în banalitatea lucrărilor care sacrifică sinceritatea modelului în dauna unei virtuozități cu efecte ieftine. Încă o dovadă că nu pentru a fi pe placul unui public puțin cunoscător și de aceea mai lesne de cucerit prin mijloace ușoare lucră el, ci stăpânit numai de dorința de a creă fără altă stânjenire și înrăurire din afară.

Picturile lui se disting prin îngrijirea desenului ce constituie substratul atât de neglijat tocmai de generația contemporanilor săi, prea grăbiți a mâinii penelului, fără de a fi exercitat prealabil îndeajuns creionul, care trebuie să slujească de bază.

Coloritul său e, ca și desenul, sobru dar veridic și foarte armonios. Compozițiile sale, după cum arată și „Altarul din St. Marc”, aci reprodus, sânt discrete dar foarte armonioase și plăcute.

Seria peisagiilor de pe valea Oltului și a monăstirilor noastre, pe care în ultimii timpi începuse să le picteze, a fost din nefericire întreruptă prea de vreme și pierderea este desigur simțită pentru arta românească.

Doamna Stăncescu, văduva artistului, directoarea Externatului secundar din Craiova, dintr'un sentiment demn de tot respectul, considerându-se depozitara vremelnică numai a lucrărilor regretatului său soț, își propune ca din vânzarea operelor lui să creeze un fond pentru ajutorarea absolvenților liceului cu dispoziții pentru artă.

La realizarea „fondului I. Stăncescu” ar trebui să contribuie atât galeria din București, unde artistul nu e reprezentat, precum și mai ales Muzeul Aman din Craiova, dacă ar năzuî într'adevăr să fie la înălțimea misiunii speciale ce-i incumbă.

Implinirea unei pioase datorii, de a pune în evidența cuvenită personalitatea pictorului Stăncescu și a-i asigura un loc demn în evoluția artei românești, a fost scopul răndurilor de față.

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

FAMILIA ȘI ȘCOALA

Observări asupra educației noastre de astăzi și Cooperția între familie și școală

Facem dela început o declarație : Cum vom avea să ne ocupăm despre trei feluri de oameni, copiii, părinții și școala, reprezentată prin conducătorii și breslașii săi, și cum nu vom avea totdeauna numai cuvinte de laudă, pentru fiecare din ei, știm că toți acei pe care îi vom descoase au să se supere ; singurii care nu ne vom supăra vom fi noi, și ținem să declarăm următoarele : Nu ținim pe nimenea personal, descriem lucrurile așa cum le-am văzut ; poate vor fi unele lucruri greșite, să ne fie permis a greși și noi ca și oricare alt om ; vor crede părinții și dascălii că cele arătate nu-i privesc pe ei și nici nu pot fi adevărate, să privească cu luare aminte în ograda vecinului și suntem siguri că se vor convinge de adevăr. N'am scris aceste lucruri cu răutate, ci din dorința de a contribui și noi, în slabele noastre puteri, la îndreptarea unui rău ce ni s'a părut că stă să zădărnicească fructele dulci și frumoase ale unei educații, pentru care părinți și dascăli își jertfesc viața.

N'avem credința că vom isbuti, să smulgem răul din rădăcină, ne-am mulțămî numai dacă scânteia aruncată de noi ar aprinde focul în sufletul altora, dacă am putea deștepta interesul în lupta ce pornim, în inima altora, căci suntem siguri că dacă vom pune umăr lângă umăr nu se poate să nu isbutim.

Cele arătate de noi sunt luate, în unele puncte, după scrierile oamenilor ce se ocupă de această chestiune în țările mai înaintate în civilizație decât noi, (mai ales din observațiile culese în Franța, în primăvara anului 1912). La finele lucrării vom înșira lista operilor ce am consultat în această privință.

Azi toată lumea este încredințată că, nici un fel de activitate omenească nu reușește, dacă cei ce o înfăptuiesc nu au fost educați în adevăratul înțeles al cuvântului.

Dar ce înseamnă „a educa” și a fi educat ?

În vorbirea de toate zilele a educa un copil, înseamnă a-l „crește”, înțelegând prin aceasta nu numai a-l hrăni trupește, ca să-și desvolte trupul, ci a-i crește, a-i înălța sufletul, ca să-l facem om înzestrat cu caracter frumos, cu voință puternică, pentru ca la rândul lui să fie în stare a se îndruma singur fără șovăire în lupta cu valurile vieții, ca să fie folositor lui însuși, societății din care face parte și țării lui, căreia îi datorește liniștea traiului și adăpost împotriva nevoilor.

În frământările vremurilor fața popoarelor s'a schimbat; din aceste lupte aprigi pentru câștigarea drepturilor, pe care omenirea a înțeles că le are, a ieșit organizarea stărei noastre sociale de astăzi. Aceste prefaceri spre mai bine le numim noi EVOLUȚIE; dar, dacă am stă să privim la prefacerile prin care a trecut viața copiilor din vremurile tulburi până azi, vom găsi că, o asemenea evoluție a avut loc, evoluție din care copiii au ieșit cu câștig.

Odată cu îngroparea deosebiriilor de clasă, ce atâta vreme au ținut înlănțuit progresul mai tuturor popoarelor a dispărut și precăderile ce se dedeau odraslelor păturei ce strângea jugul și a încolțit în mintea celor atâta vreme obijduiți gândul că copiii lor au dreptul de a fi cot la cot cu acei la care ei, părinții, n'ar fi îndrăznit nici odată să se uite. Egalitatea tuturor cetățenilor înaintea legilor, acest frumos vis răscum-părat în atâta amar de sânge, vis rămas și azi... tot vis... și fără tărie decât doar scris în legi, a născut egalitatea odraslelor fragede și fără puternică încolțire de ură în sufletele lor în fața legilor ce le îndrumează și le hotărânesc adăparea deopotrivă la înviorătorul isvor al educației publice; și poate nicăierea nu se observă mai cu sfințenie această egalitate decât în lumea celor mici, celor neînviăjbiți de greutatea vieții, și fericit este dascălul care ține în mână lui copilul bogatului și al săracului, al celui slab și al celui puternic și care isbutește să sădească în sufletele lor plâpânde dragostea frățească între ei și credința că Dumnezeu n'a lăsat 2 feluri de oameni ci unul singur cu aceeași precădere înaintea lui.

Și când deosebirea de clase a dispărut, zic, făuritorii acestui nou orizont, s'au gândit că copiii lor au căpătat și oarecare drepturi la viață, nu numai datorii, și aceste drepturi le-au cerut la început cu sfială, cu gura pe jumătate și în urmă cu tărie, încredințați fiind, că numai când se vor bucura de acele drepturi vor fi în stare să ducă mai departe — mâine ca cetățean — moștenirea frumoasă pentru care atâta au luptat

De aceea părinții și-au ațintit toate privirile asupra acestor odrasle ce din leagăn încă sunt menite să devină apărătorii drepturilor câștigate cu atâta sudoare, și veghează asupra lor ca și plugarul asupra ogorului său, speranța zilelor de mâine ! și cum caută plugarul să ude, să lucreze în chipul cel mai bun ogorul lui, ca să-i dea roade îmbelșugate, așa caută, ori mai drept, ar trebui să caute, cei ce se gândesc la viitorul țării lor, să lucreze trupul și sufletul copiilor, speranța țării pentru apărarea ogorului și a datinelor strămoșești în viitor.

Cărmuitorii țărilor au înțeles nevoia de a cultiva sufletul fiilor lor ; statul și-a luat însărcinarea de a da educația trebuitoare tineretului, ba încă a hotărât-o prin legi obligatoare pentru toți și pe degeaba și spre mândria noastră avem, sau vom avea în curând, școli până în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, s'a îngrijit să trimeată la școli maestrul cei mai aleși și aceasta cu mari sacrificii în vederea bogăției viitoare ; cugetători vrednici de laudă au căutat și hotărât regulile cele mai potrivite pentru o bună educație și le-au pus la îndemâna tuturor, alții au căutat care sunt condițiunile cele mai bune de igienă și sănătate pentru o bună dezvoltare trupească și sufletească a copiilor, s'au înfăptuit școli unde se învață meșteșugul creșterii copiilor, biblioteci, fel de fel de scrieri ; societăți de toate felurile ajută la desăvârșirea acestei educații.

Dar cu toate acestea, cu toate eforturile și sacrificiile ce face statul pentru o educație desăvârșită, suntem siliți să recunoaștem că nu ne putem declara mulțumiți cu roadele ce ne dau eforturile noastre și dacă vom căuta să ne dăm seama asupra cui să aruncăm vina nu știm care e mai vinovat.

Dacă ogorul muncit și udat cu sudoarea frunței plugarului în ajutorul căruia nu vine decât voia lui Dumnezeu, care dă sau nu ploaie la timp, nu produce atât cât se aștepta muncitorul, n'avem pe cine apucă, muncitorul și-a făcut datoria cum trebuia și la timp și cu voia lui Dumnezeu nu te poți pune. Dacă în toamna tinereții cauți și nu găsești fructele coapte și dulci ale educației, îți întorci privirea asupra muncitorilor ce au arat și semănat ogorul trupesc și sufletec al copilului și din cârdul celor ce au muncit nu știi care e vinovatul, căci la țărână muncește plugarul singur, iar în ogorul copilăriei muncesc părinții, școala cu dascăli ei și societatea în care trăiește tânărul, și deprins să cauți la orice

efect cauza care l-a produs, cei ce au muncit ogorul copilăriei se învinuesc unul pe altul de nereușită ori dau cu toții vina pe bietul stat ca unul ce nefiind ființă în carne și oase poți să-i arunci în spinare orice. Noi vom judecă lucrurile cu nepărtinire, ca privitori de o parte, și siguri suntem că va trebui să aruncăm vina nu asupra unui factor al educației, ci asupra tuturor, în măsura greșelii fiecăruia, și vor fi mulți ce se vor crede jigniți, ne vom aprinde — vorba românului — paie în cap, dar cu atât mai tare vom strigă ca să se audă în toate părțile și să se știe vinovații.

Un lucru e de mirare; învățăm în viață toate meșteșugurile cu puțință mai ușoare și mai grele și socotim ca cel mai ușor, meșteșugul de a fi părinte și pe acesta nu-l învățăm și totuși nimic nu e mai greu decât a fi un bun părinte. Nu intră în cadrul lucrării noastre de a arăta mizeria trupească și sufletească a multor părinți în momentul când Dumnezeu le dăruiește copiii, bolile de care sunt roși, moștenirile ce le au dela părinții lor și pe care le vor lăsa și ei copiilor lor, spaima multora la gândul de a avea copii, din cauza greutăților ce le întâmpină când îi au; toate acestea ar putea face obiectul unei alte lucrări de mare însemnătate socială, noi pornim observările noastre din momentul când copilul a venit pe lume în orice condiții ar fi venit.

E natural că pentru fiecare copil ce se naște și crește ar putea fi scrisă o întreagă istorie, noi vom privi lucrul în general ținând, bine înțeles, seamă de categoriile sociale de părinți.

S'a născut copilul. Norocul lui dacă a putut ajunge pe lume, căci multe sunt piedicele ce i s'au pus înainte!...

Dar în fine a venit. Vorba veche că „copilul e bucuria casei”, nu mai are rost, nu numai nu e bucurie dar, de cele mai multe ori e considerat ca un oaspete nedorit și aducător de greutate, bine înțeles nu în toate cazurile, dar putem spune că în majoritatea lor. Și iată frageda ființă intrată în mâna unor oameni ca să-l crească trupește și sufletește. Oare nu se cere nici o cunoștință pentru acest scop? Oare oricare om, e pe deplin stăpân pe meșteșugul de a făuri din tânărul vlăstar pe omul de mâine, cetățeanul conștiincios de datorile și drepturile lui, voința de fer ce va conduce la izbândă barca vieții ce i s'a dat?

Nu răspundem, dar întrebăm noi, oare oricare om e în stare să ne facă o pereche de cisme ori un rând de haine?

Ori se va zice că asemănarea nu e potrivită, da! deosebirea e și mai adâncă între aceste două meșteșuguri și cel mai greu ni se pare a fi meșteșugul creșterii unui copil și spre dovedirea acestei afirmări, rog pe binevoitorul cetitor, să urmărească împreună cu noi ce se petrece cu un copil în primii ani ai vieții lui, atunci când nu se poate vorbi de o educație a inteligenței lui ci când educatorii au grija de a-i educa trupul și pe cât posibil a-l deprinde cu apucăturile bune, cinstite și sănătoase. Să aibă răbdare cetitorul să înșirăm cele ce ne vor trece pe dinaintea și vom vedea în urmă ce însemnătate au în viața individului acești primi ani ai copilăriei.

Pentru ca să ne fie mai ușor, să alegem trei copii, din cele trei clase ce par a exista în țara noastră, copilul țăranului și al târgovețului muncitor, copilul burghezului cu dare de mână și copilul boerului, ca să întrebuițăm expresiunea ce există în țara noastră; să urmărim acești 3 copii dela naștere pe drumurile lor deosebite, până în ziua când se întâlnesc la poarta școlii, ca să se pună sub adăpostul legii ce le dă egalitatea educației așa zise oficiale.

Ce drumuri deosebite urmează acești trei copii și cât de deosebiți unul de altul ajung pe pragul școlii!

Cu câtă nepricepere își crește țăranul copilul, și n'avem de ce-l învinui; nu cunoaște și nici n'are de unde ști regulile ce trebuiesc păzite în timpul dezvoltării copilului, ce știe el de igiena trupului și a îmbrăcăminteii noului născut? ori ce știe el despre hrana ce trebuie să-i dea, când învește copilul în cârpele cele mai murdare și îl hrănește din luna a 4-a ori a 5-a cu mâncare mestecată în gura mamei, vârstă mămăligă și borș cu fasole în organismul lui care nici laptele mamei nu-l mistue cu ușurință, și cu toții am văzut pe prispa crâșmei mamele amețite de otrava alcoolului, turnând, cu paharul cu care au băut sute de oameni într-o zi, între buzele micuțului, ce se sbate ca în spasmiile morții, otrava ce face să se strângă hidos fața celui mai tare bărbat și îi ia răsuflarea pentru câteva minute. Încearcă să convingi pe un asemenea educator că face cel mai mare păcat batjocorind trupul și sufletul copilului în chipul acesta și vei vedea răspunsul ce capeți:

„Ee... hei, d-le!... știm noi cum se cresc copchiii!... las' că nu moare el de atâta lucru! să se deprindă”...

Dar acasă unde doarme copilul!... în covată pe vatră sau

cu mă-sa alătura în odaia în care soarele nu prea străbate des, împiedecat cu voia gospodarului și unde din crăciun în paști se primenește aerul, acolo respiră plămânul lui fraged, aerul dătător de viață, ori mai de grabă de toate boalele pământului, iar dacă îl duce pe câmp la umbra fugătoare a snopului de grâu, la prânzul cel mare îl vede mama când și-a plâns tot plânsul pe care l-a putut plânge, când a obosit brațul mamei de încununarea mănunchiurilor și când a flămânzit stomacul ei... dar al copilului !...

Așa crește copilul țăranului și ne mirăm că mortalitatea printre ei nu-i mai mare, că încă mai scapă câți scapă, dar vai !... cum scapă, cu ce puteri în trup, cu ce sfârșire a organismului ajung majoritatea copiilor țăranului mărișori și dacă mai rezistă încă mulți, e numai datorită nesecatei puteri de viață a țăranului român, ori moștenirii părintești de răbdare și îndurare.

Așa 's crescuți mai toți copiii la țară trupește, dar sufletește ! Câte apucături rele nu încolțesc în sufletul lui, a toate primitor, pentru că nu are cine-l desbărâ de ele ! și cât de adânc se sapă în firea copilului aceste apucături din tinerețe și cât de greu — dacă nu chiar de loc — mai pot fi scoase mai târziu de către educatorii oficiali !

Un singur lucru trebuie să recunoaștem cu prisosință în sufletul copilului de țăran : voința și răbdarea de fer, arme puternice pentru luptat în viață, dar care nu-i sunt puse în mână de părinți decât indirect prin moștenire și pe care i le ascute nevoile zilnice. Atât are copilul țăranului vrednic de admirat, în colo la poarta școalei vine copilul mai mult ne-educat de loc decât rău educat. Căci cine a avut să educe ? tata ?... bietul om ! cât muncește el ca să câștige pâinea cea de toate zilele și să-și plătească belele către stat ! îi mai arde lui de grija copilului ? doar când cu sburdălniciile înăscute în firea copilului îl scoate din răbdare, oricând i-a turburat hodina seara după o zi de muncă zdrobitoare, de-i aplică mijlocul care nu greșește în educație — varga.

Ori mama ?... grija gospodăriei o face să uite de bietul copil, care în bătătura casei ori în șanțul șoselei deprinde dela cei mai mari toate apucăturile rele, ce se sădesc cu mare ușurință în mintea lui, și apoi chiar dacă tata ori mama ar vrea să se ocupe cu creșterea copilului, nu pot, pentru că nu știu ce trebuie să facă, nu cunosc meșteșugul acesta, nu se gândesc să-l învețe, îl socotesc prea ușor și lasă cea mai de

căpetenie ocupație a omului pe seama lui Dumnezeu și a oamenilor. Grija lor e să-l vadă mare — scăpat deasupra nevoiei — cum? cu ce putere trupească, cu ce înfătoșare sufletească... nu le pasă! ba, au ei o scăpare: „las' că a veni ea vremea școalei, măi băte!... ți-or ieși ție nebuniile din cap"... Aici e marea greșală a țăranului, credința că școala, de ce-i școală?... ca să-i facă copilul bun... Dar vom vedea noi la timp părerea ce o are poporul despre școală.

Așa dar iată cine bate la poarta școalei, iată cu ce capital trupesc și sufletesc se prezintă copilul țăranului la școală de voie ori de nevoie, de teama de a nu rămâneă bietul tată-său fără suman, împlinit de perceptor, căci așa de puțină încredere și dorință are poporul de a-și educa copilul în școală încât suntem siguri că dacă învățământul n'ar fi obligator sub pedeapsă, $\frac{3}{4}$ din copiii țăranilor n'ar veni la școală și părinții nu i-ar îndemna; bucuroși că au scăpat de purtat grija îmbrăcăminte și a cărților, fără să știe să prețuiască ușurința traiului când copilul lui va ști carte.

Dar copilul burghezului?...

Vine pe lume în mijlocul interesului general al părinților; bunicul și bunica par a se bucura. Crește, să nu cumvă să-i lipsească ceva, căci părinții sunt cu dare de mână, tatăl, ocupat cu cafeneaua, cu partizele nesfârșite, intrigile politice, doborârea partidului opus, se îngrijește din ce în ce mai puțin de creșterea copilului, mai cu seamă că acasă plânsetele și țipetele lui îl supără și îl deranjează din cetitul jurnalului, chiar când mama a avut grija să-l îndepărteze din odaia mancei. Mama, cu vizitele vecinelor și ale prietenilor, o interesează mai mult critica celei mai bune prietene decât creșterea cum se cade a copiilor, care rămân pe seama doicelor și a guvernantelor nemțoaice ori franțu-zoaice, care își îndeplinesc datoria după leafa ce o primesc lunar și în spiritul educației ce a primit și ea acasă, nemțesc ori franțutesc.

Foarte rari sunt copiii care sug laptele mamei româneșc, ori care ațipesc în legănarea întovărășită de adormitoarea melodie pe care adevăratele mame știu să o reverse asupra sufletului gingaș al copilului, e o înjosire ca „Gică” să nu aibă guvernantă, o nemțoaică cel puțin, când M-me X sau R' au, ar fi o rușine pentru neamul nostru, ca micuțul când o începe a gânguri să zică cu farmecul lui „Tată” ori mamă. Din vravul de dantele ce-l înăbușă, micuțul face mulțumirea

cea mai mare tatălui, după un îmbelșugat dejun, când zice papă ori maman, spre mulțumirea lui „Madmazel”, care își vede leafa mărită. Și câte simțăminte străine de firea românească nu sădește „Madmazela” în sufletul viitorului cetățean de mâine!!!

Și cu câtă nepăsare calcă în picioare mama și Madmazela cele mai elementare reguli de bună creștere!... Cum îi adoarme și îi îngroapă însușirile cele bune și îi deșteaptă pe cele rele!! Fiecare vorbă și faptă a lor e o greșală în loc să-i insufle modestia, îl fac mândru și vanitos; la fiecare greșală a copilului în loc să-l îndrepte arătându-i răul, îl învață ceva și mai rău. De e obraznic, îl amenință „îți iau hainele ori pălăria cea nouă și nu ți le mai dau” și copilul nu mai face greșala nu pentru că eră greșală, ci de teama de a nu mai putea apărea împopoțonat cu ce e frumos, dar fără de folos pentru el, iar dacă îl amenință cu vre-o pedeapsă, nu i-o aplică nici odată și îl deprind să-și piardă încrederea în vorbele părinților lui și mai apoi în a celor mai mari ca el.

Am văzut copii mari care pufneau de râs la auzul amenințărilor bietului tată și întrebându-l de ce râde, îmi răspunse „D-ta crezi că tata face ce zice?... minte!...”

Și copilul cu spiritul lui de imitare, imită tot ce vede în jurul lui, bun sau rău, e întocmai ca o oglindă în care se reflectă mediul înconjurător, numai că exemplele rele ce sădesc mai cu ușurință în sufletul lui decât cele bune și cu câtă nepăsare părinții dau exemplele cele mai rele copiilor lor!!... Tata îi insufle mândria și batjocura de tot ce e frumos și nobil, mama îl face cochet și mândru, stând toată ziua în fața oglinzilor și nădăruindu-se cu prietenile decât rochiile și dantele. Ce greșală de neiertat fac părinții care desvoltă simțul de mândrie și desertăciune în fața copiilor lăudându-și mereu averile câștigate în mod necinstit, meritele lor superficiale răsplătite pe nedrept de puternicii zilei. Cine n'a văzut copii împroșcând cu disprețul lor, ne la locul lui, pe tovarășii săi sub cuvânt că „tata e cutare și cutare” și cu credința că tată-său are bani, îi e permis orice.

Ce importanță prea de timpuriu li se dă azi acestor copii, cine nu știe că azi într-o familie ești silit să discuți cu Ionel ori cu Georgică, ori cel puțin în fața lor cu părinții lor toate chestiunile cele mai banale, că de multe ori își dă și ei părerea neîntrebați și în lucruri ce nu-i privesc, spre mulțumi-

rea părinților care cu cât văd pe copilul lor, vorbind despre lucruri mai nepotrivite cu vârsta lor, cu atât sunt mai veseli și îl socot „mai deștept decât al tuturor” lăudându-l în gura mare, aprobându-i toate prostiile și luându-l pe genunchi ca răsplată a marei lor înțelepciuni. Încearcă și arată acestor părinți greșala ce o fac prin slăbiciunea lor față de copii și vei vedea ce-ți răspund: copilul meu?... e tare cuminte, lasă-l să se deprindă și el a vorbi cu lumea ! !.

Dar din vieța intimă a părinților, câte lucruri rele nu deprind copiii; la câte sfezi și cuvinte de ocară nu sunt față ei, câtă ură și dispreț nu intră în sufletul lor din frageda copilărie !...

Dar cât se îngreue aceste rele din cauza neprivigherei de aproape a ocupațiunilor și tovărășiilor zilnice a copiilor, câte cărți și ilustrații nepotrivite nu stau pe masa părinților la îndemâna copilului și cât haz nu fac părinții, când inteligența sclipitoare a copilului desleagă îndoitul înțeles a ilustrațiilor !?

Dar slugile, în tovărășia cărora copiii sunt totdeauna, deoarece părinții au „alte ocupații”, ce creștere frumoasă dau copiilor, urmările se văd în fiecare zi, și când vin la școală cu apucături din bucătărie ori din grajd, te miri și te întrebi: nu e o îndreptare la acest rău? Să nu cumvă să ceri socoteală părinților căci ei sunt convinși că ș'au făcut pe deplin datoria !

Tot ce e rău știu să sădească părinții în inima copiilor dar ce e bun mai niciodată; îl deprind încăpățânat, tot ce cere, bun ori rău, i se îndeplinește, altfel copilul țipă, sbiară și părintele nu e în stare să se opue voinței lui; îl deprind mincinos, mințându-l în toate ocaziile, ba că „nu mai sunt bomboane”, când pachetul e plin pe masă, ba că „băiatul a fost cuminte, când el a răsturnat casa; îl silesc să mintă cu voie învățându-l să nu spuie că „mama a primit vizite azi” ori că „tata nu e acasă, chiar acum a ieșit” când el stă după perdea, și copilul vede că i-se dă voie ba chiar sfat să mintă și minte în orice ocazie și mai ales când o fi în profitul lui.

Nu e aceasta o greșală? n'ar trebui oare să-i insuflă în loc de minciună simțul dreptății și al adevărului? Cum se va conduce acest individ mâine, când va vedea că minciuna îi folosește, nu numai ca să capete o prăjitură, ci pentru altă cevă mai de preț? Vom vedea mai departe ce face în școală copilul cu asemenea apucături.

Dar copilul bogatului, al boerului de viță ori întâmplare?

Aici lucrul e mai trist; prin ce munci trece bietul copil, până să vină pe lume! câte piedici nu i-se pun? e o adevărată minune că a răzbătut la lumina zilei, cu grija ce pun astăzi mamele din așa zisa „societate înaltă” ca să nu mai nască copii. Și cum n’ar fi așa? câtă rușine pe mama binecuvântată! cum o să se mai ducă ea la soarele, baluri, teatre, până și corsetul e neputincios să-i ascundă beleaua, ce o face să-și pieardă câteva luni din viața „largă”. Dar în sfârșit s’a născut copilul!... Uf!... ce ușurare!... a scăpat iar mama la ocupațiile ei; venirea unui copil e ceva supărător, toată știința medicilor e pusă în joc ca să oprească isvorul binecuvântat al laptelui mamei, altfel s’ar strică d-na tenul, doar sunt mance pe moșia boierului, și copilul abia născut trece în mânele celor plătiți să-l facă Om, iar vârtoarea vieței își urmează drumul ei în saloanele luxoase. Copilul? „L-am văzut aseară când veneam dela serată, dormea așa de frumos, micuțul, vraj să sun să-l aducă doica să-l vezi și tu?... Nu, dragă, să nu-l trezească mititelul”!... iată îngrijirea ce-i dă mama, ocupată nu cu grija casei, care-i pe mână jupânesei, ci cu cutare societate la care e vice-președintă de onoare, ori cu organizarea vre-unui bal în scop mai mult ori mai puțin filantropic!...

Tata, Deputat, Senator, moșie, slujbe, club, cărți, politică, schimbare de guvern; are el vreme să se ocupe, și cu creșterea copilului?!... de multe ori uită că-l are!... Doica, Guvernantele, slugile sunt educatorii lui. Ce învață dela acești măștri ai educației, mândrie, ura pe cei de jos, a porunci, a bate din picior, minciuni, înșelătorii, apucături rele, furături,... cu un cuvânt toate bunătățile ce fac din el pe „feciorul lui cutare”.

Iubirea de mamă și de tată?... Cinstea, Cuminenția, simțul adevărului, modestia? Iubirea de aproapele și de țara lui? Vai doamne!... Acestea sunt lucruri de rușine, de multe ori, pentru copilul menit să toace banii lui tatăl său în străinătate și să devie ceea ce a fost tatăl său când era tânăr.

Dar va zice cetitorul că exagerăm, că nu toți copiii sunt crescuți în acest fel, că suntem stăpâniți în acest moment de cine știe ce patimă și ură contra părinților... Nu! Știm și noi că nu toți copiii sunt crescuți în acest fel, mai există pe ici pe colo părinți cu dragoste adevărată de copiii lor, mai există și inimi ce se gândesc la viitorul copiilor; câți?

n'am putea spune, credem însă că prea puțini; majoritatea e așa cum am arătat noi; să judece cu nepărtinire cetitorul, să ne lepădăm pentru un moment haina ipocriziei și vom rămâne îngroziți de ceea ce petrece în familiile noastre de azi, n'avem puterea să zugrăvim tot răul, e mai grozav decât l-am arătat noi. Cine nu știe, dar toți tăcem!... până când?... Și chiar dacă familiile pe care le cunoști tu cetitorule, nu sunt din această categorie, cercetează din cele pe care nu le cunoști și vei găsi așa cum scriem noi: și apoi doară noi nu scriem aceste rânduri despre copiii cei bine crescuți, noi am pornit dela constatarea că școala de azi nu dă roadele așteptate și am întreprins cercetarea cauzelor răului. Admitem că sunt puțini copii crescuți cum arătăm noi; nici n'ar putea fi altfel, căci în acest caz ar fi de disperat, toți copiii în școală ar fi răi, educația nu și-ar mai avea rostul; dar pentru îndreptarea acestor puțini suntem datori să luptăm, ca să scadă pe fiecare zi numărul lor; atunci vom atinge idealul urmărit de școală și de conducătorii ei.

(Va urma).

ONORIU I. MIRONESCU
Profesor la Liceul "Mirecea cel Bătrân"
din Constanța.

BIBLIOGRAFIE

- M. Djuvara, *Le fondement du phénomène juridique*, Paris 1913.
- I. Moteanu, *Mobilizarea și pulverizarea proprietății rurale*, Buc. 1914.
- I. I. Schiopul, *Chestiunea polonă*, rolul cooperativelor în lupta de conservare națională a Polonilor în Germania, Sibiu 1914.
- Gr. N. Grecianu, *Reforme anunțate : exproprierea*, Buc. 1914.
- O. Goga, *Domnul Notar*, Buc. 1914.
- V. Chebac, *Senin și Nor*, versuri, Iași 1914.
- Dr. C. Macri, *Cartea sănătății*, Focșani 1914.
- N. Gh. Șeitan-Ulmeni, *Ferechedan Iancu*, Buc. 1914.
- G. Murgoci, *Țara nouă: Dobrogea Sudică și Deliormanul*, Buc. 1914.
- C. S. Fagețel, *Credințe literare*, Govora 1914.
- S. Zoitan es Melioh Ianoș, *Magyar Etymologiai Szolar*, Budapest 1914.
- I. Budai-Deleanu, *Țiganiada* (Bibl. p. toți), București 1914.
- C. Sallustius, *Conjurația lui Catilina* (...), trd. de D. Priboianu, S. N. Besnea.
- A. Cehov, *Farmacista*, nuvele și schițe (...), locot C. Spad.
- Dan. Voiculescu, *Insemnările unui biciclist*, Buc. 1914.

CORESPONDENȚE

Iași: Nuvela cu unchiașul și Griveiu e bună compoziție de școală.

Berlin: Toți colaboratorii mulțumesc colegului lor anonim și-l roagă să continue, dând, când are răgaz, și ceva fapte.

Somnul (versuri libere). «Percepția suferinții...» în versuri.

Sânt însă și unele gândiri poetice.

Apariția revistei a fost întârziată de schimbarea tipografiei, de oarece, în tipografia unde se tipărea, greva continuă. Numărul pe Aprilie va apărea curând după cel de față.

MINISTERUL FINANTELOR

Direcțiunea contabilității generale a statului și a datoriei publice.

DATORIA PUBLICĂ

Din titlurile de rentă 5% amortibilă din 1894, internă, împrumutul de 6.500.000 lei eșit la sorți la tragere 40-a dela 1/14 Martie 1914, titluri în valoarea nominală de 55.000 lei și anume

6 titluri à 5.000 lei
50 titluri à 0.500 lei
titluri à 0.500 lei
titluri à 0.500 lei

Plata acestor titluri, purtând cuponul No. 41 din 1 Octomvrie 1914 și următoarele, precum și plata cuponului No. 40 din 1 Aprilie 1914 se va face cu începere dela 1 Aprilie 1914 :

În România : la Cassieria Centrală din București și la Administrațiile financiare în județe.

Din titlurile de rentă 5% amortibilă din 1903, împrumutul de 185.000.000 lei eșite la sorți la tragerea 22-a dela 16 Februarie 1 Martie 1914 în valoare nominală de 1.251.000 lei și anume :

42 titluri à 5.000 lei
148 titluri à 2.500 lei
384 titluri à 1.000 lei
574 titluri à 0.500 lei
titluri à 5.000 lei
titluri à 2.500 lei
titluri à 1.000 lei
titluri à 0.500 lei

Plata acestor titluri purtând cuponul No. 24 din 1 Decembrie 1914 și următoarele, precum și plata cuponului No. 23 din 1 Iunie 1914 se va face cu începere dela 1 Iunie 1914.

În România : la Cassieria Centrală din București și la Administrațiile financiare din județe.

În Berlin : la Direction der Disconto-Gesellschaft și la Cassa S. Bleichröder ;

În Frankfurt p/M : la Direction der Disconto-Gesellschaft ;

În Hamburg : la Norddeutsche-Bank ;

În Paris : la Comptoir National d'Escompte de Paris, la Banque de Paris et des Pays-Bas, la Société Générale pour favoriser le développement du Commerce et de l'Industrie en France ;

În Bruxelles : la Banque de Paris et des Pays-Bas, la Agence du Comptoir National d'Escompte de Paris, și Société Française de Banque et des Dépôts ;

În Anvers : la Banque Centrale Anversoise ;

În Amsterdam : la Banque de Paris et des Pays-Bas, la d-nii Lipmann, Rosenthal și C-nie și la Amsterdamsche-Bank.

LIBRĂRIA STANCIULESCU

B-dul ELISABETA 5

Aduce la cunoștința onor. cetitorilor „Conv. Lit.” că are în depozit : toate scrierile românești din țară și de peste hotare ; în special depozitul editurilor : *Minerva, Flacăra, Neamul Românesc, Academia Română, Casa Școalelor, Biblioteca pentru toți*, cât și publicațiile colaboratorilor *Convorbirilor*. Deasemenea bibliotecile străine : *Biblioteca Oelendorf, Moderne Bibliothèque, Neleson, Les meilleures auteurs classiques, Tauchnitz edition.*

Electucază orice comenzi de cărți străine din orice ramură de studiu. Articole de papetărie fină ; caietărie ; registre de contabilitate ; articole de pictură ; obiecte de fantezie.

2392

h 26012

"GENERALA"

SOCIETATEA ROMANA DE ASIGURARI GENERALE
CAPITAL SOCIAL DEPLIN VARSAT LEI 3.000.000
FONDURI DE GARANTII PESTE LEI 1.000.000

Sediul:

București

Str. Corăbiei 2

(De la Sfr. Dumitru 1908 în

edificiul propriu

Str. Smârdan

prelungită).

Agenții:

în toate ora-

șele țării

**ASIGURA CONTRA DAUNELOR DE INCENDIU, GRINDINA ȘI
TRANSPORT: Fluvial, Maritim și Terestru**

ASIGURARI IN RAMURILE:

VIAȚA

Asigurări după combinațiuni foarte fa-
vorabile și în condițiuni cele mai
avantajoase.

Asigurări cu bonifera de 3% (trei
la sută) asupra tuturor primelor plă-
tite etc.

ACCIDENTE

Asigurările individuale cu și fără resti-
tuirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii indu-
striali și ag. icoli.

Asigurarea responsabilității civile.

RENTE IMEDIATE ȘI AMÂNATE

PROSPECTE ȘI ORICE LĂMURIRI LA CERERE

"CREDIT PETROLIFER"

SOCIETATE pentru FAVORIZAREA INDUSTRIEI PETROLIFERE din ROMANIA

Sediul: BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI, No. 10

Adresa telegrafică: CREDIPETRO, București

Capital social autorizat 6.000.000 lei — Capital efectiv 5.000.000 lei

Casa de bancă: Direction der Disconto-
Gesellschaft, Berlin; S. Bleichröder, Berlin; Banca Generală
Română, București; Max I. Schapira, Ploști

SUCURSALA: PLOEȘTI, AGENȚIA BUȘTENARI

Conduct propriu: Buștenari, Grăușor, Bălcoiu-Buștenari. Partici-
pațiuni la întreprinderi petrolifere. Inchirieri de
vagoane-cazane, vânzări și cumpărări de petrol brut, precum și de
toate derivatele petrolului. — Birou tehnic special pentru instalațiuni
de ars păcura, întocmește planuri și devize.

Atelier mecanic Câmpina: Instalațiuni complete de sondagiu,
voare, căldări de aburi, tuburi nituite de sondagiu, reparațiuni
radicale de mașini cu aburi și pompe. Toate materialele și unelte ne-
cesare la exploatarea petrolifere.

Stațiune de pompe Doftana: Furnizează apă exploatarea petrolif-
fere din regiunea Buștenari-Grăușor.

Uzina electrică, Mislișoara: Furnizează lumină electrică exploa-
tărilor petrolifere.

Exportațiunea: de benzină, petrol lampant, ulei de gaz, uleiuri pentru
motori, uleiuri lubrifiante și păcura.

Stațiuni de transbordare: BRĂILA ȘI CONSTANȚA.